

୩୫୦

୪୫୬

ଅମରୀୟା ଡାକ୍ତା ଆର୍ଡିଓ

କାବାହସ୍ୟାଜୀୟା
ଅଥାହ
ଦଳାତୋ

୫୯

ଅ: ଯା: ଯା
ଜି: - ଆର୍ଡିଓ
କି: ୫୯୭
BARK.

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ

୭/୭

৯৮০

অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ প্ৰথম
শৰাইঘটীয়া দলটো

শ্ৰীউপেন্দ্ৰ বৰকটকী

অসম সাহিত্য সভা

ASAMIYA BHASHA SAHITYAR PRATHAM SARAIGHA-
TIYA DAL TO : A life sketch of first Ten Presidents of
Asam Sahitya Sabha from Padmanath Gohain Baruah to
Deshabhakta Tarunram Phukan, Compiled and written by
Sri Upendra Barkotoky and Published by Sri Satish Chandra
Choudhury, General Secretary, Asam Sahitya Sabha, Chandra-
kanta Handique Bhawan, Jorhat—785001. First Edition—1991
Price Rs. 10.00

অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ প্ৰথম শৰাইঘটীয়া দলটো

শ্ৰীউপেন্দ্ৰ বৰকটকী

© অসম সাহিত্য সভা

প্ৰকাশক

শ্ৰীসতীশ চন্দ্ৰ চৌধুৰী

প্ৰধান সম্পাদক

অসম সাহিত্য সভা

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন

যোৰহাট—১

মূল্য :

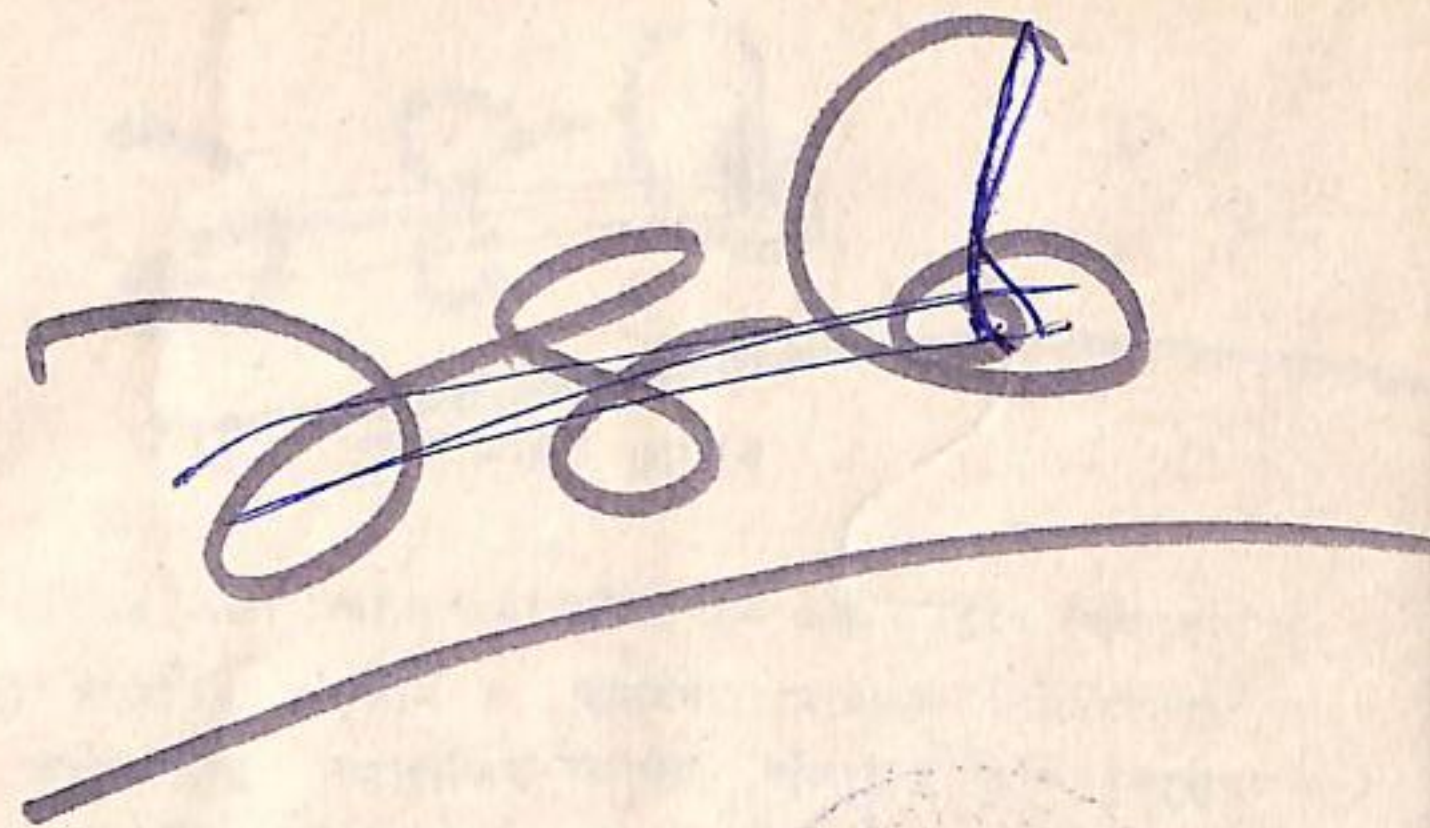
দহ টকা মাত্ৰ

প্ৰচ্ছদ

অবিনাশ শৰ্মা

মুদ্ৰণ

উদয়ন প্ৰিণ্টাৰ্চ, নতুন শৰণীয়া, গুৱাহাটী—৩

উচ্চৰ্ণা

অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ সেৱকসকললৈ

২৪৩

৯/৩

প্ৰধান সম্পাদকৰ এষাব

অসম সাহিত্য সভা অসম তথা ভাৰতবৰ্ষৰ এক সৰ্ববৃহৎ শিক্ষাসদী ভাষা, সাহিত্য সংস্কৃতিৰ অনুষ্ঠান। অসমৰ স্বনামধন্য মনিষীসকলে এই সৰ্ববৃহৎ অনুষ্ঠানটিৰ সভাপতিৰ আসন অলংকৃত কৰি গৈছে। সভাই ইতিমধ্যে মাননীয় সভাপতিসকলৰ ভাষণসমূহ সংকলিত কৰি পৰ্যায়ক্ৰমে প্ৰকাশ কৰি আহিছে। 'ভাষণৱলী' নামেৰে প্ৰকাশিত সভাৰ উক্ত গ্ৰন্থত মাননীয় সভাপতিসকলে অধিবেশনৰ মুকলি সভাত প্ৰদান কৰা ভাষণৰ উপৰিও তেখেতসকলৰ জীৱন বৃত্তও সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে। ১৯৮৯-৯০ বৰ্ষৰ প্ৰকাশন সমিতি তথা কাৰ্যনিৰ্বাহক সভাই অসম সাহিত্য সভাৰ স্বনামধন্য সভাপতিসকলৰ বিষয়ে কিশোৰ তথা সৰ্বসাধাৰণৰ উপযোগীকৈ এলানি জীৱনীগ্ৰন্থ প্ৰকাশৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰে। উক্ত জীৱনীগ্ৰন্থ প্ৰণয়ন কৰি সভালৈ সহযোগ আগবঢ়োৱা বাবে সভাৰ একনিষ্ঠ সেৱক কাৰ্যনিৰ্বাহকৰ প্ৰাক্তন সদস্য বিশিষ্ট লেখক, শ্ৰীযুত উপেন্দ্ৰ বৰকটকীক সভাই অনুৰোধ জনায়। সভাৰ অনুৰোধ বক্ষা কৰি শ্ৰীযুত বৰকটকীদেৱে সভাৰ প্ৰথম অধিবেশনৰপৰা দশম অধিবেশনলৈকে যথাক্ৰমে সভাপতিৰ আসন অলংকৃত কৰা অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতি, প্ৰাক্তন সভাপতিসকলৰ জীৱনী সম্বলিত গ্ৰন্থখন প্ৰস্তুত কৰি 'অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ প্ৰথম শৰাইঘটীয়া দলটো' এই শিৰোনামাৰে সভালৈ প্ৰকাশৰ বাবে আগবঢ়ায়। সভালৈ আগবঢ়োৱা এই সহযোগৰ বাবে শ্ৰীযুত বৰকটকীদেৱক সভাৰ হকে কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ। এইলানি গ্ৰন্থ প্ৰকাশৰ ক্ষেত্ৰত সভাৰ প্ৰাক্তন সভাপতি শ্ৰীযুত মহিম বৰাৰ ওচৰত আমি চিৰ কৃতজ্ঞ। প্ৰকাশনৰ বিভিন্ন দিশত সহযোগ আগবঢ়োৱা বাবে সভাৰ তিনিওটা কাৰ্যালয়ৰে সহকাৰী সম্পাদকত্ৰয় সৰ্বশ্ৰী—মুকুল হাজৰিকা, প্ৰমোদ কাকতি আৰু শৈলেন দাসলৈ শলাগ

(ঘ)

ব'ল। গ্ৰন্থখনৰ বেটুপাত অংকণ কৰি আৰু কম সময়তে গ্ৰন্থখনৰ ছপাকাৰ্য উদয়ন প্ৰিণ্টাৰ্চে সমাপ্ত কৰি দিয়াৰবাবে ধন্যবাদৰ পাত্ৰ। সভাৰ অন্যান্য প্ৰকাশনৰ দৰে গ্ৰন্থখনে সহৃদয় পাঠকৰ লগতে কিশোৰ কিশোৰী সকলৰপৰা সমানে আদৰ পালে আমি আনন্দিত হ'ম।

॥ চিৰ চেনেহী মোৰ ভাষা জননী ॥

শিল্পী দিবস '৯১
চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন
যোৰহাট—৭৮৫০০১

শ্ৰীসতীশ চন্দ্ৰ চৌধুৰী
প্ৰধান সম্পাদক
অসম সাহিত্য সভা

আমাৰ কথা

অসম সাহিত্য সভাৰ স্বনামধন্য সভাপতিসকলৰ বিষয়ে কিশোৰৰ উপযোগীকৈ জীৱনীলেখাৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰি সভাই সেই গুৰু দায়িত্ব এই অভাজনক অৰ্পণ কৰে। আমাৰ কাৰণে বলে নোৱাৰা হ'লেও সভাৰ নিৰ্দেশ সাৰোগত কৰি সেই দায়িত্ব পালন কৰিবলগীয়া হৈছে।

সভাৰ প্ৰথম অধিবেশনৰপৰা দশম অধিবেশনলৈকে সভাপতি-সকলৰ জীৱন কাহিনী এই গ্ৰন্থত সামৰা হৈছে। পদনাথ গোহাঞি বৰুৱা, চন্দ্ৰধৰ বৰুৱা, কালিৰাম মেধি, হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, অমৃতভূষণ দেৱ অধিকাৰী, কনকলাল বৰুৱা, লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, বজ্জনীকান্ত বৰদলৈ, বেণুধৰ বাজধোৱা আৰু তৰুণৰাম ফুকন—এইসকল বৰেণ্য ব্যক্তিয়ে অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰথম অধিবেশনৰপৰা দশম অধিবেশনলৈকে যথাক্ৰমে সভাপতিৰ আসন অলংকৃত কৰিছিল। অসমীয়া ভাষা সাহিত্য-সংস্কৃতিত এখেতসকলে স্বকীয় বৈশিষ্ট্য ৰাখি থৈ যোৱাৰ লগতে অসমৰ জাতীয় জীৱনত নতুন প্ৰাণ, নতুন চেতনাৰো সঞ্চাৰ কৰিছিল। একেধাৰে ক'বলৈ হ'লে—অসম আৰু অসমীয়াক ন-ৰূপেৰে প্ৰতিষ্ঠা কৰাত এখেতসকলে অগ্ৰগণ্য ভূমিকা লৈছিল।

জাতিৰ নমস্য এইসকল ব্যক্তিৰ সুদীৰ্ঘ জীৱনৰ কাহিনী কম পৰিসৰৰ ভিতৰত লেখি অতোৱা কোনো পথো সম্ভৱ নহয়। সেয়ে আমি তেখেত সকলৰ জীৱনৰ মূল কথাখিনি আলোচনা কৰাৰ লগতে কেইটিমান বিশেষ দিশৰ ওপৰত গুৰুত্ব দি এই গ্ৰন্থ ৰচনাত হাত দিছোঁ। যেনে—অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতি হিচাপে তেখেতসকলে জাতীয়-ভাৱ, জাতীয়চিন্তা সম্পৰ্কে আগবঢ়োৱা নিজৰ অভিমত সংক্ষেপতে হ'লেও উল্লেখ কৰিছোঁ। আনহাতে উল্লিখিত প্ৰত্যেক গৰাকী ব্যক্তিৰ জীৱনৰ সৰু-সৰু অথচ উঠি অহা চামৰ কাৰণে প্ৰেৰণাদায়ক কাহিনী কিছুমান

(২)

অন্তৰ্ভুক্ত কৰিবলৈ যথাসাধ্য চেষ্টা কৰিছোঁ। এনেক্ষেত্ৰত কিমানদূৰ কৃতকাৰ্য হৈছে। সেই কথা বিচাৰ কৰিব সন্মত পাঠক বাইজেহে। প্ৰসংগ-ক্ৰমে কৈ থওঁ, আমাৰ আন কেইখন জীৱনী গ্ৰন্থৰ দৰে এইখনো বচনা কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছোঁ। গতানুগতিক কৰিব খোজা নাই।

এই সংকলনটিৰ নাম দিয়া হৈছে—‘অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ প্ৰথম শবাইঘটীয়া দলটো।’ শবাইঘটীয়া বিক্ৰমেৰেই এই সকল মহান ব্যক্তিয়ে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ গৌৰৱময় ঐতিহ্য উদ্ধাৰ হকে যুঁজিছিল আৰু অসম আৰু অসমীয়াক জাতীয় মৰ্যাদাৰ আসনত উপবিষ্ট কৰাইছিল।

অসম সাহিত্য সভাৰ ১৯৮৯-৯০ চনৰ কাৰ্যনিৰ্বাহক সমিতিয়ে মাননীয় সভাপতিসকলৰ বৈচিত্ৰময় জীৱন-কাহিনী অন্বেষণ কৰিবলৈ সুবিধাকণ দিয়াৰ কাৰণে লেখক তেতিয়াৰ কাৰ্যনিৰ্বাহকৰ সভাপতি শ্ৰীযুত মহিম বৰা, প্ৰধান সম্পাদক শ্ৰীসতীশ চন্দ্ৰ চৌধুৰী প্ৰমুখ্যে সমিতিৰ সদস্য-সকলৰ ওচৰত চিৰকৃতজ্ঞ হৈ থাকিব।

শিল্পী দিবস '৯১
লামডিং কলেজ
লামডিং—৭৮২৪৪৭

শ্ৰীউপেন্দ্ৰ বৰকটকী

কৃতজ্ঞতা স্বীকাৰ

অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰাক্তন সভাপতি সাহিত্যাচাৰ্য যজ্ঞেশ্বৰ শৰ্মা, প্ৰাক্তন সভাপতি অধ্যাপক শ্ৰীযতীন্দ্ৰ নাথ গোস্বামী, প্ৰাক্তন পত্ৰিকা সম্পাদক অধ্যাপক যোগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ ভূঞা, সভাৰ প্ৰাক্তন প্ৰধান সম্পাদক শ্ৰীঅমল ৰাজখোৱা, বৰ্তমান প্ৰধান সম্পাদক শ্ৰীসতীশ চন্দ্ৰ চৌধুৰী, গোৱালপাৰা জিলা সাহিত্য সভাৰ প্ৰাক্তন সম্পাদক শ্ৰীবিক্ৰমজিৎ চক্ৰবৰ্তী, লামডিং সাহিত্য সভাৰ ভূতপূৰ্ব সম্পাদক শ্ৰীভগৱান গোস্বামী আৰু কলিয়াবৰৰ শ্ৰীনবীন বৰঠাকুৰ, বিকাশ বৰা, তৰুণ মুক্তিযাৰ আৰু অমৰেন্দ্ৰ বৰকটকীয়ে বিভিন্ন প্ৰকাৰে সহায়-সহযোগ আগবঢ়োৱা বাবে শ্ৰীমতী বিনীতা ভূঞা আৰু মণীষা বৰকটকীয়ে কেবাটাও প্ৰবন্ধৰ প্ৰতিলিপি কৰি দিয়াৰ কাৰণে

আৰু

অসম সাহিত্য সভাৰ ভগৱতী প্ৰসাদ বৰুৱা ভৱনৰ কৰ্মচাৰী আবুল হুচেইনে গ্ৰন্থখনিৰ আৰ্হি কাকতচাই দিয়া বাবে আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

লগতে

সভাৰ গুৱাহাটী কাৰ্যালয়ৰ শ্ৰীমুনীন চৌধুৰী প্ৰমুখ্যে কৰ্মচাৰী সকলৰ আৰু উদয়ন প্ৰিণ্টাৰ্চৰ কৰ্মকৰ্তাসকললৈ শলাগ নিবেদিয়ে।

শিল্পী দিবস '৯১
লামডিং—৭৮২৪৪৭

উপেন্দ্ৰ বৰকটকী

সূচীপত্ৰ

পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱা/১

চন্দ্ৰধৰ বৰুৱা/১১

কালিৰাম মেধি/১৮

হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী/২৭

অমৃতভূষণ দেৱঅধিকাৰী/৩১

কনকলাল বৰুৱা/৪০

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা/৪৭

ৰজনীকান্ত বৰদলৈ/৫৭

বেণুধৰ ৰাজখোৱা/৬৩

তৰুণৰাম ফুকন/৭০

পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱা

অসমৰ মহান জাতীয় অনুষ্ঠান অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰথম গৰাকী সভাপতি, আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ অন্যতম কাণ্ডাৰী, তীক্ষ্ণপ্ৰতিভা পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱা ডাঙৰীয়াই বিধ বিধ সম্ভাৰেবে অসমীয়া সাহিত্যৰ ভঁৰাল সমৃদ্ধ কৰি থৈ গৈছে। অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ এক চৰম দুৰ্যোগৰ সময়ত গোহাঞি বৰুৱাই একপ্ৰকাৰ সেনাপতিৰ ভূমিকা ল'বলগীয়া হৈছিল। কবিতা, নাটক, উপন্যাস আদি সকলো দিশতে তেতিয়া অসমীয়া সাহিত্যৰ ছুখলগা অৱস্থা। আনকি পঢ়াশালী সমূহতো তেতিয়া অসমীয়া ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে বাংলা ভাষাৰ কিতাপ পঢ়িবলগীয়া হৈছিল। জাতীয় জীৱনৰ এনে দুৰৱস্থাত গোহাঞি বৰুৱা বিতৰ্ক নহৈ একাগ্ৰপ্ৰীয়াভাৱে ইখনৰ পিচত সিখনকৈ পাঠ্যপুথিকে ধৰি বিধ বিধ গ্ৰন্থ ৰচনাৰ কামত লাগি গ'ল। মাতৃভাষাত শিক্ষিত লোকৰ সংখ্যা কেনেকৈ বঢ়াব পাৰি, কেনেকৈ এচাম ন-লেখক সৃষ্টি কৰি অসমীয়া ভাষাৰ হেৰোৱা মৰ্যাদা ঘূৰাই আনিব পাৰে তেনে চিন্তাত ব্ৰতী হৈ অবিৰাম কলম চলাবলৈ ধৰিলে।

১৮৭১ চনৰ (১৭৯৩ শকৰ ৯ আশ্বিন) ডিচেম্বৰ মাহত উত্তৰ লক্ষীমপুৰৰ নকাৰী মৌজাৰ নকাৰী গাঁৱত জন্ম গ্ৰহণ কৰা পদ্মনাথৰ শৈশৱ কালছোৱা গাঁৱৰ আন দহজনৰ দৰেই আছিল। খেলা-ধুলা, নৈ-বিল, খাল, পোতা পুখুৰীত বৰশী বোৱা, নদী আৰু বিলত কাছ সাঁতোৰ, চিলনী সাঁতোৰ, থিয় সাঁতোৰ, বাঘ সাঁতোৰ আদি দি সমনীয়াৰ মন জয় কৰা, দলনি পথাৰ আৰু ৰাজবাটত ঘোঁৰাত উঠি ঘোঁৰা মেলাই ধেমালি কৰা, বহাগ বিহুত কণী যুঁজোৱা খেলত আনক হৰুৱাই ৰং চোৱা, অনায়াসে গছৰ ডাল পাত বগাই ফুৰা, হাবিত চিকাৰ কৰি ভাল পোৱা পদ্মনাথৰ শৈশৱৰ এই প্ৰবৃত্তি সমূহে ভবিষ্যতৰ পদ্মনাথক

সকলো ফালেদি গঢ়াত সহায় কৰিছিল। আনকি জীৱনৰ শেষ ভাগতো তেওঁ একেৰাহে দহ, বাৰ ঘণ্টা ধৰি লেখা-মেলা আৰু আন কামত লাগি থাকিব পাৰিছিল।

সাত বছৰ বয়সত লেখা-পঢ়া আৰম্ভ কৰা আৰু আঠ বছৰ বয়সত সমনীয়া পানীন্দ নাথ গগৈৰ সৈতে উত্তৰ লক্ষীমপুৰ চহৰৰ বিদ্যালয়ত নাম লগোৱা পদ্মনাথ ছাত্ৰ বৃত্তি পৰীক্ষাত কৃতকাৰ্য হোৱাৰ পিচত শিৱসাগৰলৈ যায়। শিৱসাগৰত ভিনিহীদেৱক কৃষ্ণানন্দ গোঁহাই ফুকনৰ ঘৰত থাকি তেওঁ মাধ্যমিক বিদ্যালয় আৰু চাৰ্ভে স্কুলত পঢ়ে। চাৰ্ভে স্কুলৰপৰা তেওঁ সুখ্যাতিৰে উত্তীৰ্ণ হয়। শিৱসাগৰ চৰকাৰী হাইস্কুলত দশম মানলৈকে পঢ়ি তেওঁ কহিমা হাইস্কুলত ভৰ্তি হয়। কহিমা হাইস্কুলত পঢ়িবলৈ যোৱাৰো এক কাহিনী আছে। শিৱসাগৰ চৰকাৰী বিদ্যালয়ৰ প্ৰধান শিক্ষক চন্দ্ৰ মোহন গোস্বামীৰ সেইকালত ইংৰাজী বিষয়ৰ শিক্ষক হিচাপে সমগ্ৰ অসমতে বেছ সুনাম আছিল। গোস্বামীক কহিমালৈ বদলি কৰাত ছাত্ৰ পদ্মনাথৰ মন ভাগি পৰে। সেয়ে তেওঁ অভিভাৱকৰ অনুমতি লৈ কহিমাত পঢ়িবলৈ যায় আৰু শিক্ষাণ্ডক গোস্বামীদেৱৰ অধীনত থাকি ১৮৯০ চনত এণ্ট্ৰেন্স পৰীক্ষা দিয়ে। এই পৰীক্ষাত তেওঁ তৃতীয় বিভাগত কৃতকাৰ্য হয়। কহিমা হাইস্কুলৰপৰা প্ৰবেশিকা পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হোৱা তেওঁ প্ৰথম জন ছাত্ৰ আছিল।

হাইস্কুল শিক্ষান্ত পৰীক্ষা (তেতিয়া এণ্ট্ৰেন্স, পিচত প্ৰবেশিকা)ত উত্তীৰ্ণ হোৱাৰ পিচত উচ্চ শিক্ষা লবৰ নিমিত্তে তেওঁ কলিকতালৈ যায়। কিন্তু নানা খেলি-মেলাৰ কাৰণে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ উপাধি ল'ব নোৱাৰি তেওঁ ঘৰলৈ ঘূৰি আহিবলগীয়া হয়। বিশ্ববিদ্যালয়ৰ উপাধি ল'ব নোৱাৰাৰ কাৰণে ব্যক্তিগতভাবে তেওঁৰ ক্ষতি হ'ল, কিন্তু অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ হ'লে বিস্তৰ লাভ হ'ল। কিয়নো কলিকতাতেই তেওঁ বিভিন্ন জনৰ সান্নিধ্যলৈ আহি সাহিত্য সৃষ্টি কৰিবলৈ প্ৰেৰণা পালে। অসমীয়া ভাষা উন্নতি সাধিনী সভাৰ নিয়মীয়া সভ্য হৈ বৈঠক সমূহত যোগ দিবলৈ ধৰিলে। তেওঁৰ ভাষাত : "সততে সময়ত বৈঠকত উপস্থিত

হোৱা কাৰণে মই 'টাইম পিচ' খিতাপ পাইছিলো।" এনে এখন বৈঠকতে পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে "অসমীয়া ভাষা" নামৰ প্ৰবন্ধ এটা পাঠ কৰিছিল। সেই প্ৰবন্ধটো শুনি তেওঁ বৰ মুগ্ধ হ'ল। প্ৰবন্ধটো শুনাৰ পিচত আহোমৰ পূৰ্ব গোঁৱৰ, অসমীয়া জাতীয় ভাব, আহোম ভাষাৰ পুনৰ উদ্ধাৰ, অসমীয়া সাহিত্যৰ শ্ৰীবৃদ্ধি, অসমৰ পুৰণি তথ্য উদ্ধাৰ আদিৰ চিন্তাত তেওঁ মগ্ন হ'ল। তেওঁৰ নিজৰ কথাৰে—“অনতি-পলমে আপোন মনেৰে মই সেই সাধনাৰ সংকল্প অন্তৰ্ভুক্ত কৰি আনে নজনা কৈ তাৰ তপস্যাত ধৰিলো।”

সেই সংকল্প লৈয়ে উনৈশ বছৰ বয়সত ১৮৯০ চনত তেওঁ “ভানুমতী” উপন্যাস ৰচনাত হাত দিয়ে। কৃষ্ণপ্ৰসাদ ছৰা সম্পাদিত “বিজুলী”ত এই উপন্যাস প্ৰথম প্ৰকাশ পায়। উপন্যাসৰ আংগিকৰ ফালৰপৰা অসমীয়া সাহিত্যৰ এইখনেই প্ৰথম উপন্যাস। আন অৰ্থত প্ৰথম অসমীয়া ঔপন্যাসিক হিচাপে গোহাঞি বৰুৱাক এই উপন্যাসেই প্ৰতিষ্ঠা কৰে। তেওঁৰ দ্বিতীয়খন উপন্যাস “লাহৰী” ৰচনাৰো এক কাহিনী আছে। কলিকতাত পঢ়ি থাকোঁতে এদিন মেচত অসমীয়া উপন্যাসৰ ছব্বস্বৰূপ বিষয়ে মেচ বাসিন্দা সকলে আলোচনা কৰি আছিল। তাৰে এজনে অসমীয়াত উপন্যাস নথকা বুলি মনৰ দুখ প্ৰকাশ কৰাত গোহাঞি বৰুৱাই লগে লগে প্ৰতিশ্ৰুতি দি দ্বিতীয়খন উপন্যাস ৰচনাত হাত দিলে। সেইমতে মাত্ৰ ২১ দিনৰ ভিতৰত তেওঁ “লাহৰী” উপন্যাস খন লেখি উলিয়ালে। সেই সময়ত কলিকতাত ফুকন আৰু মজিন্দাৰ নামৰ অসমীয়া প্ৰতিষ্ঠান এটা আছিল। এই প্ৰতিষ্ঠানে ১৮৯২ চনত উপন্যাস খন প্ৰকাশ কৰে। “ভানুমতী” প্ৰথম উপন্যাস যদিও ছপা আকাৰত ১৯০৮ চনতহে প্ৰকাশ পায়। গোহাঞি বৰুৱাৰ এই দুয়োখনেই নাট্যিকা প্ৰধান সামাজিক উপন্যাস। “ভানুমতী”ত আহোম ৰাজবংশ এছোৱাৰ কাহিনী উল্লেখ কৰিলেও ইয়াত পাৰিবাৰিক দুখৰ কাহিনী বৰ্ণোৱা হৈছে। সেইদৰে মানৱ শ্ৰেণী আক্ৰমণৰ পিছৰ পটভূমি “লাহৰী” ৰচনা কৰা হৈছে যদিও সেইকালৰ সামাজিক নানা কথাই ইয়াত ঠাই পাইছে।

কলিকতাত পঢ়ি থাকোতে “বিজুলী” আলোচনীৰ লগত গোহাঞি বৰুৱা ঘনিষ্ঠভাৱে জড়িত হৈ পৰে। দ্বিতীয় বছৰত তেওঁ আলোচনীখন সম্পাদনা কৰাৰ উপৰিও প্ৰকাশ কৰাৰ ক্ষেত্ৰতো আগ ভাগ ল'ব লগা হৈছিল। ‘বিজুলী’য়ে তেওঁক ‘নঙঠা বৰাগী’ কবিত্ব এৰিলে বুলি জীৱন সৌৱৰণীত উল্লেখ কৰিছে। পিচত তেওঁ তেজপুৰবপৰা জয়দেৱ শৰ্মাৰ সৈতে লগা লাগি “অসম বন্তি” কাকতখন উলিয়ায়। অসম আৰু অসমীয়াৰ জাতীয় স্বাৰ্থৰ হকে তেওঁ এই কাকতৰ যোগেদিয়েই যুঁজিছিল বাবে অসম বিৰোধী চক্ৰই তেওঁক নানা অপবাদ দিছিল, কিন্তু সেইবোৰলৈ তেওঁ মুঠেই কেৰেপ কৰা নাছিল। ১৯০১ চনৰ জানুৱাৰী মাহত জন্ম লাভ কৰা “বন্তি”খন এৰাধৰাকৈ প্ৰায় ৫১ বছৰ আছিল। এই বন্তিয়েও তেওঁক ধকুৱা কৰিলে। শেষলৈ কাকতখন অনিয়মীয়া হোৱাত আৰু ছপা আদিও বেয়া হোৱাত কোনো কোনোৱে আপত্তি কৰিবলৈ ধৰিলে। তেতিয়া তেওঁ কয়: “আবতৰীয়া পেন্সন পাওঁ ১৫ টকা, সাহিত্যিক পেন্সন পাওঁ ২৫ টকা। এয়ে সেয়ে মুঠ ছকুৰি টকা। ইয়াৰে ঘৰকে চলাব। নে মিউনিচিপালিটিৰ টেকাকে দিবা নে ল'ৰা-ছোৱালীকে পঢ়ুৱাব। ... বন্তিৰ আখৰ লেপথেপ টাইপ ভগা, এইবোৰকে লৈ মানুহে হাঁহে। হাঁহক সেইবোৰ লৌহালপা কথালৈ মই কাণ নিদিওঁ। মোৰ মনত এইফেৰাই শাস্তি যে অসমীয়া পাঠ্যপুথি বাছনিখন বন্তিয়ে গত লগালে, বাতৰি কাকতৰ ভাষা কেনেকুৱা হ'ব লাগে তাৰ এটা পটি কাটি দেখুৱালে।” সঁচাকৈয়ে সেই সময়ৰ অসমৰ একমাত্ৰ বাতৰি কাকত, গোহাঞি বৰুৱাই তেওঁৰ “তেজৰ শলিতাবেই” উলিওৱা “বন্তিয়ে” অসমৰ জাতীয় জীৱনত সুদূৰপ্ৰসাৰী প্ৰভাৱ পেলাই থৈ গ'ল।

গোহাঞি বৰুৱাই তেওঁৰ “জীৱন সৌৱৰণীত” লেখিছে: “সকলে পৰা মোৰ এটা উন্মাদী দস্তৰ আছিল যে, এবাৰ সংকল্প কৰি আগত লোৱা কাৰ্য সাধিবৰ বেলিকা মই আপদ আত্মকাল একো নগনিছিলোঁ।” এনে ভাৱ লৈয়ে “বন্তি”ৰ পিচতে ১৯০৬ চনৰ বহাগ মাহত তেওঁ মাহেকীয়া

আলোচনী “উষা” উলিয়ালে। অসমীয়া সাহিত্যত “জোনাকী”ৰ দৰে উষাৰো এখন বিশিষ্ট স্থান আছে। বিশেষকৈ ন-লেখক সকলক উষাই সদাই প্ৰেৰণা যোগাইছিল। উষাৰ পাতত এচাম শক্তিশালী লেখক সৃষ্টি হৈছিল। হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ বিখ্যাত “শবাইঘাটৰ যুদ্ধ” প্ৰবন্ধটো প্ৰথমে উষাতেই ওলাইছিল। উষা প্ৰকাশত গোস্বামীদেৱে গোহাঞি বৰুৱাক নানা প্ৰকাৰে সহায় কৰিছিল। উষাৰ নিয়মীয়া লেখক সকলৰ ভিতৰত আছিল সত্যনাথ বৰা, শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামী, দণ্ডিনাথ কলিতা, আনন্দ চন্দ্ৰ আগৰৱালা, বজনীকান্ত বৰদলৈ, অম্বিকা নাথ বৰা, সংগীতা-চাৰ্য লক্ষ্মীৰাম বৰুৱা, চন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা, সৰ্বেশ্বৰ বৰুৱা, হৰিনাৰায়ণ দত্ত বৰুৱা, সোণাৰাম চৌধুৰী, বত্ৰকান্ত বৰকাকতী আদি। ড° সূৰ্য কুমাৰ ভূঞাৰ “আহোমৰ দিন” নামৰ আন এটা বিখ্যাত প্ৰবন্ধ উষাতে প্ৰকাশ পাইছিল। বেজবৰুৱাৰ গল্প প্ৰকাশ কৰিও গোহাঞি বৰুৱা ধন্য হৈছিল।

সাংবাদিকতা কৰাৰ লগে লগে গোহাঞি বৰুৱাই সাহিত্য সেৱাও কৰি আছিল। বিভিন্ন অনুষ্ঠানৰ লগতো তেওঁ জড়িত হৈ পৰিছিল। তেওঁ বাজনীতিও কৰিছিল। কিন্তু গোহাঞি বৰুৱাক লেখনীয়েহে সুকীয়া মৰ্যাদা দিছিল।

অসমীয়া উপন্যাসৰ পথ প্ৰদৰ্শক গোহাঞি বৰুৱাৰ বুৰঞ্জীমূলক নাটৰ স্ৰষ্টা হিচাপেও অসমীয়া নাট্য সাহিত্যত এখন বিশিষ্ট স্থান আছে। তেখেতৰ ঐতিহাসিক নাট চাৰিখন হ'ল—‘জয়মতী’, ‘গদাধৰ’, ‘লাচিত বৰফুকন’ আৰু ‘সাধনী’। ‘বাণ বজা’ তেখেতৰ পৌৰাণিক নাটক। আনহাতে ‘গাঁওবুঢ়া’, ‘টেটোন তামুলী’, ‘ভূত নে ভ্ৰম’ এই তিনিখন প্ৰহসন। এই নাট সমূহে অসমৰ বংগমঞ্চৰপৰা বঙালী নাটকৰ আধিপত্য দূৰ কৰাত বিশেষ সহায় কৰে। বুৰঞ্জীমূলক আৰু পৌৰাণিক নাট কেইখনৰ দ্বাৰা জনসাধাৰণৰ মনত দেশপ্ৰেম জগাই তোলাত নাট্যকাৰ কৃতকাৰ্য হৈছে। প্ৰহসন কেইখনত গাঁৱলীয়া জীৱনৰ মনোৰম চিত্ৰ নিখুঁত ভাবে ফুটাই তোলা হৈছে। অসমীয়া নাট্য সাহিত্য বিস্তাৰত গোহাঞি বৰুৱাই এনেদৰেই অগ্ৰণী ভূমিকা লৈছিল।

গোহাঞি বৰুৱা কবি হিচাপেও প্ৰসিদ্ধ। তেখেতৰ কবিতা পুথি কেইখন হ'ল—‘লীলা কাব্য’, ‘জুৰণি’ আৰু ‘ফুলৰ চানেকি’। প্ৰথমা পত্নীৰ বিয়োগত ৰচনা কৰা ‘লীলা কাব্য’ত সম্পূৰ্ণ ব্যক্তিগত কাহিনীয়ে ঠাই পাইছে। ‘জুৰণি’ আৰু ‘ফুলৰ চানেকি’ৰ কবিতা সমূহ ঘাইকৈ গীতি-ধৰ্মী পৰ্যায়ৰ। নানা ভাবৰ কবিতা এই সংকলন দুটাত আছে। ‘জুৰণি’ এসময়ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পাঠ্যপুথি আছিল। কিন্তু গোহাঞি বৰুৱাৰ শ্ৰেষ্ঠত্ব এগৰাকী প্ৰবন্ধ লেখক হিচাপেহে প্ৰকাশ পাইছে। দহ বছৰ জোৰা সাধনাৰ ফলত প্ৰকাশ পোৱা গোহাঞি বৰুৱাৰ “শ্ৰীকৃষ্ণ গ্ৰন্থাৱলী” আমাৰ সাহিত্যৰ অমূল্য সম্পদ হিচাপে পৰিগণিত হৈছে। এই গ্ৰন্থই গোহাঞি বৰুৱাক এগৰাকী তত্ত্বদৰ্শী হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে। কবি সমালোচক ড° মহেন্দ্ৰ বৰাই এই গ্ৰন্থখনৰ সম্পৰ্কে এনেদৰে কৈছে : “আধুনিক ভাৰতীয় আন কোনো ভাষাতে এইখনৰ দৰে গ্ৰন্থ এখন নাই, য’ত এইদৰে বিভিন্ন সাহিত্য অংগৰ বিশিষ্ট শিল্প দৃষ্টিৰ এক সুস্বৰ্ণ সমন্বয় ঘটিছে। গোহাঞি বৰুৱাৰ ‘শ্ৰীকৃষ্ণ’ একাধাৰে কাব্য নাটক, উপন্যাস আৰু জীৱন কাহিনী। গোহাঞি বৰুৱাই কেবাগৰাকী মহৎ লোকৰ জীৱনীও ৰচনা কৰি থৈ গৈছে। তেখেতে সম্পাদনা কৰা ‘জীৱনী সংগ্ৰহ’ অসমীয়া সাহিত্যৰ এখন উল্লেখযোগ্য জীৱনী গ্ৰন্থ। আনন্দৰাম বৰুৱা, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, লক্ষ্যোদৰ বৰা, ডাক্তৰ আবংগশ্যা, মানিক চন্দ্ৰ বৰুৱা প্ৰভৃতিৰ জীৱন কাহিনী তেওঁ উপাদেয়কৈ বৰ্ণনা কৰিছে। তেখেতে ভালেকেইটি প্ৰবন্ধও লেখিছিল।

পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱাৰ দিনত আমাৰ বিদ্যালয় সমূহত অসমীয়া বিষয়ৰ উপযোগী পাঠ্যপুথি নাছিল। পৰিবেশ আৰু পৰিস্থিতিৰ হেঁচাত পৰি তেখেতে প্ৰাথমিকৰ পৰা হাইস্কুল পৰ্যায়লৈকে সকলো শ্ৰেণীৰ উপযোগী কৰি সহজ-সৰল ভাষাত এলানি পাঠ্যপুথি ৰচনা কৰিবলগীয়া হৈছিল। তেখেতৰ এই কাৰ্যত সোঁহাত স্বৰূপ আছিল পানীন্দ্ৰ নাথ গগৈ। কিন্তু গগৈৰ অকাল মৃত্যু হোৱাত গোহাঞি বৰুৱাদেয়ে সকলো মূৰ পাতি ল'লে। গোহাঞি বৰুৱা ৰচিত পাঠ্যপুথি সমূহৰ ভিতৰত-

‘আদিশিক্ষা’ তিনি ছোৱা, ‘নীতি শিক্ষা’ তিনিছোৱা, ‘ভূগোল দৰ্পণ’, ‘অসমৰ বুৰঞ্জী’, ‘বুৰঞ্জী বোধ’, শিক্ষকৰ হাত পুথি—“অসমীয়া শিক্ষাবিধি” আৰু ব্যায়াম শিক্ষাৰ পুথি—‘দেশী কছৰং’। পাঠ্যপুথি ৰচনা কৰি গোহাঞি বৰুৱাই এক ডাঙৰ অভাৱ পূৰণ কৰাৰ লগতে মহৎ জাতীয় দায়িত্বও পালন কৰিলে। এই কাৰণেই তেওঁৰ ওচৰত অসমবাসী বিশেষভাৱে ৰুণী। এইখিনিতে ড° মহেশ্বৰ নেওগ দেৱৰ এষাৰ উক্তিলৈ মনত পৰে। তেখেতে কৈছিল : “তেওঁৰ জীৱনৰ সৃষ্টিশীল শক্তিখিনিৰ অধিক ভাগ নিয়োজিত হৈছিল আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন আৰু হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই কৰা ধৰণৰ বাটকটীয়া কামত।”

কলিকতাৰ “ছাত্ৰাধ্যা”ৰ সামৰণি পেলাই গোহাঞি বৰুৱা অসমলৈ আহি পাঠ্য-পুথি ৰচনা কৰাৰ লগতে বিভিন্ন সাহিত্য-সংস্কৃতিমূলক সংগঠনৰ কামত জড়িত হ'ল। উত্তৰ লক্ষীমপুৰত অসমীয়া ভাষা উন্নতি সাধিনী সভাৰ শাখা গঠন কৰিলে আৰু গুৱাহাটী, গোলাঘাট, যোৰহাট শিৱসাগৰ আদিলৈ গৈ সেই সভাৰ আদৰ্শ প্ৰচাৰ কৰাত লাগিল। লগে লগে বুৰঞ্জীৰ নানা সমলো সংগ্ৰহ কৰিলে। শিৱসাগৰত তেওঁ ১৮৯৩ চনত আহোম সভা প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে। সুদীৰ্ঘ ছকুৰি বছৰ কাল তেওঁ এই সভাৰ প্ৰধান সম্পাদকৰ গুৰু দায়িত্ব বহন কৰিলে। পিচত তেওঁ এই অনুষ্ঠানৰ সভাপতি হয়। এনে ধৰণৰ কামত লাগি থাকোঁতেই তেওঁ কহিমা চৰকাৰী ইংৰাজী স্কুলৰ প্ৰধান শিক্ষক হিচাপে নিযুক্তি পায়। এই বিদ্যালয়ত যোগ দি তেওঁ লগে লগে বাংলা মাধ্যমৰ পৰিবৰ্তে অসমীয়া মাধ্যমত শিক্ষা দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিলে। তদুপৰি কহিমাত থকা অৱস্থাতে তেওঁ কেবাখনো পাঠ্য-পুথি ৰচনা কৰিলে। কহিমা হাইস্কুল নতুনকৈ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ উপৰি তাত তেওঁ ‘অসমীয়া ভাষা উন্নতি সাধিনী সভা’ৰ এখন শাখা আৰু ‘কহিমা সাহিত্য সভা’ প্ৰতিষ্ঠা কৰে। বহুদিন ধৰি তেওঁ এই দুয়োটি অনুষ্ঠানৰ সম্পাদক আছিল। কহিমাৰ পিচত তেওঁ ১৮৯৬ চনৰ শেষ ভাগত তেজপুৰ নৰ্মাল স্কুলৰ প্ৰধান শিক্ষকৰ দায়িত্ব বহন কৰি দীৰ্ঘকাল ধৰি সেই পদত থাকে। পিচত

তেওঁ তেজপুৰ উচ্চ ইংৰাজী বিদ্যালয়ত শিক্ষকতা কৰে। ইয়াৰ মাজতে তেওঁক যোৰহাটলৈও বদলি কৰা হৈছিল। মঙলদৈতো তেওঁ কেই-মাহ মান ডহচিলদাৰ হিচাপে কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰিছিল। যিহেতু ১৯০৯ চনত তেওঁ চাকৰিৰ পৰা সম্পূৰ্ণ অৱসৰ লৈ তেজপুৰতে নিগাজীকৈ থাকিবলৈ ল'লে। তেজপুৰৰ প্ৰত্যেকটো সামাজিক-সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠানৰ তেখেত এক অপৰিহাৰ্য অংগ হৈ পৰিল। তেজপুৰ অসমীয়া ভাষা উন্নতি সাধিনী সভাৰ ১৭ বছৰ (১৮৯৭-১৯১৪) ধৰি সম্পাদক থকাৰ উপৰিও ঐতিহ্যমণ্ডিত “বাণ বংগমঞ্চ”ৰ সম্পাদকৰ ভাৱ তেওঁৰ ওপৰতেই প্ৰথমে ন্যস্ত কৰা হৈছিল। আৰম্ভণিৰেপৰা সাত বছৰ ধৰি তেওঁ এই বংগমঞ্চৰ সম্পাদক আছিল। তেজপুৰ পৌৰ সভাত সভাপতিৰ দায়িত্ব বহন কৰি মনোৰম তেজপুৰ খন আৰু বিতাপন কৰিবলৈ তেওঁ সদায় চেষ্টা কৰিছিল।

চাকৰিৰপৰা অৱসৰ লোৱাৰ পিচত তেওঁ এনেবোৰ কামত বিশেষ-ভাবে মনোনিবেশ কৰিলে। লগে লগে বাজনীতিতো প্ৰবেশ কৰিলে। ১৯১২ চনত তেওঁ অসম ব্যৱস্থাপক সভাৰ মনোনীত সদস্য হিচাপে যোগ দিয়ে। ব্যৱস্থাপক সভাত তেখেতে অসমৰ সৰ্বাংগীন উন্নতিৰ হকে ভালেমান পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল। বিশেষকৈ শিক্ষা বিস্তাৰত বিশেষ গুৰুত্ব দিছিল। ১৯২০ চনত হোৱা ব্যৱস্থাপক সভাৰ নিৰ্বাচনত তেখেত লক্ষীমপুৰৰ পৰা নিৰ্বাচিত হয়। ১৯২৪ চনলৈকে তেওঁ সেই পদত থাকে। এই কালছোৱাত অৰ্থাৎ ১৯১২ চনৰ পৰা বাৰ বছৰ ধৰি তেওঁ সাহিত্য কৰ্মৰপৰা সম্পূৰ্ণ নিলগত আছিল। গোহাঞি বৰুৱা সাহিত্য কৰ্মৰপৰা বিৰত থকা বাবে হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, সত্য নাথ বৰা, আনন্দ চন্দ্ৰ আগবঢ়ালা, কুসুমৰ চলিহা আদিয়ে আক্ষেপ কৰিলে। গোহাঞি বৰুৱাই সেই কথা স্বীকাৰ কৰি এনেদৰে উল্লেখ কৰিছে : “.....পুৰা বাৰবছৰীয়া যুগ এটা মই লেখক হিচাপে মোৰ সাহিত্যিক ক্ষেত্ৰত নাই; যদ্যপি ইতিমধ্যে সাহিত্য সভা, সাহিত্যিক সন্মিলনী, সাহিত্যিক অনুসন্ধান সমিতি প্ৰভৃতি অনুষ্ঠান সম্পৰ্কীয় বিবিধ জাতীয়

উন্নয়নমূলক কাৰ্যৰ পৰ্যালোচনা আৰু পৰিচালনাত মই নেতৃত্ব বাব চন্তালন নকৰাকৈও থকা নাই।” মন কৰিবলগীয়া যে এই কালছোৱাৰ ভিতৰতে তেওঁ শিৱসাগৰত অনুষ্ঠিত হোৱা অসম সাহিত্য সভাৰ পোন প্ৰথম অধিবেশনত (তেতিয়া “আসাম সাহিত্য সন্মিলন” নামেৰে জনাজাত আছিল।) সভাপতিৰ আসন অঙ্গংকৃত কৰিছিল। তদুপৰি সদৌ অসম ছাত্ৰ সন্মিলন, সদৌ অসম শিক্ষক সন্মিলন, আসাম এচোছিয়েচন আদিৰ বছৰেকীয়া অধিবেশনত আৰু আহোম সভা, লাচিত উৎসৱ আদিত সভাপতিত্ব কৰিছিল। এই সন্মিলন আৰু অনুষ্ঠান সমূহত দিয়া ভাষণত তেখেতে সকলোকে জাতীয় ভাব-চিন্তাৰে উদ্ধুদ্ধ হ'বলৈ আহ্বান জনাইছিল। গোহাঞি বৰুৱা অৱশ্যে কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্যৰ দৰে উগ্ৰ নাছিল, কিন্তু ভট্টাচাৰ্যৰ উদগনি বা সহায় প্ৰতিক্ষেত্ৰতে পাইছিল। উদাহৰণ স্বৰূপে তেজপুৰ হাইস্কুলত অসমীয়া ভাষা প্ৰচলন কৰাত আগভাগ লওতে গোহাঞি বৰুৱা প্ৰবল বাধা-বিঘিনিৰ সন্মুখীন হৈছিল। সেইক্ষেত্ৰত তেওঁক বিশেষভাৱে সহায় কৰিছিল কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্যই। গোহাঞি বৰুৱাৰ জীৱন আৰু আদৰ্শ গঢ়াত ভিনিহীদেৱক কৃষ্ণানন্দ গোহাঁই ফুকন, বাইদেৱক মাহিন্দী, তেওঁৰ অভিন্নহৃদয় পানীন্দ্ৰ নাথ গগৈৰ লগতে বায়বাহাছৰ ফণীধৰ চলিহা আৰু হেম চন্দ্ৰ গোস্বামীদেৱেও বিশেষ প্ৰভাব পেলাইছিল।

এক ঐতিহ্য সম্পন্ন পৰিয়ালত জন্ম গ্ৰহণ কৰা পদ্মনাথৰ পিতৃ ঘিণাবাম বৰুৱা এগৰাকী কথাই কামে আদৰ্শবান আৰু নিজৰ ভৰিত থিয় দিয়া লোক আছিল। ঘিণাবাম বৰুৱাৰ আদৰ্শৰেই উদ্ধুদ্ধ হোৱা পদ্মনাথ কৰ্তব্যপৰায়ণ কষ্ট সহিষ্ণু, অধ্যবসায়ী আৰু আত্মবিশ্বাসী গুণৰ অধিকাৰী আছিল। মাতৃ লগীদেৱীৰ মাতৃ-স্বপ্ন উদাৰতায়ো পদ্মনাথৰ ব্যক্তিত্ব গঠনত সহায় কৰিছিল। প্ৰথমা পত্নী লীলাৱতীৰ আকস্মিক পৰলোক হোৱাত গোহাঞি বৰুৱা হীৰাৱতীৰ সৈতে বিবাহ পাশত আবদ্ধ হয়। পদ্মনাথ-হীৰাৱতীৰ ক্ৰমে সাতজনী ছোৱালী আৰু একমাত্ৰ পুত্ৰ হ'ল হৰেকৃষ্ণ গোহাঞি বৰুৱা।

জাতীয় জীৱনলৈ আগবঢ়োৱা অৱদানৰ কাৰণে গোহাঞি বৰুৱাক অসম সাহিত্য সভা প্ৰভৃতি অনুষ্ঠানে সম্বৰ্দ্ধনা জনাইছিল। লক্ষীমপুৰীয়া বাইজ্ঞেও তেওঁক ১৯১৬ চনত আন্তৰিক সম্বৰ্দ্ধনা জনায়। আনহাতে বৃটিছ চৰকাৰেও তেওঁক ১৯১৭ চনত 'ৰায়চাহাব', 'ৰায়বাহাদুৰ' আদি খিতাপেৰে সন্মানিত কৰে।

ৰজাঘৰ আৰু প্ৰজাঘৰৰপৰা সমানে আন্তৰিক স্বীকৃতি লাভ কৰা অসম মাতৃৰ এই গৰাকী বৰেণ্য ব্যক্তিৰ ১৯৪৬ চনৰ ২০ এপ্ৰিল তাৰিখে তেজপুৰৰ নিজা ঘৰত পৰলোক ঘটে। পদ্মমাথ গোহাঞি বৰুৱাৰ দৰে এজন লেখক অসমীয়াক অসমীয়াই কেতিয়াও পাহৰিব নোৱাৰে।

— x —

চন্দ্ৰধৰ বৰুৱা

একো একো গৰাকী কবি-সাহিত্যিকৰ একো একোটি উক্তি কালৰ বুকুত স্মৰণীয় হৈ থাকি যায়। তেনে এগৰাকী খ্যাতিসম্পন্ন কবি-সাহিত্যিক হ'ল সাহিত্যৰত্ন চন্দ্ৰধৰ বৰুৱা। এই গৰাকী কবিৰ "ধূলিকণা মই" নামৰ কবিতাটো সকলোৰে অতি আদৰৰ। নিজকে "অনন্ত বিশ্বৰ অসংখ্য ধূলিৰ এটি মাত্ৰ ধূলিকণা" বুলি পৰিচয় দিয়া চন্দ্ৰধৰ বৰুৱা কিন্তু তেওঁ নিজৰ কীৰ্ত্তিৰ কাৰণেই নিজে মহান—“তোমাৰ কীৰ্ত্তিৰ চেয়ে তুমি যে মহান”।

একেৰাহে কবি, নাট্যকাৰ, গীতিকাৰ, ধেমেলীয়া ৰচনাৰ লেখক, অভিধান প্ৰণেতা, অভিনেতা, সমাজ সংগঠক, ৰাজনীতিজ্ঞ চন্দ্ৰধৰ বৰুৱাই ১৯১৮ চনত গোৱালপাৰাত অনুষ্ঠিত অসম সাহিত্য সভাৰ দ্বিতীয় বাৰ্ষিক অধিবেশনত সভাপতিৰ আসন অলংকৃত কৰিছিল। মাত্ৰ ৪৪ বছৰ বয়সত অসম সাহিত্য সভাৰ গুৰু দায়িত্ব বহন কৰা বৰুৱা ডাঙৰীয়াই ১৬ বছৰ পিছত ১৯৩৪-৩৬ চনত প্ৰধান সম্পাদক হিচাপেও কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰিছিল। তদুপৰি অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকাৰ তেখেতেই প্ৰথম সম্পাদক আছিল আৰু তেখেতৰ সম্পাদনাত পত্ৰিকাৰ চাৰিটা সংখ্যা ভালদৰে ওলাইছিল। অসম সাহিত্য সভাৰ সংগীত সন্মিলনৰো (১৯২৫) তেখেতেই প্ৰথম সভাপতি আছিল। আনহাতে কুৰি বছৰতকৈয়ো অধিক কাল সাহিত্য সভাৰ কাৰ্যনিৰ্বাহকৰ সদস্য হিচাপে থাকি তেখেতে অভিলেখ স্থাপন কৰিছিল। সেয়ে তেখেতক অসম সাহিত্য সভাৰ “অন্তিম ধৰণী স্বৰূপ” বুলি কোৱা হয়।

সাহিত্য সভাৰ সাংগঠনিক দিশত এনেদৰে জড়িত থাকিলেও বৰুৱাদেৱে আশাসুধীয়া কৈ সাহিত্য সেৱা কৰিছিল। ১৯০৪ চনত প্ৰকাশ পোৱা তেওঁৰ “মেঘনাদ বধ” অসমীয়া ভাষাত ৰচিত অমিত্ৰাক্ষৰ

ছন্দৰ প্ৰথম নাটক। ইয়াৰ আগেয়ে বমাকান্ত চৌধুৰী আৰু ভোলা নাথ দাসে-তেওঁলোকে বচনা কৰা কাব্যতহে এই ছন্দ প্ৰয়োগ কৰিছিল। বৰুৱা দেৱৰ “তিলোত্তমা সন্তৰ” (১৯২৬) ও অমিত্ৰাক্ষৰ ছন্দত ৰচিত আন এখন নাটক। এই খনত নৃত্য আৰু গীতক প্ৰাধান্য দিয়া হৈছে। এই দুখন পৌৰাণিক নাটকৰ উপৰি তেওঁ হৰিশ্চন্দ্ৰৰ কাহিনীক লৈ বচনা কৰা ‘ৰাজৰি’ (১৯৩৭) আন এখন উল্লেখযোগ্য পৌৰাণিক নাটক। “পুনৰ্জন্ম” নামৰ একে পৰ্যায়ৰ তেওঁ আন এখন নাটকো বচনা কৰি থৈ গৈছে।

বৰুৱা দেৱে ১৯১১ চনত “ভাগ্য পৰীক্ষা” নামৰ এখন উল্লেখযোগ্য সামাজিক নাটক বচনা কৰে। এই নাটকৰ কাহিনীৰ জুমুঠি আৰম্ভ উপন্যাসৰ পৰা লোৱা হৈছে যদিও প্ৰখ্যাত নাট্য সমালোচক ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাদেৱৰ ভাষাত-“নাট্যকাৰে এনে সফলতাবে তাক অসমীয়া ৰূপ দিছে যে মূল কাহিনীটো আগতে নাজানিলে বিদেশী সাহিত্যৰ পৰা লোৱা বুলি জানিবৰ সাধ্য নাই।” তেওঁৰ “বিয়া বিলৈ” নামৰ প্ৰহসন যোৱা শতিকাৰ অসমীয়া গ্ৰাম্য জীৱনৰ এটি বাস্তৱ চিত্ৰ আকৰ্ষণীয় ভাৱে ফুটাই তোলা হৈছে। বৰুৱা দেৱে “মোগল বিজয়” আৰু “আহোম সন্ধ্যা” নামৰ বুৰঞ্জীমূলক নাটক দুখনো অসমীয়া নাট্য সাহিত্যলৈ আগবঢ়াই থৈ গৈছে।

পৌৰাণিক নাটকৰ উপৰি পৌৰাণিক কাহিনীক লৈ বচনা কৰা তেওঁৰ “বিদ্যাত বিকাশ” আৰু “কামৰূপ জীৱৰী” এই দুখন কাব্য ১৯৩৮ চনত প্ৰকাশ পায়। “বিদ্যাত বিকাশ”ত তেওঁ মহাভাৰতৰ উত্তোগ পৰ্বৰ ব্ৰতাসুৰ বধৰ কাহিনী আৰু “কামৰূপ জীৱৰী”ত বেউলা-লখিন্দাৰ কাহিনী নিজস্ব কৰি প্ৰতিভাবে দাঙি ধৰিছে।

বৰুৱা দেৱৰ কবিতাৰ পুথি “ৰঞ্জন”ত (১৯২৭) প্ৰায় দেৰ কুৰি কবিতা আছে। ইয়াৰে অধিকাংশই ধেমেলীয়া কবিতা। কেইটিমান গধুৰ ভাবৰ কবিতাও ইয়াত আছে। সামাজিক সমস্যা লৈ তেওঁ কবিতাসমূহত আলোচনা কৰিছে। “ৰঞ্জন”ত অন্তৰ্ভুক্ত “অসমীয়া ভাষা”

কবিতাত তেওঁ আমাৰ ভাষা সাহিত্যৰ নিন্দুক সকলক চুঙা চাই সোপা দিছে। আকৌ “হঠাৎ পেট্ৰিয়ত” কবিতাত তেওঁ সুবিধাবাদী সকলৰ চিত্ৰ অংকন কৰিছে। সেই সকলক উদ্দেশ্য কৰি তেওঁ কৈছে—

“(আমি) ঘনাই সলাওঁ ৰীতি

(আমাৰ) হঠাৎ বদলে নীতি

(আমি) যেনে মাছ দেখো তেনে জাল গোঁঠো

ইটি এৰি ধৰো সিটি।”

আনহাতে “কী কী কাব্য বিশাৰদোহং”-কবিতাত ভাষাক দুৰ্বোধ্য কৰিবলৈ যত্ন কৰা সাহিত্যিক সকলক তেওঁ বিদ্ৰূপ বান হানিছে। “জৰুৰ চাহাব হম” এই ব্যংগ কবিতাত তেওঁ চাহাব হ’বলৈ যোৱা সকলকো এনেয়ে এৰা নাই। এই সংকলনটিৰ গহীন ভাবৰ কবিতাৰ ভিতৰত “ধূলিকণা মই” নামৰ কবিতাটোও আছে।

বৰুৱা ডাঙৰীয়াই “মুক্তাৱলী” (১৯৪৬) নামৰ নীতিমূলক কবিতা পুথি এখনো বচনা কৰিছিল। আনহাতে “নতুন পাঠমালা” (১৯৩২) আৰু “উজু সাহিত্য” (১৯৪২) নামৰ পাঠ্যপুথি দুখনো তেওঁ বচনা কৰিছিল। শিশুৰ উপযোগীকৈ বচনা কৰা এই দুখন পাঠ্যপুথিত “উন্নত ধৰণেৰে শিক্ষা দিব পৰা” আৰু “বিশ্ব মানবতাৰ গুটি সিঁচিব খোজাৰ চিন” থকা বুলি তেতিয়াই সমালোচকে উল্লেখ কৰিছিল। শিশুৰ উপযোগী তেওঁৰ আন এক প্ৰবন্ধ সংকলন হ’ল “বিলাতৰ কথা” (১৯৩২) নামৰ কিতাপখনি। “জিৱণিৰ চিন্তা” (১৯৪৩) তেওঁৰ আন এক প্ৰবন্ধৰ সংকলন। বৰুৱাদেৱে জীৱনৰ বিয়লি বেলা “শান্তি” (১৯৪৩) নামৰ উপন্যাস এখনো বচনা কৰিছিল। এই উপন্যাসত উনবিংশ শতিকাৰ শেষাৰ্দ্ধৰ যোৰহাট নগৰৰ ভালেমান মনোমোহা কথাই ঠাই পাইছে। এই উপন্যাসত গাঁৱৰ উন্নতি আৰু গাঁও সংগঠনৰ বিষয়ে নিজৰ মতামত দাঙি ধৰাৰ উপৰি চাহ বাগিছাৰ বনুৱা সকলক আপোন কৰি লোৱাৰ ওপৰত তেওঁ গুৰুত্ব দিছে।

গীতিকাৰ বৰুৱাদেৱৰ ভালেসংখ্যক গীত সমসাময়িক আলোচনী সমূহত প্ৰকাশ পাইছিল। লক্ষ্মীৰাম বৰুৱা সম্পাদিত “সংগীত কোষ”ত তেওঁৰ ১৭ টা গীতে স্থান পাইছে। তেওঁৰ স্বৰচিত নাটক কেইখনতো অলেখ গীত আছে। গীতিকাৰ বৰুৱা দেৱে অভিনেতা হিচাপেও সুনাম অৰ্জন কৰিছিল। মেঘনাদ প্ৰমুখ্যে কেবাটাও চৰিত্ৰ তেখেতে ৰূপায়ণ কৰি দৰ্শকৰ প্ৰশংসা লাভ কৰিছিল। বাণেশ্বৰ আৰু নৃত্য-গীততো তেখেতে পাৰদৰ্শিতা দেখুৱাইছিল। আনহাতে বহুবছৰ ধৰি যোৰহাট বংগমঞ্চৰ তেখেত সম্পাদকৰ দায়িত্বত আছিল।

সাহিত্যিক বৰুৱা দেৱে ভালেমান প্ৰবন্ধ, ছই এটি গল্প, ভ্ৰমণ কাহিনী আৰু জীৱনীও লেখি থৈ গৈছে। কিন্তু তেখেতে অশেষ পৰিশ্ৰম কৰি উলিওৱা অসমীয়া খণ্ডবাক্য আৰু জতুৱা ঠাঁচ বিষয়ক গ্ৰন্থ “বড়কোষ” আমাৰ সাহিত্যৰ এক অমূল্য সম্পদ হিচাপে থাকি যাব। অৱশ্যে বড়কোষৰ প্ৰথম খণ্ডটোহে ১৯৬২ চনত প্ৰকাশ পায়। ইয়াত ৩০০০টা অসমীয়া খণ্ডবাক্যৰ সবল অৰ্থ ইংৰাজী আৰু অসমীয়া দুয়োটা ভাষাতে দিয়া হৈছে।

অসমীয়া সাহিত্যক এইদৰে বিধ বিধ সম্ভাৱেৰে সমৃদ্ধ কৰা চন্দ্ৰধৰ বৰুৱা জোনাকী যুগৰ পিছৰ স্তৰৰ কবি সাহিত্যিক সকলৰ এগৰাকী লেখক কৰ্মী সাহিত্যিক আছিল। ৰলিকতাত পঢ়ি থকা অবস্থাত অসমীয়া ভাষা উন্নতি সাধিনী সভাৰ তেখেত পঞ্চম-ষষ্ঠ বছৰ (১৮৯৩-১৮৯৫) সহকাৰী সম্পাদক পদত আছিল। অসমলৈ ঘূৰি অহাৰ পিছত তেখেত ভালেখিনি জনহিতকৰ কামত জড়িত হয়। অসমৰ প্ৰথম বেচৰকাৰী মহাবিদ্যালয় জগন্নাথ বৰুৱা কলেজ স্থাপনত বৰুৱা দেৱে অগ্ৰণী ভূমিকা লৈছিল। এই কলেজৰ আৰম্ভণিৰ পৰা কেবাবছৰলৈ পৰিচালনা সমিতিৰ সভাপতিৰ দায়িত্বত আছিল। “প্ৰতিষ্ঠাতা দাতা” হিচাপে তেখেতৰ নাম এই বিদ্যালয় থাকে মানে স্মৰণীয় হৈ থাকিব। যোৰহাটৰ পুৰণি ছপাশাল “দৰ্পণ প্ৰেছ” তেখেতেই প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল। নিজৰ

জন্মঠাইখনৰ আন কেইটিমান সামাজিক, সাংস্কৃতিক মূলক অনুষ্ঠানৰ লগতো তেখেত ঘনিষ্ঠ ভাবে জড়িত আছিল। আনহাতে অসম সাহিত্য সভা, সংগীত সন্মিলন আদিৰ উপৰি তেখেতে অসম শক্তিমেলা, লাচিত মেলা, কামৰূপ সংস্কৃত সঙ্ঘীয়নী সভা আদি অনুষ্ঠানতো অংশ গ্ৰহণ কৰি মূল্যবান ভাষণ দিছিল। অসম অলিম্পিক এছচিয়েচ’নৰ সভাপতিৰ দায়িত্ববহন কৰি তেখেতে অসমৰ খেল-ধেমালিৰ উন্নতিৰ কাৰণে বিশেষ মনোযোগ দিছিল। জাঁজীৰ লাচিতমেলা (১৯৩৪)ত সভাপতি হিচাপে দিয়া ভাষণত তেখেতে কৈছিল: “দেশৰ কাম অনেক প্ৰকাৰৰ। অকল ৰাজনীতিয়েই দেশৰ কাম নহয়। তাৰ বাজেও শিক্ষা, অৰ্থ, স্বাস্থ্য, সাহিত্য, নীতি, সমাজ আদিৰ বিষয়ে কৰিবলগীয়া অপাৰ কাৰ্য পৰি আছে। .....যেয়ে যি কামৰ উপযুক্ত, সেই সেই কামত লাগি যাওক। হিয়াত মাত্ৰ দেশপ্ৰেমৰ শুকুৱা নিজৰা আকৌ এবাৰ বোৱাই লওক অবনত দেশ উন্নত হ’ব দেশৰ মংগল হ’ব, অসমীয়াৰ জয় হ’ব আকৌ আমাৰ অসম ফুলনি নদন-বদন হ’ব।”

অসমৰ সৰ্বাংগীন উন্নতি কামনা কৰা চন্দ্ৰধৰ বৰুৱাই ৰাজনীতিজ্ঞ হিচাপে অসম প্ৰেমৰ অলেখ দৃষ্টান্ত দেখুৱাই থৈ গৈছে। ১৯১৮ চনত অসম ব্যৱস্থাপক সভাৰ সদস্য হৈ থাকোঁতে তেওঁ ৰাইজৰ হকে মাত মাতিছিল। ১৯২২ চনৰপৰা ’২৭ চনলৈ ৰাজ্য পৰিষদৰ সদস্য হিচাপে থাকোঁতেও তেওঁ মূখ্য ভূমিকাই লৈছিল। ১৯৩০ চনত বিলাতত অনুষ্ঠিত হোৱা প্ৰথম ঘূৰণীয়া মেজমেলত তেওঁ অসমৰ পৰা একমাত্ৰ মনোনীত প্ৰতিনিধি হিচাপে যোগদান কৰিছিল। পিছৰ বছৰত হোৱা দ্বিতীয় খন বৈঠকতো যোগদান কৰিবলৈ তেওঁ সুবিধা পাইছিল। সৰ্বজনিক সভা আৰু অসম এছচিয়েচনৰ লগত জড়িত থকা কাৰণে, সাহিত্যিক আৰু সুবক্তা হোৱা কাৰণে, অসম কাউন্সিল আৰু “কাউন্সিল অব ষ্টেটৰ” সদস্য থকা কাৰণে তেখেতক প্ৰতিনিধি হিচাপে নিৰ্বাচন কৰা হৈছিল। অৱশ্যে তেখেত কংগ্ৰেছত নাছিল যদিও নৈতিক সমৰ্থন

আগবঢ়াইছিল আৰু দেশৰ স্বার্থৰ কথাত সৰ্বাধিক গুৰুত্ব দিছিল। যুৱণীয়া মেজমেললৈ যোৱাৰ আগতে তেওঁ অসমৰ বিভিন্ন বাজনৈতিক নেতা সকলৰ পৰামৰ্শ লৈছিল। ১৯৩০ চনত বিলাতৰ হেষ্টিংচ নগৰত তেওঁৰ সন্মানার্থে আয়োজন কৰা অনুষ্ঠানত বৰুৱাদেৱে যিটি ভাষণ দিছিল সেই ভাষণত তেখেতৰ দেশপ্ৰীতিৰ কথা উপলব্ধি কৰিব পাৰি। “আমাৰ ঘৰখনৰ শাসন ব্যৱস্থা নিজৰ হাতলৈ আনিবলৈ বিচাৰিছোঁ” বুলি খোলোচাকৈ প্ৰকাশ কৰি তেওঁ কৈছিল “অতি উদাৰ ভাবে গণনা কৰি চালেও ভাৰতত জনমুখি বাৰ্ষিক আয় ৬ পাউণ্ডৰ ওপৰ নহয় আৰু কোটি কোটি মানুহে দিনে এসাজ খাই কটাইছে আৰু যেতিয়া মই আপোনালোকক কওঁ যে হেজাৰ হেজাৰ মানুহ দুৰ্ভিক্ষত আৰু প্ৰতিৰোধ কৰিবপৰা উপায় থকা বিভিন্ন বোগতে মৰিছে আৰু যেতিয়া মই আপোনালোকক কওঁ যে চিকিৎসালয়ৰ সুবিধা ভোগ কৰা দূৰতে থাকে, বহুতো গ্ৰাম্য অঞ্চলৰ লোকে এটোপাল পৰিস্কাৰ পানীও খাবলৈ নাপায়, সেই সময়ত ভাৰতৰ বাজৰৰ আধাতকৈও সৰহভাগ অকল ভাৰতৰ বাবে আবশ্যক নোহোৱা সমগ্ৰ বৃটিছ সাম্ৰাজ্যৰ বাবেহে আবশ্যক হোৱা বিৰাট সৈন্যবাহিনীৰ বাবেই খৰচ হৈছে, তেতিয়া আপোনালোকে নিশ্চয় বুজিব যে ভাৰতৰ শাসন ব্যৱস্থাৰ গুৰিত মাৰাত্মক অনীতি আছে আৰু তাৰ বাবে অতি শীঘ্ৰে মনোযোগ দিয়া উচিত।” তেখেতৰ এই গোটেই বক্তৃতাটো তেতিয়াৰ “Times of Assam” কাকতত প্ৰকাশ পাইছিল।

১৮৭৪ চনৰ ১৫ অক্টোবৰ তাৰিখে যোৰহাটৰ বজাৰমৈদামত জন্ম গ্ৰহণ কৰা চন্দ্ৰধৰ বৰুৱাৰ পিতৃ হ’ল দুৰ্গাধৰ বৰুৱা আৰু মাতৃ প্ৰেমাৱতী দেৱী। ১৮৯২ চনত তেওঁ যোৰহাট চৰকাৰী উচ্চ বিদ্যালয়ৰ পৰা প্ৰবেশিকা পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হৈ কলিকতাত পঢ়িবলৈ যায়। কলিকতাত পঢ়ি থকা অবস্থাতে তেওঁ বি-এ জগন্নাথৰ একমাত্ৰ কন্যা স্বৰ্ণশাশী দেৱীৰ সৈতে ১৮৯৩ চনত বিবাহ পাশত আবদ্ধ হয়। ১৮৯৬ চনত চন্দ্ৰধৰ বৰুৱাৰ পিতৃ বিয়োগ হোৱাত বি-এ পাছ নকৰাকৈয়ে নিজ ঘৰলৈ

ঘূৰি আহে। পিচত ১৯০০ চনত পুনৰ কলিকতালৈ গৈ আইন পৰীক্ষা দি যোৰহাট কাছাৰীত অধিবক্তা হিচাপে যোগ দিয়ে। উল্লেখযোগ্য যে তেওঁৰ দেউতাকো এগৰাকী আইনজীৱিয়েই আছিল। আইন ব্যৱসায়ত চন্দ্ৰধৰ বৰুৱাই খ্যাতি অৰ্জন কৰিলেও এদলীয়া হিচাপে এই বৃত্তিত লাগি নাথাকিল। ১৯১০ চন মানত তেওঁ এই ব্যৱসায় এৰি একাগ্ৰপ্ৰীয়াভাবে সাহিত্য সেৱা আৰু বাজনীতিত লাগিল। পিছত ব্যৱসায় হিচাপে চাহ বাগিছা পৰিচালনাত মনোনিবেশ কৰিলে। মৃত্যুৰ আগলৈকে তেওঁ চাহ বাগিছাতে কটালে। ব্যৱসায়ত স্বাধীন, ব্যৱহাৰত মধুৰ, মানুহ হিচাপে সুকচিসম্পন্ন, অমায়িক, সময়ানুবৰ্তী, স্বাৱলম্বী, চাল-চলনত ডাঙৰীয়াৰ দৰে, বাজনীতিত ধীৰপন্থী বৰুৱা দেৱে সৰ্বোপৰি অসমীয়া সাহিত্যক বিধ বিধ উপচাবেৰে চহকী কৰা কাৰণে ১৯২৯ চনত কামৰূপ সংস্কৃত সঙ্ঘীৰনী সভাই তেখেতক “সাহিত্যবৰ্ণ” উপাধিৰে বিভূষিত কৰি গুণীজনৰ প্ৰতি উপযুক্ত সন্মান প্ৰদৰ্শন কৰে।

১৯৬১ চনৰ ২৬ অক্টোবৰ তাৰিখে যোৰহাটৰ উপকণ্ঠৰ বৰৈয়া চাহ-বাগিছাত এই গৰাকী বহুমুখী প্ৰতিভাসম্পন্ন লোকৰ পৰলোক ঘটে।

কালিৰাম মেধি

একো একোটি সৰু ঘটনাই একো একোজন মানুহক পৰৱৰ্তী জীৱনত মহান কৰি তোলে। ঘটনাচক্ৰই মহান কৰা তেনে এজন ব্যক্তি হ'ল খ্যাতি সম্পন্ন ভাষাবিদ বৈয়াকৰণিক, সাহিত্যিক আৰু সুদক্ষ প্ৰশাসক কালিৰাম মেধি ডাঙৰীয়া।

১৮৭৮ চনৰ অক্টোবৰ মাহত ঐতিহ্যমণ্ডিত হাজোৰ ওচৰৰ বামদিয়া পাৰ্বত্য জন্ম গ্ৰহণ কৰা কালিৰাম মেধি, এটা একালবৰ্তী পৰিয়ালৰ, সকলোৰে মৰমৰ আছিল। তেওঁৰ পূৰ্বপুৰুষ আছিল সবভোগ অঞ্চলৰ। পৰিয়ালৰ মূৰব্বী তথা কালিৰাম মেধিৰ বৰদেউতাক ধৰম মেধি সেই সময়ত বামদিয়া অঞ্চলৰ এগৰাকী প্ৰতিপত্তিশালী ব্যক্তি। এদিন সেই গৰাকী ব্যক্তিক মাটি-বাৰী সংক্ৰান্তীয় সাধাৰণ কথা এটাত অঞ্চলটোৰে এগৰাকী লাট মণ্ডলে বেয়া ব্যৱহাৰ কৰিলে। এই ঘটনাই ধৰম মেধিৰ অন্তৰত বৰ আঘাত দিলে। মণ্ডলৰ ঘৰত ক্ষন্তেকো নবৈ ধৰম মেধিয়ে ঘৰলৈ উভতি আহি ডাঙৰ ভতিজা কালিৰামক পৰিয়ালৰ সকলোৰে সন্মুখত ৰাখি ভৱিষ্যৎ হাকিম কৰাম বুলি প্ৰতিজ্ঞা কৰিলে। সাঁচতীয়া ধন যি আছে সকলো ভতিজাকৰ পঢ়া-শুনাৰ নিমিত্তে খৰছ কৰা হ'ব বুলিও সংকল্প ল'লে। তেতিয়া কালিৰাম মেধিক সকলোৱে 'হলি' বুলি মাতিছিল। প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ত তেওঁ সেই নামেৰেই সকলোৰে মাজত পৰিচিত আছিল। হাইস্কুলত ভৰ্তি হোৱাৰ পিচৰ পৰাহে স্কুলৰ কেবাগীৰ ভুলৰ বাবে তেওঁৰ নাম কালিৰাম হ'ল। যিদিনা ধৰম মেধিয়ে প্ৰকাশ্যে এই প্ৰতিজ্ঞা কৰিছিল সিদিনা 'হলি' ম'হ চবাবলৈ পথাৰলৈ যাবলৈ বুলি ওলাইছিল। তেতিয়া হলিৰামৰ বয়স ৭/৮ বছৰ মান হ'ব। সেইদিনাৰ ঘটনাই হলিৰামৰ জীৱনৰ গতি পথ সলাই দিলে। মুকলি আকাশ আৰু ম'হৰ পিঠিত উঠি পথাৰত ঘূৰি ফুৰা হলিৰাম

পঢ়াশালি আৰু কিতাপৰ মাজত আৱদ্ধ হৈ পৰিল। যেন এটি মুক্ত বিহংগ পিঞ্জৰাৱদ্ধ হ'ল। পিচত হলিৰাম প্ৰাথমিক পৰীক্ষাত বৃত্তি লৈ কটন কলেজিয়েট হাইস্কুলত ভৰ্তি হ'ল। বৰদেউতাকৰ প্ৰতিজ্ঞাৰ কথা মনত পেলাই পঢ়া-শুনাত তেওঁ মন-প্ৰাণ সঁপি দিলে। এই ক্ষেত্ৰত পিতৃ ভুলি মেধি আৰু মাক সোণতৰাৰ উপৰি ঘৰুৱা পৰিবেশেও সহায় কৰিলে।

১৮৯৭ খ্ৰীষ্টাব্দত তেতিয়াৰ এণ্ট্ৰেন্স পৰীক্ষাত সংস্কৃত বিষয়ত অসমীয়া ছাত্ৰৰ ভিতৰত তেওঁ সৰ্বোচ্চ নম্বৰ পোৱা বাবে দুটা ৰূপৰ পদক লাভ কৰি প্ৰথম বিভাগত উত্তীৰ্ণ হয়। এই পৰীক্ষাতো তেওঁ কুৰি টকীয়া বৃত্তি পাইছিল। পিছত তেওঁ কলিকতাৰ চিটি কলেজত ভৰ্তি হ'ল। সেই কলেজৰপৰা তেওঁ ১৮৯৯ খ্ৰীঃ ত প্ৰথম বিভাগত এফ্.এ. পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হয়। ১৯০২ চনত সেই একে কলেজৰপৰা পদাৰ্থ বিজ্ঞান আৰু ৰসায়ন বিষয়ত অনাৰ্ছ লৈ বি.এ পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হয়। তেতিয়া এই দুয়োটা বিষয় এটা হিচাপে ধৰা হৈছিল। সেই সময়ত বি.এ পাঠ্যক্ৰম দুটা ভাগত বিভক্ত আছিল। ইংৰাজী বিষয়টো দুয়োটা গ্ৰুপৰে বাধ্যতামূলক আছিল। অংকও তেওঁৰ আন এটা বিষয় আছিল। বি.এ পৰীক্ষাত সৰ্বোচ্চ নম্বৰ লাভ কৰা বাবে তেওঁ বিষ্ণুপ্ৰিয়া দেৱী বঁটা লাভ কৰিছিল। উল্লেখযোগ্য যে গুণাভিৰাম বৰুৱাই তেওঁৰ মৰমৰ পত্নী বিষ্ণুপ্ৰিয়াৰ অকাল মৃত্যুত কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ জৰিয়তে এই পুৰস্কাৰ আগবঢ়াইছিল। পিছত ১৯০৩ চনত তেওঁ পদাৰ্থ বিজ্ঞানত এম.এ ডিগ্ৰী লাভ কৰে। তেতিয়াৰ দিনত অনাৰ্ছ লৈ কৃতকাৰ্য হোৱা ছাত্ৰই প্ৰাইভেটকৈ এবছৰৰ ভিতৰতে এম.এ পৰীক্ষাত অৱতীৰ্ণ হ'ব পাৰিছিল। এম.এ পৰীক্ষাত তেওঁ দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ চতুৰ্থ স্থান লাভ কৰিছিল। এই প্ৰসংগতে ক'ব পাৰি মেধি এম.এ ডিগ্ৰী লাভ কৰা তৃতীয়জন অসমীয়া ছাত্ৰ। প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় আছিল ক্ৰমে ৰাধানাথ ফুকন আৰু অন্নদাচৰণ ভট্টাচাৰ্য। ধৰম মেধিয়ে প্ৰতিজ্ঞা

মতেই কালিৰামক এম, এৰ দেওনা পাৰ কৰাই দিয়ালে। তাতেই ক্ষান্ত নাথাকি বিলাতত আই, চি, এছ, আৰু বেৰিষ্টাৰী পঢ়াবলৈয়ো ব্যৱস্থা কৰিছিল। সেইমতে সকলো ঠিকো হৈছিল। কিন্তু মানুহে পাণ্ডে ঈশ্বৰে ভাঙে। ধৰম মেধিয়ে হঠাৎ ইহলীলা সম্বৰণ কৰিলে। কালিৰাম মেধিয়ে বৰদেউতাকৰ মৃত্যুত বিলাতত পঢ়িবলৈ যোৱাৰ কথা বাদ দি হাকিম হোৱাৰ কথাই চিন্তা কৰিলে। ধৰম মেধিৰ প্ৰতিজ্ঞা মতে কালিৰাম মেধি হাকিম হ'ল।

এম, এ ডিগ্ৰী লাভ কৰাৰ পিছত কালিৰাম মেধি এনেয়ে বেছিদিন থাকিব লগা নহ'ল। ১৯০৪ চনৰ আবহুণিতে তেওঁ গুৱাহাটীত মাটি হাকিম (এতিয়াৰ উপপ্ৰতি সমাহৰ্তা) হিচাপে যোগ দিলে। পিচত তেওঁ চৰকাৰৰ বিভিন্ন উচ্চ পদবীৰ দায়িত্ব বহন কৰিব লগা হয়। ই, এ, চি, মহকুমাধিপতি, অতিৰিক্ত উপায়ুক্ত, জিলাধিপতি আদিৰ দায়িত্ব বহন কৰি তেওঁ ১৯৩৬ চনত চাকৰিৰপৰা অৱসৰ লয়। অৱসৰ লোৱাৰ পিচতো গুৱাহাটীত ইকিওৰেকৰ স্পেচিয়েল মেজিষ্ট্ৰেট স্বৰূপে দুবছৰ কাল তেওঁ কাম কৰিছিল।

চাকৰিয়াল হিচাপে তেওঁ অসমৰ বিভিন্ন জিলা আৰু মহকুমাৰ সদৰ ঠাই আদিত থাকিব লগা হৈছিল। সেই সূত্ৰেই তেওঁ নানা জনৰ সংস্পৰ্শলৈ আহিছিল আৰু নানা অভিজ্ঞতা সঞ্চয় কৰিছিল। তুৰাত ই, এ, চি হিচাপে কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰোঁতে তেওঁ গাৰো ভাষা শিকি লৈছিল। শিকি লোৱাতে ক্ষান্ত নাথাকি তেওঁ গাৰো ভাষাত পৰীক্ষা দি কৃতকাৰ্য হৈছিল। এই কাৰণে তেওঁক চৰকাৰৰ তৰফৰ পৰা এহাজাৰ টকাৰ পুৰস্কাৰ দিয়া হৈছিল। গোৱালপাৰাত থাকোঁতে তেওঁ অসমীয়া ভাষা প্ৰচলনৰ কাৰণে কেইগৰাকীমান বিষয়াৰে লগ লাগি চেষ্টা চলাইছিল আৰু এই প্ৰচেষ্টাত তেওঁ কৃতকাৰ্য হৈছিল। গোৱালপাৰাত তেওঁ লগ পালে হুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা আৰু নগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰীক। তাতে সাহিত্যৰ আলোচনাও সমানে অনুষ্ঠিত হৈছিল। জৰিপ বিষয়া হিচাপেও

তেওঁ সেই জিলাত কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰিব লগা হৈছিল। জনা যায় আগেয়ে জৰিপ নকৰা গোৱালপাৰা নগৰ অঞ্চলত তেওঁ পোন প্ৰথমবাৰ জৰিপ কৰোৱাই আৰু নানা বেমেজালি আঁতৰাই সকলোৰে প্ৰশংসা বুটলিছিল। ১৯১৭ চনত মেধি ডাঙৰীয়াই আৰম্ভ কৰা সেই কাম প্ৰায় ৩৭ বছৰ পাছতহে জিলাখনৰ আন আন ঠাইত বিধিবদ্ধভাৱে প্ৰয়োগ কৰা হয়। উল্লেখযোগ্য যে চাকৰি জীৱনৰ সুদীৰ্ঘকাল তেওঁ গোৱালপাৰা আৰু মঙলদৈত কটাইছিল। মঙলদৈত থকা অৱস্থাত বাঙ্গালৈ নৈতিক কাৰণত মৈমনসিংৰ পৰা দলে দলে আহি মাটি দখল কৰা ন-পমুৱা সকলক তেওঁ অসমীয়া ভাষা শিকিবলৈ আৰু নিজকে অসমীয়া বুলি পৰিচয় দিয়াবলৈ সদায় উদগনি দি আহিছিল।

চৰকাৰী চাকৰিয়াল হিচাপে দক্ষতা দেখুওৱাৰ কাৰণে ইংৰাজ চৰকাৰে তেওঁক ১৯৪৬ খ্ৰীঃ ত ৰায়বাহাদুৰ উপাধি প্ৰদান কৰিছিল। প্ৰশাসনিক বিষয়া হিচাপে তেওঁৰ কোনো ভেম নাছিল। তলতীয়া কৰ্মচাৰীক তেওঁ সদায় মৰম স্নেহ কৰিছিল। কিন্তু নিজ দায়িত্ব আৰু কৰ্তব্যৰ প্ৰতি সচেতন আছিল আৰু সময়ৰ সংব্যৱহাৰ কৰিছিল। পৰিপাটিতা তেওঁৰ চৰিত্ৰৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য আছিল। সবাতোকৈ তেওঁ ন্যায় বিচাৰ কাৰ্যত নীতিৰ পৰা বিন্দু মাত্ৰ আঁতৰি নাহিছিল। এই বিষয়ে বিখ্যাত আইন ব্যৱসায়ী দেশভক্ত তৰুণৰাম ফুকনৰ নিচিনা লোকেও এনেদৰে ক'ব লগা হৈছিল:—“মই আইন হাকিম হ'লে পাৰিলোহেঁতেন, কিন্তু মেধি হাকিমক নোৱাৰিম।” তেওঁৰ পুতেক সুযোগ্য চৰকাৰী বিষয়া শ্ৰীৰামভদ্ৰ মেধিয়ে “দেউতাৰ সৌৱৰণত” নামৰ প্ৰবন্ধত “চৰকাৰী বিষয়া হিচাপে প্ৰত্যেক কামকে অতি যত্নেৰে আৰু সাৱধানে কৰিছিল” বুলি উল্লেখ কৰিছে।

অধ্যয়ন, গৱেষণা আৰু অনুসন্ধিৎসু মন এটা থকা কাৰণে তেওঁ দায়িত্বপূৰ্ণ চৰকাৰী চাকৰিৰ মাজতো অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ হকে বহুখিনি কৰি থৈ গ'ল। সেয়েহে তেওঁৰ গৱেষণা আৰু সাহিত্যৰ প্ৰতি সঁহাৰি জনাই নলবাৰী সংস্কৃত সঞ্জীৱনী সভাই ১৯৪৩ চনত তেওঁক

“তত্ত্বনিধি” উপাধি প্রদান কৰিছিল। অৱশ্যে ছাত্ৰাৱস্থাত তেওঁ ঘাইকৈ অধ্যয়নতে মনোনিবেশ কৰিছিল।

১৯০৩ চনত নতুন খণ্ড জোনাকীত প্ৰকাশিত “প্ৰলয়” নামৰ প্ৰবন্ধটোৱে সাহিত্য জগতত প্ৰৱেশ কৰা মেধি ডাঙৰীয়াৰ ভালেমান প্ৰবন্ধ পিচত ‘বাহী’, ‘আসাম বান্ধৱ’, ‘আলোচনী’, ‘চেতনা’, ‘জয়ন্তী’, ‘সুৰভি’, আদি কাকতত প্ৰকাশ পায়। ‘আসাম বান্ধৱ’তে তেওঁৰ ভালে-সংখ্যক প্ৰবন্ধ ওলাইছিল। তেওঁৰ প্ৰবন্ধ সমূহৰ ভিতৰত উল্লেখযোগ্য কেইটিমান প্ৰবন্ধ হ’ল—“অসমীয়া নাট”, “হেলীৰ নেজাল তৰা”, “গৌৰৱ” “লিখাৰ সঁজুলি”, “তপ”, “পৃথিৱী”, “সূৰ্য”, “পৰিশ্ৰমৰ সন্মান”, “কু-সংস্কাৰ” আদি। তেওঁ যে এগৰাকী চিন্তাশীল লেখক এই প্ৰবন্ধ সমূহৰ নামেই ইংগিত দিয়ে। তথ্য আৰু তত্ত্বপূৰ্ণ প্ৰবন্ধবাজিত লেখকৰ অধ্যয়নৰ গভীৰতাৰ কথা উমান কৰিব পাৰি। আনহাতে প্ৰত্যেকটি প্ৰবন্ধত থকা তুলনায়ো বচনা সমূহক চিত্তাকৰ্ষক কৰি তুলিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে “গৌৰৱ” নামৰ প্ৰবন্ধত থকা তুলনাৰ কথাই ক’ব পাৰি। চুটি চুটি একো একোটি বাক্যৰে তেওঁ নানা তুলনা দিছে। তুলনা দিয়াৰ চলেৰে সামাজিক বিধি-ব্যৱস্থাৰ কথাও দাঙি ধৰিছে। ‘গৌৰৱ’ত আছে “গৌৰৱ তিনি ঠাইৰ পৰা উৎপন্ন হয়; সৌভাগ্য, শৰীৰ আৰু মন। সৌভাগ্যৰ পৰা জন্ম, ধন আৰু মান আহে। নিধিবাম বৰুৱাৰ পুতেক গৰু-চোব হ’লেও ভূঞা-পোৱালি; ক’লামনি দাস বিদ্যাভূষণ হ’লেও সামান্য মানুহ। বৰুৱাৰ ল’ৰাই আগ-মালা আৰু আগ-ঠগি পোৱাৰ নিয়ম সামাজিক আইনত বন্ধা আছে। ক’লামনি হাজাৰ হওক সাধাৰণ মানুহৰ ল’ৰা; তেওঁ মালা আৰু ঠগি পাছে পাব। উপৰি পুৰুষ সকলে এই নিয়ম কৰি থৈ গৈছে। ইয়াক উলংঘন কৰিব নোৱাৰি। উদাহৰণ লাগিলে মহাভাৰতৰ কৰ্ণক চোৱা। কৰ্ণৰ জন্ম পাণ্ডৱৰ নিচিনা নাছিলনে? তথাপি কৰ্ণক মানুহে ঠাট্টা কৰিছিল। কিয়? ভাগ্য!” আনহাতে “পৰিশ্ৰমৰ সন্মান” প্ৰবন্ধত তেওঁ এলেহুৱা লোকক কটুক্তি কৰাৰ লগতে

আমাৰ স্বভাৱ চৰিত্ৰৰ বিষয়ে এনেদৰে দিছে—“আমাৰ মান আলাহত, আমাৰ গৌৰৱ বংশত আৰু আমাৰ মৰ্যাদা জাতিত। আমি পৰিশ্ৰমীক ঘিনাও; ক্ষুদ্ৰ বংশক তাচ্ছিল্য কৰোঁ আৰু নীচ জাতক দূৰ-দূৰ কৰোঁ। কিন্তু সভ্য দেশত, কামৰূহে মান, বংশ বা জাতৰ নহয়। বাম্পীয় কল আৱিৰ্ভৱতা ওৱাট্ কয়লাৰ খনিত কাম কৰা কুলী বুলি কোনোবাই স্বণা কৰেনে?”

মেধি ডাঙৰীয়াই ইংৰাজীত লেখা উল্লেখযোগ্য প্ৰবন্ধ কেইটা হ’ল—“দি কলিতাজ”, “দি ব্ৰজাৱলী লিটাৰেচাৰ অৱ আসাম” আৰু “দি ফিলছফীকেল এছপেক্ট অৱ আসামচ ব্ৰজাৱলী লিটাৰেচাৰ”। এই প্ৰবন্ধ তিনিটা কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ গবেষণা পত্ৰিকাত প্ৰকাশ পাইছিল। তত্পৰি তেওঁ সম্পাদনা কৰা “অংকাৱলী”ৰ পাতনিত ১১২ পৃষ্ঠা জুৰি অংকীয়া নাট সম্পৰ্কে বিস্তৃতভাৱে আলোচনা কৰিছিল। এই গ্ৰন্থ সম্পৰ্কে ড° সত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মাই কৈছে—“সম্ভৱতঃ মেধি দেৱেই পোন প্ৰথমে এনে পাণ্ডিত্যপূৰ্ণ ভাবে অসমীয়া নাটৰ আঁতি-গুৰি বিচাৰ কৰে।” উল্লেখযোগ্য যে ‘অংকাৱলী’ শংকৰদেৱ প্ৰমুখ্যে বৈষ্ণৱ যুগৰ কেবাগৰাকী লেখকৰ ২১খন অংকীয়া নাটৰ সংকলন। ১৯৫০ চনত তেওঁ এই গ্ৰন্থ সম্পাদনা কৰি উলিয়ায়। মেধি ডাঙৰীয়াৰ শ্ৰেষ্ঠ কীৰ্ত্তি “অসমীয়া ব্যাকৰণ আৰু ভাষাতত্ত্বৰ ভূমিকাখনো ইংৰাজীত লেখা। ভূমিকাখনেই ১২৪ পৃষ্ঠাৰ। গতিকে ইয়াকো এখন সুকীয়া কিতাপ বুলিব পাৰি। ১৯৩৬ চনত প্ৰকাশ পোৱা সুবৃহৎ “অসমীয়া ব্যাকৰণ আৰু ভাষাতত্ত্ব” গ্ৰন্থখনে মেধিক এগৰাকী শ্ৰেষ্ঠ বৈয়াকৰণিক আৰু ভাষাবিদ হিচাপে প্ৰতিষ্ঠিত কৰিলে। ৫৩৯ পৃষ্ঠাৰ এই গ্ৰন্থখনৰ সম্পৰ্কত ড° উপেন্দ্ৰ নাথ গোস্বামীয়ে এইদৰে কৈছে—“মেধিয়ে অসমীয়া ভাষাটোক আৰ্য-অনাৰ্য ভাষাৰ বিবিধ উপাদানেৰে সমৃদ্ধ অথচ স্বতন্ত্ৰভাৱে অসমত বিকাশ প্ৰাপ্ত এটা প্ৰাচীন ভাষাকপে সুপ্ৰতিষ্ঠিত কৰি ৰাখিলে।”

পুৰণি পুথি সম্পাদনাৰ ক্ষেত্ৰতো মেধি ডাঙৰীয়াই নতুন আদৰ্শ

মেধুৰাই থৈ গৈছে। মেধি ডাঙৰীয়াই অংকালীৰ উপৰিও হেম সবস্বতীৰ “প্ৰহ্লাদ চৰিত্ৰ” ১৯১৩ চনতে সম্পাদনা কৰি উলিয়াই। মেধিয়ে সম্পাদনা কৰা এইখন প্ৰথম পুথি। পুৰণি পুথিৰ পাঠ উদ্ধাৰত মেধি ডাঙৰীয়াই প্ৰথম বিজ্ঞান সম্মত দৃষ্টিভঙ্গী লৈছিল। এই প্ৰসংগত ড° নেওগে, অসমীয়া পাঠ-সমীক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত মেধি ডাঙৰীয়াক অসমীয়া সাহিত্য জগতত আগবঢ়া প্ৰথম পুৰুষ বুলি অভিহিত কৰিছে। আনহাতে ১৯৪৮ চনত তেওঁ শংকৰদেৱৰ বিভিন্ন গ্ৰন্থৰ পৰা মহাপুৰুষ জনাৰ বাণী সমূহ গোটেই “মহাপুৰুষ শংকৰদেৱৰ বাণী” নামৰ গ্ৰন্থ এখন সম্পাদনা কৰি উলিয়ায়।

পুৰণি পুথি সম্পাদনা আৰু ভাষাতত্ত্বৰ উপৰিও তেখেতে বিজ্ঞান-মূলক এলানি প্ৰবন্ধও লেখিছিল। মন কৰিবলগীয়া যে তেখেতৰ বিজ্ঞান-মূলক বচনা সমূহ অযথা জটিল কথাবে ভাৰাক্ৰান্ত নহয়। সহজ সবল ভাষাত বচনা কৰা কাৰণে প্ৰবন্ধবোৰ সকলোৱে বুজি পায়। মেধি ডাঙৰীয়া একেধাৰে সংস্কৃত আৰু পদাৰ্থ বিজ্ঞানৰ ছাত্ৰ হোৱাৰ বাবেহে বিজ্ঞান সম্বন্ধীয় বচনাবোৰ সহজবোধ্য হৈছে বুলি ডক্টৰ কিশোৰী মোহন পাঠকে কৈছে। এই প্ৰবন্ধ সমূহৰ আগত উল্লেখ কৰা প্ৰবন্ধ কেইটাৰ উপৰিও দুটা উল্লেখযোগ্য প্ৰবন্ধ হ’ল “মূল পদাৰ্থ” আৰু “জাতিৰ উৎপত্তি”। তেখেতে ১৯৩৫ ৰ পৰা ১৯৩৮ চনৰ ভিতৰত “বীজগণিত” আৰু “অসমীয়া প্ৰাথমিক প্ৰাকৃতিক বিজ্ঞান” নামৰ আন দুখন বিজ্ঞান মূলক পাঠ্য পুথিও লেখি উলিয়ায়। দুখৰ বিষয় এই দুয়োখন পুথি অপ্ৰকাশিত হৈয়ে থাকিল। “বীজগণিত” খন তেতিয়াৰ চৰকাৰৰ ঘৰতে হেৰাল বুলি জনা যায়। বিজ্ঞান সম্পৰ্কীয় কিতাপখন এতিয়াও অপ্ৰকাশিত অৱস্থাত থকাতে পৰিতাপৰ বিষয়।

গুৰুত্বপূৰ্ণ চৰকাৰী চাকৰিৰ দায়িত্ব বহন কৰিও অসমীয়া সাহিত্যৰ কেবাটাও দিশও পথ-প্ৰদৰ্শকৰ ভূমিকা লোৱা মেধি ডাঙৰীয়াৰ অধ্যয়ন স্পৃহা গৱেষণামূলক দৃষ্টিভঙ্গী আৰু অনুসন্ধিৎসু প্ৰকৃতি মন কৰিবলগীয়া। ক’বালৈ গ’লে তেওঁ ঠাই সমূহৰ ইতিবৃত্ত সেই ঠাইৰ জনসংখ্যা, ঠাই

সমূহৰ বিশেষ বৈশিষ্ট্য আদি টুকি লবলৈ এৰা নাছিল। শব্দ সংগ্ৰহৰ ওচৰি তেওঁৰ বিশেষ অনুৰাগ আছিল। আনকি সাক্ষীৰ মুখত নতুন শব্দ পালেও তেওঁ টুকি ৰাখিছিল। আনহাতে প্ৰবন্ধসমূহ ৰচনা কৰোঁতে তেওঁ অসীম ধৈৰ্য আৰু একাগ্ৰতাৰ পৰিচয় দিছিল।

“হেলিৰ নেজাল তৰা” প্ৰবন্ধটো লেখোঁতে ঘণ্টাৰ পিচত ঘণ্টা ধৰি হেনো তেওঁ নিশা মুকলি আকাশৰ ফালে চাই থাকে। সেই সময়ত তেওঁ নগাঁৱত কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰিছিল। সেইদৰে প্ৰবন্ধপাতি লেখোঁতে তেওঁ তন্ময় হৈ পৰে। তেতিয়া তেওঁ খাবলৈ দিয়া বস্তুও আনকি পাহৰে।

অসমীয়া সাহিত্যৰ কেবাটাও দিশত মেটমৰা সম্ভাৰ আগবঢ়োৱা, শংকৰী সাহিত্যৰ অন্যতম দিক্ নিৰ্দেশক কালিবাম মেধি ডাঙৰীয়াক সেয়েহে অসম সাহিত্য সভাই তৃতীয় বাৰ্ষিক বৰপেটা অধিবেশনত সভাপতি হিচাপে বৰণ কৰিছিল। সভাপতি হিচাপে দিয়া ভাষণত তেওঁ উল্লেখ কৰা কেইটিমান উক্তিৰ চিৰন্তন মূল্য আছে। জনতাৰ সাহিত্য বচনাত গুৰুত্ব দি কৈছিল—“যাৰ খাবলৈ ভাত, পিন্ধিবলৈ কাপোৰ নাই তাৰ পক্ষে প্লেটোৰ ইউটোপিয়াৰ দৰে কাল্পনিক ৰাজ্য আৰু কাল্পনিক আদৰ্শ কিয় ?” ... .. “গাঁৱলীয়া জীৱন, কৃষক জীৱন আৰু দৰিদ্ৰ জীৱনৰ চিত্ৰ ফট্‌ফটীয়াকৈ প্ৰকাশ পালেহে স্বাধীন চিন্তা আৰু আত্মকেন্দ্ৰতাৰ বাট মুকলি হ’ব। লগে লগে সমাজ আৰু সাহিত্য উভয়ে উন্নতিৰ পথ ধৰিব।” বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠনৰ প্ৰক্ৰিয়া সম্পৰ্কে মেধি ডাঙৰীয়াই একেটি ভাষণতে এনেদৰে কৈছে—“শব্দত ব্ৰাহ্মণ-শূদ্ৰ বিচাৰিলে বা আৰ্য-অনাৰ্য বাছিলে জাতীয় ভাষা নাথাকে, জাতীয় সাহিত্য নহয়। ... .. আমি জাতীয় ভাষা আৰু জাতীয় উন্নতিত ব্ৰতী। সাহিত্যৰ উন্নতিৰ লগত জাতীয় উন্নতি, সমাজৰ উন্নতি, কৃষি-বাণিজ্যৰ উন্নতি আৰু জাতীয় শিল্পৰ উন্নতি বন্ধা। ... .. আমাৰ সন্মিলিত শক্তিৰ আৱশ্যক। সন্মিলিত

শক্তি ওলালে, তাৰ আগত অৰ্থৰ ভাৱ উৰি যাব, সাহিত্যৰ আদৰ বাঢ়িব। অসম্ভবো সম্ভৱ হ'ব আৰু জাতীয় সাহিত্য উন্নতিৰ পথত দ্ৰুত বেগে উধাব।" গুৱাহাটীত সাহিত্যৰথী বেজবৰুৱাৰ মৰ্মৰ মূৰ্ত্তি স্থাপনতো তেখেতেই আগভাগ লৈছিল।

কামৰ মানুহ, চিন্তাশীল, অল্পভাষী, মেধী ডাঙৰীয়া এনেধৰণৰ উচ্চ চিন্তাৰ গৰাকী হোৱা কাৰণে সকলোৰে স্নেহ আৰু সন্মানৰ পাত্ৰ আছিল। ১৯৫৪ চনৰ ২৪ জানুৱাৰীৰ দিনা এইগৰাকী এক-নিষ্ঠ সাধক সাহিত্যিক আৰু সুদক্ষ প্ৰশাসকৰ গুৱাহাটীৰ পাণবজাৰৰ বাসভৱনত পৰলোক ঘটে। মৃত্যুৰ দিনা পুৱাৰ ভাগতো তেওঁ আন এগৰাকী ভাষাবিদ সাহিত্যিক দেৱানন্দ ভৰালীৰ সৈতে ভাষা-সাহিত্য সম্পৰ্কে নানা আলোচনা কৰিছিল। আন এখন পুথিও নকল কৰি আছিল। অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ প্ৰতি কালিবাম মেধিৰ এনেকুৱাই টান আছিল।

— x —

হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী

জোনাকী যুগৰ অন্যতম গুৰি ধৰোতা, খ্যাতিসম্পন্ন প্ৰত্নতাত্ত্বিক আৰু কবি সাহিত্যিক হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে অসমীয়া পুৰণি সাহিত্য আৰু বুৰঞ্জীৰ ভেটি সুদৃঢ় কৰিলে বুলি নিঃসন্দেহে ক'ব পাৰি। অসমীয়া চতুৰ্দশপদী কবিতাৰ শ্ৰেষ্ঠ আৰু প্ৰথম অসমীয়া শিশু আলোচনী "অকণ"ৰ সম্পাদক হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে "অসমীয়া ভাষা"ৰ বিষয়েও প্ৰথম বচনা লেখে। অসমীয়া ভাষা উন্নতি সাধিনী সভাৰ দ্বিতীয় বছৰেকীয়া অধিবেশনত পাঠ কৰা এই বচনাই পিচৰ কালত "অসমীয়া ভাষাৰ বুৰঞ্জী লেখোতা সকলক এটা খোপনি দিলে" বুলি বুৰঞ্জীবিদ সাহিত্যিক বেণুধৰ শৰ্মাই যুক্তি দৰ্শাইছে। আনহাতে "জোনাকী"ৰ প্ৰথম সংখ্যাত প্ৰকাশ পোৱা গোস্বামী দেৱৰ "মহাৰাজ ৰুদ্ৰসিংহৰ দিনত অসম" নামৰ প্ৰবন্ধটো প্ৰথম ঐতিহাসিক প্ৰবন্ধ।

এনেকৈয়ে আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ কেবাটাও দিশত পথ-প্ৰদৰ্শকৰ ভূমিকা লোৱা হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে "অসমীয়া সাহিত্য চানেকি" নামৰ সুবহুৎ গ্ৰন্থ এখন সংগ্ৰহ আৰু সম্পাদনা কৰি জাতীয় সাহিত্যৰ হকে আন এক মহৎ কাম কৰে। এই গ্ৰন্থত তেওঁ অসমীয়া সাহিত্যৰ আবিস্কাৰে পৰা জোনাকীযুগৰ সাহিত্যলৈকে বিস্তৃতভাৱে আলোচনা কৰিছে। অসমীয়া গাঁৱলীয়া গীত-মাত, ঐতিহাসিক নানা তথ্য আৰু কিশ্বদন্তী আদি এই গ্ৰন্থত সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে। মুঠ সাতটা খণ্ডত বচনা কৰা এই গ্ৰন্থত অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ বহুতো অপ্রকাশিত তথ্য প্ৰকাশ পাইছে। গোস্বামীদেৱৰ অক্লান্ত চেষ্টাৰ ফলত ওলোৱা এই গ্ৰন্থৰ লগত আৰু দুগৰাকী সদাশয় ব্যক্তি জড়িত আছিল। এই দুগৰাকী হ'ল কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ তেতিয়াৰ উপাচাৰ্য আশুতোষ মুখোপাধ্যায় আৰু সদাগৰ ভোলানাথ বৰুৱা। প্ৰত্নতাত্ত্বিক সৰ্বেশ্বৰ

কটকীৰ ভাষাত চাৰ আঙুতোৰ নোহোৱা হ'লে "সাহিত্যৰ চানেকি"ৰ বীজ অংকুৰিত নহ'লহেঁতেন, হেমচন্দ্র গোস্বামী নোহোৱা হ'লে 'সাহিত্য চানেকি' সংকলন নহ'লহেঁতেন আৰু ভোলানাথ বৰুৱা নোহোৱা হ'লে সাহিত্য চানেকি মুদ্ৰিত হৈ প্ৰকাশ নেপালেহেঁতেন। পিচত এই গ্ৰন্থ এম, এ, শ্ৰেণীৰ অসমীয়া বিষয়ৰ পাঠ্য হিচাপে অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছিল। উল্লেখযোগ্য যে কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ে এম, এ, শ্ৰেণীত অসমীয়া বিষয় প্ৰৱৰ্ত্তন কৰাত পাঠ্যক্ৰম প্ৰস্তুত কৰাৰ দায়িত্ব গোস্বামীদেৱৰ ওপৰত অৰ্পণ কৰিছিল।

গোস্বামীদেৱৰ আন এক উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ হ'ল ১৯২৭ চনত প্ৰকাশ পোৱা "অসমীয়া পুথিৰ বৰ্ণনাত্মক তালিকা" খন। হেমচন্দ্র বৰুৱাৰ "হেমকোষ" অভিধানখনো গোস্বামীদেৱৰ যত্নতহে ১৯০০ চনত তেতিয়াৰ অসম চৰকাৰৰ দ্বাৰা প্ৰকাশ পায়। অভিধানখন প্ৰকাশ কৰাৰ আগেয়ে বৰুৱা ডাঙৰীয়াৰ মৃত্যু (২৮ এপ্ৰিল ১৮৯৬ চন) হোৱাত হেমচন্দ্র গোস্বামী মৰ্মাহত হ'ল আৰু "হেমকোষ"খন পোহৰলৈ অনাৰ চিন্তাত ব্যাকুল হৈ পৰিল। নানা বাধা-বিঘিনি অতিক্ৰম কৰি চাৰ এডৱাৰ্ড গেইটৰ সহায়ত অৱশেষত তেখেতে অভিধানখন উলিয়ালে। ইয়াৰ উপৰিও কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ বোগেদি প্ৰকাশ কৰা ভট্টদেৱৰ "কথাগীতা" আৰু "কথাভাগৱত", "পুৰণি অসম বুৰঞ্জী", "দৰং ৰাজ-বংশাবলী", "কামৰূপ তত্ত্ব" আদি গ্ৰন্থও গোস্বামীদেৱে সম্পাদনা কৰিছিল। অসমীয়া গদ্যৰ প্ৰথম নিদৰ্শন "কথাগীতা"ৰ গদ্যতে পোৱা যায় বুলি পণ্ডিতসকলে একমুখে স্বীকাৰ কৰি গৈছে। গোস্বামীদেৱে জাতীয় সন্মানৰ লগত জড়িত এনেবোৰ কামেই সাধাৰণতে কৰিছিল। তেওঁৰ যত্নতহে এনেবোৰ গ্ৰন্থ পোহৰলৈ আহিল।

প্ৰাচীন সাহিত্যৰ উপৰিও পুৰণি অসম বুৰঞ্জীৰ পৰা তেওঁ অসমীয়া জাতিৰ শৌৰ্য-বীৰ্য আৰু গৌৰৱৰ কাহিনীসমূহলৈ নানা প্ৰবন্ধপাতি ৰচনা কৰিছিল। গুৰুত্বপূৰ্ণ চৰকাৰী চাকৰিৰ দায়িত্বত থাকিও তেওঁ ঐতি-

হাসিক অনুসন্ধানৰ কামতে ওৰে জীৱনটো কটাই দিলে। চাকৰি-কালত তেওঁ ১২০০ মান পুৰণি পুথিকে সংগ্ৰহ কৰিছিল। ইয়াৰ ২৩৩ খন পুথি ইংৰাজীত সম্পাদনা কৰিছিল। চাৰ এডৱাৰ্ড গেইটৰ বিখ্যাত "অসম বুৰঞ্জী" (১৯০৫) ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰতো তেওঁ বহুখিনি সমল যোগাইছিল। সংস্কৃত ভাষাত দক্ষতা থকা কাৰণে আৰু ঐতিহাসিক সম্পদ আহৰণত সিদ্ধহস্ত হেতুকে গেইট চাহাবে তেওঁক বৰ বিশ্বাসত লৈছিল। আনকি গেইটৰ কাৰণেই তেওঁ চৰকাৰী চাকৰিত নিযুক্তি পাইছিল।

১৮৯৫ চনৰ ১ ডিচেম্বৰ তাৰিখে অসম সচিবালয়ত সহায়ক (কেৰাণী) হিচাপে নিযুক্তি পোৱা গোস্বামীদেৱে পিচত দোপতদোপে উন্নতি লাভ কৰি শেষত ১৯২৬ চনত অতিৰিক্ত সহকাৰী আয়ুক্ত (ই-এ-চি) হিচাপে চাকৰি জীৱনৰ পৰা অৱসৰ লয়। এই সুদীৰ্ঘ চাকৰি জীৱনতো তেওঁ পৰম নিষ্ঠা আৰু আন্তৰিকতাৰে ভাষা-সাহিত্যৰ সেৱাতে আত্মনিয়োগ কৰিলেও তেওঁ নিজ দায়িত্বলৈয়ো পিঠি দিয়া নাছিল। তেওঁৰ জীৱনী ৰচয়িতা বেনুধৰ শৰ্মাৰ ভাষাত "এহাতে বিদেশী চৰকাৰক সন্তুষ্ট কৰা, ইহাতে জনমভূমিৰ গৌৰৱ উজলোৱা এই দুয়োটা কাম তালে-ফাকে মিলাই কেইজনে কৰিব পাৰে?" বৰং দায়িত্বপূৰ্ণ চৰকাৰী কাম আৰু সাহিত্যসেৱা সমান দক্ষতাৰে চলাই নিয়া কাৰণে ইংৰাজ চৰকাৰৰ উচ্চ বিষয়া পি, আৰ, গৰ্ড'ন, এইচ, চি বাৰ্ণচ প্ৰভৃতিয়ে গোস্বামীদেৱৰ বিষয়ে উচ্চ মতাহে পোষণ কৰি থৈ গৈছে।

গোস্বামীদেৱে অৱশ্যে জীৱনৰ আগ ডোখৰত কাব্য চৰ্চাতহে হাত দিছিল। নগাঁও হাইস্কুলত তেওঁ লগ পালে আন এগৰাকী কবি-সাহিত্যিক ৰত্নেশ্বৰ মহন্তক। সেইসময়ত আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ আন এগৰাকী পথপ্ৰদৰ্শক গুণাভিৰাম বৰুৱাই নগাঁৱত মুল্লিফ চাকৰি কৰিছিল। মহন্ত আৰু বৰুৱাদেৱৰ উপৰি তেওঁৰ এই নগাঁৱতে "সীতা-হৰণ কাব্য"ৰ কবি ভোলানাথ দাস, 'বঙাল-বঙালনী' নাটক প্ৰণেতা ৰুদ্ৰাম বৰদলৈ, শিশুৰ উপযোগী কবিতা ৰচনা কৰোতা বলদেৱ মহন্ত,

‘মৌ’ৰ সম্পাদক বলিনাৰায়ণ বৰা আৰু আনন্দৰাম ঢেকীয়াল ফুকনৰ কন্যা তথা ‘সুধৰ্মাৰ উপাখ্যান’ৰ ৰচয়িতা পদ্মাবতী দেৱী ফুকননী আদিৰ লগত সান্নিধ্য ঘটিল। সেইসকলৰ সান্নিধ্যলৈ আহি সাহিত্যসেৱা কৰিবলৈ তেওঁ ছুগুণে উৎসাহ পালে। নগাঁও হাইস্কুলৰ পঞ্চম মানত পঢ়ি থাকোতে তেওঁৰ “ক্ষেতি” নামৰ ৰচনা এখন “আসাম বন্ধু”ত প্ৰকাশ পায়। তেওঁৰ প্ৰথম কবিতাও “আসাম বন্ধু”তে ওলায়। নগাঁৱত থাকোতে ৰত্নেশ্বৰ মহন্ত আৰু তেওঁৰ মাজত কবিতাৰ প্ৰতি-যোগিতা হৈছিল। ইজনে সিজনে কবিতা ৰচনা কৰিয়েই চিঠি-পত্ৰ দিছিল। গোস্বামীদেৱে ধেমেলীয়া কবিতাও ৰচনা কৰিছিল। “আসাম তৰা”ত ওলোৱা তেওঁৰ “পেট” নামৰ কবিতাটোৱে সকলোকে হাঁহিৰ খোৰাক যোগাইছিল। পিছৰছোৱাত তেওঁ ৰচনা কৰা “কাকো আৰু হিয়া নিবিলাও”, “পুৱা”, “কাকুতি”, “ধৰাপৰা”, “প্ৰিয়তমাৰ চিঠি” আদি কেইটিমান কবিতা অসমীয়া কাব্য সাহিত্যৰ লেখক কবিতা হিচাপে পৰিগণিত হৈছে। ১৯০৭ চনত প্ৰকাশ পোৱা তেওঁৰ “ফুলৰ চাকি” কাব্যগ্ৰন্থত এই কবিতাসমূহ অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে। “প্ৰিয়তমাৰ চিঠি” চনেট বা চৈধ্যশাৰীৰ এটি কবিতা। ইটালিয়ান চনেটৰ আৰ্হিত লেখা অসমীয়া ভাষাত এনে কবিতা এইটিয়েই প্ৰথম। গোস্বামীৰ কবি প্ৰতিভাক স্বীকৃতি জনাই তেওঁৰ সমসাময়িক সাহিত্যিক বন্ধু যজ্ঞেশ্বৰ নেওগে এনেৰে লিখিছে :

“পেট আদি কবি কবিতাক লেখি
কবি ডিপাৰ্টমেণ্টত হইছা ৰজা
ছখী অসমৰ বাইৰণ তেওঁ
সকলো ঠাইতে ‘পয়েত্ৰী’ দেখে
ৰাতি হ’লে আহি সুৰবি সুৰবি
সুন্দৰ সুন্দৰ কবিতা লেখে।”

গোস্বামীয়ে “ফুলৰ চাকি” কবিতা পুথিখন তেওঁৰে অভিন্ন হৃদয় বিখ্যাত “জোনাকী” আলোচনীৰ জন্মদাতা আৰু প্ৰথম অসমীয়া নৱ-

ন্যাস কবি চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালাৰ নামত উছৰ্গা কৰি গুণীজনৰ প্ৰতি উপযুক্ত সন্মান প্ৰদৰ্শন কৰিছিল।

আজীৱন সাহিত্য সাধনাৰ স্বীকৃতি স্বৰূপে গোস্বামীদেৱক অসম সাহিত্যসভাৰ চতুৰ্থ বাৰ্ষিক অধিবেশনৰ সভাপতি পদত বৰণ কৰা হয়। ১৯২০ চনত তেজপুৰত অনুষ্ঠিত এই অধিবেশনত তেখেতে জাতীয় সাহিত্যৰ উন্নতিৰ হকে ভালেমান গঠনমূলক পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল। “যি জাতিৰ সাহিত্য নাই সেই জাতি জীয়াই থাকোতেও মৰা” বুলি উল্লেখ কৰি তেখেতে আমাৰ সাহিত্য সম্পৰ্কে এনেদৰে খেদ কৰিছিল : “আমাৰ দেশত আজি যে সাহিত্যই গা কৰিব পৰা নাই, মোৰ মনেৰে তাৰ ঘাই কাৰণ হৈছে আমি জাতীয় চৰিত্ৰৰ বিষয়ে কোনো কথা নভবাকৈ সাহিত্যৰ উন্নতি কৰিব খুজিছোঁক।” গোস্বামীদেৱৰ এইধাৰ উক্তি বৰ্তমান অৱস্থাতো ভাবি চাবলগীয়া। অসম সাহিত্য সভাক গঢ় দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত তেখেতৰ বহুখিনি অৱদান আছে। সভাৰ আৰ্থিক দিশ সবল কৰাত তেখেতে তেতিয়াৰ সম্পাদক শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামীদেৱক নানা প্ৰকাৰে সহায় কৰিছিল। উল্লেখযোগ্য যে হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী সভাৰ দ্বিতীয় অধিবেশনতো সভাপতি হিচাপে নিৰ্বাচিত হৈছিল। কিন্তু এটি দুৰ্ঘটনাৰ কাৰণে তেওঁ সেই দায়িত্ব ল’ব নোৱাৰিলে।

অসম ছাত্ৰ সন্মিলনৰ গুৱাহাটীত অনুষ্ঠিত অধিবেশনতো (১৯২২) তেখেতে সভাপতিৰ পদ গ্ৰহণ কৰিছিল। এই অধিবেশনত তেখেতে চাকৰি-মুখী শিক্ষক প্ৰকৃত শিক্ষা নহয় বুলি খোলোচাকৈ কৈছিল। তেওঁ নিজেও যে চাকৰিত থাকি ভাল নাপাইছিল সেইকথা তেওঁৰ এদিনৰ দিনলিপিৰ পৰাই বুজা যায়। ১৯১৪ চনৰ ২৮ মে’ তাৰিখৰ দিনলিপিৰ তেওঁ এইদৰে লেখি থৈ গৈছে—“...মই নিজে চাকৰিৰ ওপৰত ইমান বিৰক্ত হৈছোঁ যে মোৰ নিজৰ ল’ৰাকেইটাক একেবাৰেই চাকৰিত দিবৰ ইচ্ছা নাই। আমাৰ মানুহে চাকৰিৰ যিমান ওখ পদকে পাওক, তাৰ মন যে সদায় সৰু থাকিব তাত অলপো ভুল নাই। সৰু চাকৰিতে যদি অলপ স্বাধীনতা আছে, ডাঙৰ চাকৰিত তিমানো নাই।

গোস্বামীদেৱে ছাত্ৰ সন্মিলনত ছাত্ৰসকলক উদ্দেশ্য কৰি কৈছিল : “আমি ছাত্ৰ জীৱনত যেনেকৈ ছাত্ৰৰ দেশমাতৃক সেৱা কৰিবৰ আগ্ৰহ আৰু আকাংক্ষা দেখিবলৈ পাওঁঁক, কৰ্মজীৱনত তেনে দেখা নাপাওঁ। যি সকল লোকে ছাত্ৰ জীৱনত দেশৰ কথাৰ নিমিত্তে প্ৰবল উৎসাহ দেখুৱাইছিল, সেইসকলেই কৰ্মজীৱনত প্ৰবেশ কৰা মাত্ৰকে দেশৰ সকলো কামলৈকে পিঠি দি বহে।”

হেমচন্দ্র গোস্বামীয়ে কিন্তু ১৮৮৩ চনত নগাঁও হাইস্কুলত পঞ্চম শ্ৰেণীত ভৰ্তি হোৱাৰেপৰা কলিকতাত পঢ়াৰ দিনলৈকে আৰু তাৰপিচত কৰ্মজীৱনতো সাহিত্য সাধনাৰ মাজেদিয়েই দেশ সেৱা কৰি থৈ গ’ল। ১৮৮৮ চনৰ জুন মাহত উচ্চ শিক্ষাৰ নিমিত্তে কলিকতালৈ গৈ তেওঁ অসমীয়া ভাষা উন্নতি সাধিনী সভাৰ লগত জড়িত হৈ পৰে। সেইচনৰে ২৫ আগষ্ট তাৰিখে প্ৰতিষ্ঠা কৰা এই অনুষ্ঠানৰ সহকাৰী সম্পাদক হিচাপে গোস্বামীদেৱক নিযুক্ত কৰা হয়। নামত সহকাৰী সম্পাদক হয় যদিও প্ৰায়বোৰ কাম তেওঁ আৰু কনকলাল বৰুৱাই কৰিব লগা হৈছিল বুলি জনা যায়। অসমীয়া ভাষা উন্নতি সাধিনী সভাৰ সদস্যসকলৰ চেষ্টাত ১৮৮৯ চনৰ ১৩ জানুৱাৰী তাৰিখে প্ৰকাশ পোৱা বিখ্যাত “জোনাকী” আলোচনীখনৰ ঘাই হোতা কেইগৰাকীৰ তেখেত অন্যতম আছিল। দ্বিতীয়-তৃতীয় বছৰ “জোনাকী”ৰ সম্পাদক স্বৰূপাৰ্থত হেমচন্দ্র গোস্বামীয়ে আছিল বুলি কবি আনন্দ চন্দ্ৰ আগৰৱালাই “জোনাকীৰ আত্মকথা” নামৰ প্ৰবন্ধটিত উল্লেখ কৰি গৈছে। এনেকৈয়ে ভাষা জননীৰ সেৱাত আত্মনিয়োগ কৰি তেওঁ বি, এ, ডিগ্ৰীটোও ল’ব নোৱাৰিলে। অথচ ছাত্ৰ হিচাপে তেওঁ কৃতি ছাত্ৰই আছিল। ১৮৮৮ চনত তেতিয়াৰ এণ্ট্ৰেন্স পৰীক্ষাত তেওঁ প্ৰথম বিভাগত উত্তীৰ্ণ হৈছিল। পিচত চৰকাৰৰ কুৰিটকীয়া জলপানী লৈ কলিকতাৰ প্ৰেচিডেন্সী কলেজত নাম লগায়। এফ, এ, পৰীক্ষাত তেওঁ কৃতকাৰ্য হ’ল কিন্তু বি, এ, পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হ’ব নোৱাৰিলে। কলিকতাৰ কলেজত নাম লগোৱাৰ

পৰা তাত থকালৈকে তেওঁ অঃ ভাঃ উঃ সাঃ সভা আৰু ‘জোনাকী’ৰ কামত এনেদৰে মন-প্ৰাণ বিলাই দিলে যে যাৰ ফলত তেওঁৰ আৰু ডিগ্ৰী লোৱা নহ’ল। গুণাভিৰাম বৰুৱাই সেয়েহে হেমচন্দ্র গোস্বামীৰ গতিগোত্ৰ দেখি কৈছিল : “হেমচন্দ্র গ্ৰেজুৱেট হোৱাটো ঈশ্বৰৰ অভিপ্ৰেত নহয়, সাহিত্য সেৱাত আত্মনিয়োগ কৰাটোহে তেওঁৰ একমাত্ৰ কাম।”

১৮৯৪ চনত তেওঁ কলিকতাৰ পৰা আহি কিছুদিন গুৱাহাটীৰ সোণাৰাম হাইস্কুলৰ প্ৰধান শিক্ষক হিচাপে কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰিছিল। তাৰ পিচত চৰকাৰি চাকৰীত যোগ দিলে। চাকৰি কৰা কালছোৱাত তেওঁ কেৱল লেখা-মেলা কৰাত ব্যস্ত নাছিল, সাংগঠনিক কামতো দক্ষতা দেখুৱাইছিল। গোৱালপাৰাত অসমীয়া ভাষা প্ৰচলন, কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতি স্থাপন আদিতো তেখেতে মুখ্য ভূমিকাই লৈছিল। সেই সময়ৰ গোৱালপাৰাৰ বিভিন্ন ঠাইৰ মানুহে বিদ্যালয়সমূহৰ সহকাৰী পৰিদৰ্শক দুৰ্গাধৰ বৰকটকীক অসমীয়া মাধ্যমৰ কাৰণে খাটনি ধৰাত বৰকটকীদেৱে হেমচন্দ্র গোস্বামীৰ লগত যোগাযোগ কৰে। পিচত দুয়ো এই কামত লাগি কৃতকাৰ্য হয়। অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ হকে তেওঁ এনেদৰেই সেৱা আগবঢ়াইছিল। কোনোবাই অসমৰ বিষয়ে বিৰূপ মন্তব্য কৰিলে গোস্বামীদেৱ জাঙৰ খাই উঠিছিল আৰু লগে লগে প্ৰতিবাদ কৰিছিল। মহাত্মা গান্ধীয়ে ১৯০৮ চনত “ইয়ং ইণ্ডিয়া” কাকতত অসমীয়া জাতিৰ বিষয়ে বিৰূপ মন্তব্য কৰাত গোস্বামীদেৱে মনত বৰ দুখ পাইছিল। পিচত গান্ধীজী অসমলৈ আহোতে তেখেতে দেশভক্ত তৰুণৰাম ফুকনৰ জৰিয়তে গান্ধীক দেখা কৰি যুক্তি-তথ্যৰ সৈতে গান্ধীৰ মনৰ ধাৰণা সলনি কৰি দিলে। মহাত্মা গান্ধীয়ে পিচত সেই “ইয়ং ইণ্ডিয়া” কাকততে “লাভলি আসাম”—(মনোৰম অসম) নামৰ প্ৰবন্ধ এটা লেখি নিজৰ ভুল স্বীকাৰ কৰিলে আৰু লগতে অসমীয়া মানুহৰ গুণখিনি বখানিলে। পিচত অৱশ্যে গোস্বামীদেৱে গান্ধীজীক দেখা কৰাৰ কাৰণে চৰকাৰক কৈফিয়ৎ দিব লগা হৈছিল।

অসমৰ গৌৰৱত যি গৌৰৱান্বিত সেইগৰাকী স্বনামধন্য ব্যক্তিয়ে অসমৰ জনগণকো আত্মমৰ্যাদাবোধেৰে জগাই তুলিবলৈ সমৰ্থ হৈছিল। তেখেতে গোহাঞিবক্সা সম্পাদিত 'উষা'ত 'শৰাইঘাটৰ যুদ্ধ' নামৰ প্ৰবন্ধ লেখাৰ পিচৰেপৰা মহাবীৰ লাচিত বৰফুকনক কেন্দ্ৰ কৰি অলেখ নাটক, কবিতা, প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ পালে। তেতিয়াৰপৰা "লাচিত উৎসৱ"ৰো সৃষ্টি হ'ল।

১৮৭২ চনৰ ৮ জানুৱাৰীত গোলাঘাটৰ ওচৰৰ ঢেকীয়ালৰ গৌৰাংগ সত্ৰত এটি সম্ভ্ৰান্ত পৰিয়ালত জন্মগ্ৰহণ কৰা হেমচন্দ্র গোস্বামীৰ পিতৃ ডম্বকধৰ গোস্বামী মাতৃ ঘনকান্তী দেৱী আৰু পত্নী হ'ল বামাণ্দ্ৰবী দেৱী। ১৯২৮ চনৰ ২ মে' তাৰিখে গুৱাহাটীত হেমচন্দ্র গোস্বামীয়ে ইহলীলা সম্বৰণ কৰে। গোস্বামীদেৱৰ মৃত্যুত শোক প্ৰকাশ কৰি প্ৰখ্যাত বুৰঞ্জীবিদ হিতেশ্বৰ বৰবৰুৱাই—“অসমীয়াই গোস্বামীদেৱৰ ধাৰ সৃজিব নোৱাৰে” বুলি কৈছিল। আন এগৰাকী শ্ৰেষ্ঠ বুৰঞ্জীবিদ সূৰ্য কুমাৰ ভূঞা ডাঙৰীয়াই কৈছিল : “যিমান দিন অসমত শিক্ষা-দীক্ষাৰ আদৰ থাকে তিমানদিন স্বৰ্গগত হেমচন্দ্র গোস্বামীৰ নাম অসমীয়াৰ মাজত স্মৰণীয় হৈ থাকিব।” ছগৰাকী বুৰঞ্জীবিদে কৰা এই উক্তি দুটাই অসমৰ জনমানসত গোস্বামীদেৱৰ স্থান কেনে সেই কথা নিৰূপণ কৰিছে।

— x —

অমৃত ভূষণ দেৱঅধিকাৰী

অসমৰ পশ্চিম প্ৰান্তৰ গোৱালপাৰা জিলাখনে অসমৰ বৃহত্তৰ স্বার্থত সদায়ে অগ্ৰণী ভূমিকা লৈ আহিছে। ঊনবিংশ শতিকাৰ আৰম্ভণিৰ পৰা কুৰি শতিকাৰ পঞ্চম দশকলৈকে গোৱালপাৰাৰ ওপৰেদি অলেখ দুৰ্যোগ পাৰ হৈ গৈছে। গোৱালপাৰাৰ পৰা অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতি আঁতৰাবলৈ চলে-বলে-কৌশলে নানা অভিসন্ধি চলোৱা হৈছিল যদিও অসমক মনে-প্ৰাণে ভালপোৱাসকলৰ চেষ্টাত প্ৰত্যেক বাৰেই সেই কু-অভিসন্ধি ব্যৰ্থ হৈছে। আনকি ৰাজ্য পুনৰ্গঠন আন্দোলনৰ সময়ত ১৯৫৫ চনত গোৱালপাৰাক অসমৰ পৰা বিচ্ছেদ কৰিবলৈ সৰ্বাঙ্গক প্ৰচেষ্টা চলোৱা হৈছিল যদিও সেই জিলাৰ সকলো জনগোষ্ঠীৰ তীব্ৰ প্ৰতিবাদত ন্যস্তস্বার্থৰ চক্ৰাস্ত বিফল হয়। এনেদৰেই গোৱালপাৰাৰ জনসাধাৰণ অসমৰ জনসাধাৰণৰ সুখ-দুখৰ সমভাগী হৈ আহিছে। স্বনামধন্য মোহিনী মোহন ব্ৰহ্মৰ ভাষাত— “তেওঁলোকৰ তেজ-মঙহ অসমীয়া, কলিজা অসমীয়া, হাঁহি-কান্দোন অসমীয়া, চিন্তাধাৰা আৰু সামাজিক আচাৰ-ৰীতি-নীতি অসমীয়া। মুঠতে গোৱালপাৰীয়া অধিবাসীসকল হাড়ে-হিমজুৱে অসমীয়া।”

তেওঁলোক হাড়ে-হিমজুৱে অসমীয়া হ'লেও অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতি ৰক্ষাৰ বাবে সংগ্ৰাম কৰিবলগীয়া হৈছে। এই ক্ষেত্ৰত অমৃত ভূষণ দেৱঅধিকাৰী, প্ৰমথ নাথ চক্ৰৱৰ্তী, প্ৰসন্ন ঘোষ, নগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰী, ভোলানাথ চৌধুৰী, যতীন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰী, দেবেন্দ্ৰ নাথ চক্ৰৱৰ্তী, সুৰেন্দ্ৰ মোহন দাস, ৰূপনাথ ব্ৰহ্ম, এম, মফিজুদ্দিন আহমদ, সীতানাথ ব্ৰহ্মচৌধুৰী, সূৰ্য নাৰায়ণ ব্ৰহ্ম, জিতেন্দ্ৰ নাৰায়ণ ব্ৰহ্ম, ছবিৰাম ব্ৰহ্ম, শ্ৰীশৰৎ চন্দ্ৰ সিংহ প্ৰমুখ্যে ব্যক্তিসকলে লোৱা ভূমিকাৰ কথা পাহৰিব নোৱাৰি।

অসম সাহিত্য সভাৰ যোৰহাটত অনুষ্ঠিত হোৱা পঞ্চম অধিবেশনৰ সভাপতি অমৃত ভূষণ দেৱ অধিকাৰী এই গোৱালপাৰাৰে আছিল। মহাপুৰুষ মাধৱদেৱৰ ভাগিনীয়েক ৰামচৰণ ঠাকুৰৰ তৃতীয় পুত্ৰ নবহৰি দেৱৰ বংশৰ অমৃত ভূষণ দেৱঅধিকাৰীৰ গোৱালপাৰা জিলাৰ দলগোমা সত্ৰত ইং ১৮৫২ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহত জন্ম হয়। নবহৰি দেৱেই দল-

গোমাত সত্ৰ পাতিছিল। নবহৰি দেৱৰ পিতৃ হৰমোহন, সমুদ্ৰ ভূষণ, সন্ত ভূষণ আৰু কণ্ঠ ভূষণে একাদিক্ৰমে সেই ঠাইত বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰত আগভাগ লয়। কণ্ঠভূষণ অধিকাৰীৰে পুতেক হ'ল অমৃত ভূষণ অধিকাৰী। অমৃত ভূষণৰ মাকৰ নাম আছিল আকাশীলতা। কণ্ঠভূষণ দেৱ সংস্কৃত আদি বিষয়ত বিশেষ পাবদৰ্শী লোক আৰু সুবক্তা আছিল।

অমৃত ভূষণ দেৱ অধিকাৰীও ধৰ্মপ্ৰাণ, বিদানুবাগী আৰু আদৰ্শ-বান লোক হিচাপে সকলোৰে মাজত জনাজাত হৈ পৰিছিল। ছাত্ৰ হিচাপেও তেখেত প্ৰত্যেকটো পৰীক্ষাত সুখ্যাতিৰে উত্তীৰ্ণ হৈছিল। উত্তৰাধিকাৰী সূত্ৰেই তেখেত এই গুণসমূহৰ অধিকাৰী হৈছিল। এণ্ট্ৰেন্স পৰীক্ষাত কৃতকাৰ্য হৈ তেখেত কলিকতাৰ স্কটিচ চাৰ্চ কলেজত ভৰ্তি হয়। ঘৰুৱা দুৰ্যোগৰ কাৰণে তেখেত বি, এ, পৰীক্ষাত অবতীৰ্ণ হ'ব নোৱাৰিলে। সত্ৰতে পিতৃহাৰা হোৱা অমৃত ভূষণৰ পঢ়া-শুনাৰ ক্ষেত্ৰত তদাৰক কৰিছিল ডাঙৰ ককায়েক ৰাজেন্দ্ৰ ভূষণ অধিকাৰীয়ে। অমৃত ভূষণে বি, এ, পঢ়ি থকা অৱস্থাতে ককায়েকৰ মৃত্যু হোৱাত পঢ়া বাদ দিব লগা হয় আৰু পিছত চাকৰিত সোমাব লগা হয়।

সাহিত্যিক প্ৰকৃতিৰ অমৃত ভূষণ অধিকাৰীয়ে অন্য চাকৰিলৈ মন নেমেলি মন মেলিলে শিক্ষকতাৰ চাকৰিলৈ। সেই উদ্দেশ্য লৈ তেওঁ যোৰহাট বেজবৰুৱা হাইস্কুলত সহকাৰী প্ৰধান শিক্ষক হিচাপে যোগ দিয়ে। ইয়াৰ আগেয়ে তেখেত ছুবছৰ কাশীত থাকি সংস্কৃত আদি নানা বিষয় অধ্যয়ন কৰিছিল। যোৰহাটত কেইবছৰমান চাকৰি কৰাৰ পিছত তেওঁ গোৰীপুৰ হাইস্কুলৰ অধীক্ষক হিচাপে যোগদান কৰে।

ৰজা প্ৰভাত চন্দ্ৰ বৰুৱা বাহাদুৰে এই স্কুল প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল। বৰুৱা-দেৱৰ অনুৰোধ ক্ৰমে তেখেতে এই বিদ্যালয়ত যোগদান কৰিছিল। শিক্ষক হিচাপে ইয়াতো তেখেতে যশসা আৰু খ্যাতি অৰ্জন কৰিছিল। অধিকাৰীদেৱৰ মাজতে 'অসম পুথিবছা সভা'ৰো এজন সভ্য আছিল।

তেখেতে গোৱালপাৰাত চাকৰি কৰি থকা অৱস্থাত জিলাখনৰ সকলোতে বাংলা ভাষা চলিছিল। সেই সময়ত সমগ্ৰ গোৱালপাৰাক বাংলা ভাষী কৰিবলৈ সকলো ফালেদি চেষ্টাও চলোৱা হৈছিল। গোৰীপুৰৰ ৰজা প্ৰভাত চন্দ্ৰ বৰুৱাও অসমীয়া ভাষা প্ৰচলনৰ সপক্ষে নাছিল। বৰং বাংলা ভাষাৰ কাৰণে আন্দোলন গঢ়ি তোলাত আগভাগ লৈছিল। অমৃত ভূষণ দেৱঅধিকাৰীয়ে এনে কাৰ্যৰ তীব্ৰ প্ৰতিবাদ কৰে আৰু গোৱালপাৰাত অসমীয়া ভাষা প্ৰচলনৰ কাৰণে উচ্চতম মহলৰ লগত যোগাযোগ কৰে। তদুপৰি এই উদ্দেশ্যে জনমত গঢ়ি তোলে। প্ৰসংগ-ক্ৰমে উল্লেখ কৰিব পাৰি যে গোৰীপুৰৰ ৰজা প্ৰভাত চন্দ্ৰ বৰুৱা বৈবাহিক সূত্ৰে অধিকাৰীদেৱৰ একেবাৰে আপোন আছিল। কিন্তু ব্যক্তিস্বার্থত তেওঁ মোহাক নহৈ অসমীয়া ভাষা ৰক্ষাৰ কাৰণেহে হাতে-কাষে লাগিল। অসম সাহিত্য সভাৰ পঞ্চম অধিবেশনৰ সভাপতি হিচাপে দিয়া ভাষণত অসম আৰু অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ প্ৰতি তেওঁৰ কিমান টান আছিল উপলব্ধি কৰিব পাৰি। ভাষণৰ আৰম্ভণিতে তেওঁ গোৱালপাৰা জিলাত অসমীয়া ভাষাৰ দুৰ্দশাৰ চিত্ৰ এখন এনেদৰে দাঙি ধৰিছে : “য'ত অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ উন্নতিকল্পে বিশেষ ক'বলগীয়া সভা-সমিতি নাই, চৰ্চা আলোচনা নাই, আদৰ আগ্ৰহ নাই, উৎসাহ-অনুৰাগ নাই, পৃষ্ঠপোষকতা নাই, সহায়-সংগ নাই, বিদ্বান বিদ্যোৎসাহী অসমীয়াৰ বেছি সমাগম নাই, দৰাচলতে য'ত নিৰ্ভুল চলিত অসমীয়া মাত-কথা শুনিবলৈ নাই।” ভাষণৰ সামৰণিতো তেওঁ গোৱালপাৰাত অসমীয়া ভাষাৰ বিপৰ্যয়ৰ কথা দোহাৰিছে

আৰু এই ক্ষেত্ৰত তেতিয়াৰ কমিছনাৰ কৰ্ণেল গড'ন চাহাব আৰু দেশপ্ৰাণ চন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই লোৱা ভূমিকাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। গোৱালপাৰা আৰু কোচনিহাৰৰ ভাষা যে প্ৰাচীন কামৰূপী আছিল তাৰো তেওঁ যুক্তি দিছে।

সংখ্যাৰ লেখেৰে অধিকাৰীদেৱে অসমীয়া সাহিত্যলৈ বহুখিনি অৱদান আগবঢ়াই থৈ যোৱা নাই। মহাপুৰুষ মাধৱদেৱৰ “নামঘোষা” খন সৰ্বসাধাৰণে বুজিব পৰাকৈ তেওঁ সহজ সৰল ভাষাত “শ্ৰীমন্মাম ঘোষা” নাম দি প্ৰকাশ কৰিছিল। প্ৰত্যেকটো ঘোষাৰে বিশদ ন্যাখ্যা দিয়া কাৰণে এই গ্ৰন্থই সুধীসমাজৰ পৰা বিশেষ আদৰ পায়। তদুপৰি তেখেতে “ভক্তি বত্ৰাবলী”ৰো ‘মানুবাদ’ টীকা লেখিছিল। অৱশ্যে এই গ্ৰন্থ অপ্ৰকাশিত হৈ থাকিল। অধিকাৰীদেৱে “বাঁহী” “আৱাহন” আদিতো নানা বিষয় লৈ প্ৰৱন্ধ লেখিছিল। “আৱাহন”ত ধাৰাবাহিক ভাবে “শ্ৰীকৃষ্ণ” নামৰ প্ৰৱন্ধ এটাও প্ৰকাশ পাইছিল। পিছে এই প্ৰৱন্ধ অসম্পূৰ্ণ হৈ থাকিল।

অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতি হিচাপে দিয়া তেওঁৰ ভাষণখনত সাহিত্য সম্পৰ্কীয় নানা কথাই ঠাই পাইছে। সৰল-সহজ ভাষাত তেওঁ সাহিত্য, কাব্য আদিৰ বিষয়ে নিজা মত ব্যক্ত কৰিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে সাহিত্য সম্পৰ্কে তেওঁ কৈছে : “যি জাতিৰ সাহিত্য আছে, তাৰ সকলো আছে। সেই জাতি গণ্য-মান্য ধন্য আৰু জগতত সভ্যৰূপে পৰিচিত। যি জাতিৰ সাহিত্য নাই, সাহিত্যৰ চৰ্চা নাই সেই জাতিৰ শিক্ষা নাই, জ্ঞান নাই, নীতি নাই আৰু ধৰ্ম বিষয়েও সেই জাতি বহুত অবনত।” “সাহিত্য সেৱা” সম্পৰ্কে তেওঁ কৈছে : “সাহিত্য-সেৱাৰ সুখ অতি নিৰ্দোষ আৰু বিমল আনন্দ দায়ক। সাহিত্য সেৱাত আত্মপ্ৰসাদ আছে আৰু ই জ্ঞান বৃদ্ধিৰ ঘাই কাৰণ।” কবিসকলক উদ্দেশ্য কৰি তেওঁ কৈছে : “কবিৰ নানা বিষয়ে জ্ঞান, অভিজ্ঞতা, ভাষাত ব্যুৎপত্তি অধিকাৰ, শব্দবিন্যাসৰ পটুতা, লিপি চাতু-

ৰ্যত নিপুণতা, তদুপৰি স্বাভাৱিক অনুৰাগ, পদলালিত্য আৰু সৌন্দৰ্য-বোধ থাকিব লাগিব।”

ভাষাৰ বিস্তৃততা আৰু পবিত্ৰতা বক্ষা কৰিবলৈ কবি সাহিত্যিক সকল “কিছুমান অনুশাসনৰ অনুবৰ্ত্তী” হ'ব লাগিব বুলি তেওঁ যুক্তি দৰ্শাইছে। আনহাতে আন আন ভাষাৰ ভাল ভাল গ্ৰন্থসমূহ অধ্যয়ন কৰি নিজ ভাষাক সমৃদ্ধ কৰিবলৈয়ো তেওঁ লেখক লেখিকাসকলৰ প্ৰতি আহ্বান জনাইছে। তেওঁ কৈছে : “সেই সেই ভাষাৰ সাহিত্য পুথিবোৰৰ ভিতৰত নিহিত ভাল ভাল ভাব বস্তুবোৰ আহৰণ কৰি আমাৰ সাহিত্যৰ বিষয়ীভূত কৰি, আমাৰ সাহিত্য সম্পদ বঢ়াবলৈ চেষ্টা কৰা উচিত।” অধিকাৰীদেৱে নীৰৱ সাহিত্যসেৱা, তীব্ৰ আৰু নিৰপেক্ষ সমালোচনাৰ প্ৰয়োজনীয়তা, আমাৰ ভাষাত আন ভাষাৰ ভাল আৰু লাগতীয়াল বিনি ব্যৱহাৰ কৰি অসমীয়া ভাষাক “গুৱনি, সম্পদশালী আৰু চহকী” কৰা, বাতৰি কাকতৰ প্ৰতি আগ্ৰহ বঢ়োৱা, ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক সংগীত শিক্ষা দিয়া আদি ভালেমান বিষয় উপস্থাপন কৰিছে। অসমীয়া সাহিত্যক সকলো ফালে সমৃদ্ধ কৰাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দি তেওঁ তেতিয়া কৈছিল : “পৰিবৰ্ত্তনশীল জগতৰ সকলোৰে পৰিবৰ্ত্তন ঘটিছে। আমাৰ সাহিত্যৰো পৰিবৰ্ত্তন, পৰিবৰ্ত্তন হ'ব লাগে। সীমা বহল হ'ব লাগে। শিল্প, বিজ্ঞান, ৰসায়ন, সাহিত্যৰ বিষয়ীভূত ইতিহাস, ভূগোল, জ্যোতিষ, ভূ-বিদ্যা, স্বৰ-বিজ্ঞান, সংগীত, স্থাপত্য, ভাস্কৰ আদি বিদ্যাবিলাক সাহিত্যৰ অংগীভূত আৰু কৃষি, বাণিজ্য, প্ৰভুত্ব আদিৰ অৱশ্য জ্ঞাতব্য তথ্যবিলাক সাহিত্যৰ অন্তৰ্ভুক্ত হ'ব লাগে।”

উল্লিখিত উদ্ধৃতি বিলাকৰ দ্বাৰাই অধিকাৰীদেৱৰ চিন্তাধাৰাৰ উমান পোৱা যায়। ১৯৪২ চনত পশ্চিমপ্ৰান্তৰ অন্যতম প্ৰহৰীস্বৰূপ এই গৰাকী গুণী লোকে ইহলীলা সম্বৰণ কৰে।

কনকলাল বৰুৱা

উনবিংশ শতিকাৰ শেষ ভাগত উচ্চ শিক্ষাৰ বাবে কলিকতাত পঢ়িবলৈ যোৱা এমুঠি অসমীয়া ছাত্ৰই 'চিৰ চেনেহী ভাষা জননী'ৰ স্বার্থত আত্মোৎসৰ্গ কৰিছিল। এইসকল ছাত্ৰই ১৮৮৮ চনৰ ২৫ আগষ্ট তাৰিখে জন্ম দিয়া অসমীয়া ভাষা উন্নতি সাধিনী সভাই জাতীয় স্বার্থৰ হকে ভালেখিনি আঁচনি লৈ কাম কৰিছিল। এই সভাৰ প্ৰায় আটাই কেইজন ছাত্ৰ সদস্যই অসমীয়া সাহিত্যৰ ভিন ভিন দিশত পথ প্ৰদ-
শকৰ ভূমিকা ল'ব লগীয়া হৈছিল। সেই সকল ছাত্ৰৰ ভিতৰত কনকলাল বৰুৱাও এজন আছিল। তেওঁৰ চিন্তাধাৰা আন কেইগৰা-
কীতকৈ পৃথক আছিল। পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ লগতহে কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত সাদৃশ্য আছিল।

কনকলাল বৰুৱাই বুৰঞ্জী আৰু প্ৰত্নতত্ত্ব বচনাত বিশেষ ভাবে মনোযোগ দিছিল আৰু সেই হিচাপেই পিচৰ কালত এগৰাকী ঐতি-
হাসিক পণ্ডিত হিচাপে তেওঁৰ পৰিচয় প্ৰকাশ পাইছিল। অসমীয়া ভাষা উন্নতি সাধিনী সভাৰ উদ্দেশ্যৰ ভিতৰত অসমৰ সম্পূৰ্ণ বুৰঞ্জী এখন লেখাও অন্যতম আছিল। বৰুৱাদেৱৰ মনত সেই ভাবে তেতি-
য়াই ক্ৰিয়া কৰিছিল। ইয়াৰ ফলশ্ৰুতি হিচাপে পৈণত বয়সত তেওঁ বচনা কৰি উলিয়ালে বিখ্যাত—“আৰ্লি হিষ্টৰী অব্ কামৰূপী” অৰ্থাৎ প্ৰাচীন কামৰূপৰ বুৰঞ্জী নামৰ সুবৃহৎ গ্ৰন্থখন। ১৯৩৩ চনত প্ৰকাশ পোৱা এই গ্ৰন্থখনৰ বিষয়ে ড° মহেশ্বৰ নেওগ ডাঙৰীয়াই “এই গ্ৰন্থই ভাৰতৰ প্ৰাচীন ইতিহাসত আমাৰ স্থান নিৰ্ণয় কৰিলে আৰু অসমীয়াক জগত সভাত বহা গৌৰৱৰ ভাগী কৰিলে” বুলি যথার্থ মন্তব্যই কৰিছে। ভাৰতৰ খ্যাতি সম্পন্ন প্ৰাচ্যতত্ত্ববিদেও গ্ৰন্থখন পঢ়ি মুগ্ধ হৈ কনকলাল বৰুৱাক ভাৰতৰ এগৰাকী প্ৰাচ্যতত্ত্ববিদ পণ্ডিত হিচাপে স্বৰ্ণ কৰিলে।

“আৰ্লি হিষ্টৰী অব্ কামৰূপ” গ্ৰন্থৰ দ্বাৰা তেওঁ ভালেমান প্ৰচ-
লিত ঐতিহাসিক সিদ্ধান্তক ভুল বুলি প্ৰমাণ কৰি দেখুৱাইছে। উদা-
হৰণ স্বৰূপে তেওঁ কৈছে— (১) কলিতা জাতিৰ মানুহবিলাক চন্দ্ৰগুপ্ত
মৌৰ্যৰ অধীনত থকা পূৰ্ব ভাৰতৰ অৰ্থাৎ কামৰূপৰ, (২) মহাভাৰতৰ
যুদ্ধৰ সময়ত বড়োবিলাক অসম উপত্যকা আৰু বংগদেশৰ পূৰ্বছোৱা
জুৰি আছিল। দ্ৰাবিড়ী বিলাক বহুত দিন পাছতহে কাছাৰলৈ আহি-
বলৈ ধৰে, (৩) নৰকাসুৰ আদিত দ্ৰাবিড়ী আছিল, (৪) গংগা
উপত্যকাৰ তলছোৱা অৰ্থাৎ পশ্চিমবংগ সাগৰৰ গৰ্ভত আছিল, (৫)
কামৰূপত খ্ৰীষ্টিয় চতুৰ্থ শতিকাৰ পৰা ৯০০ বছৰ বংশানুক্ৰমে ৰাজত্ব
কৰা ৰজা আছিল। ভাৰতবৰ্ষৰ হিন্দু ৰজাৰ ভিতৰত এনে দীঘলীয়া
ৰাজবংশ নাই বুলিলেও হয়।” এনেবোৰ যুক্তিতেই তেওঁৰ পাণ্ডিত্যৰ
পৰিচয় প্ৰকাশ পাইছে।

সেই একে সময়তে বৰুৱা ডাঙৰীয়াৰ সম্পাদনাত প্ৰকাশ পোৱা
‘কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতি’ৰ মুখপত্ৰ The Journal of the
Assam Research Societyতো বৰুৱাদেৱৰ ভালে সংখ্যক ইংৰাজীত
লেখা তথ্যপূৰ্ণ প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ পাইছিল। এই প্ৰবন্ধৰাজিৰ দ্বাৰা তেওঁ
অসম সম্পৰ্কে বাহিৰৰ মানুহৰ ভুল ধাৰণা আঁতৰ কৰিছিল। পত্ৰিকা
খনৰ কাৰণে তেওঁ গাঁঠিৰ ধনো খৰছ কৰিছিল। উল্লেখযোগ্য যে
কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ সভাপতি হিচাপে তেখেতক ১৯২৮-২৯
চনত নিৰ্বাচিত কৰা হয়। মৃত্যুৰ আগলৈকে তেওঁ সেই দায়িত্বত
থাকি ভালেখিনি কাম কৰি থৈ গৈছিল। অসম ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়
স্থাপনতো তেখেতৰ সুকীয়া অৱদান আছে।

কনকলাল বৰুৱাই কেৱল বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতত্ত্ব বচনাতে সুনাম
অৰ্জন কৰিছিল এনে নহয়, এবিধ নতুন ধৰণৰ প্ৰবন্ধ লেখিও যশস্যা
আৰ্জিছিল। এনে ধৰণৰ প্ৰবন্ধ ৰাজ্যিক তেওঁ কৰ্ম সাহিত্য বা পুৰুষ
সাহিত্য বুলি কৈছে। বৰুৱা ডাঙৰীয়াই এইবিধ সাহিত্যৰ প্ৰয়োজনী-

য়তা ব্যাখ্যা কৰি কৈছে : “মানুহৰ ভাবগতিৰ পৰিবৰ্তনৰ লগে লগে সাহিত্যৰো গঢ়গতি লবচৰ হয়। যেনে ধৰ্মযুগৰ ধৰ্মসাহিত্য, কৰ্মযুগৰ কৰ্মসাহিত্য। জাতীয় জীৱনৰ দৰ্পন সাহিত্য। এই কঠিন কৰ্মৰ যুগত তাত্ত্বিকতকৈ কৰ্মৰ আৱশ্যক বেছি।” অসম সাহিত্য সভাৰ ডিব্ৰুগড়ত অনুষ্ঠিত ষষ্ঠ সন্মিলনত সভাপতি হিচাপে দিয়া ভাষণত তেওঁ আৰু কৈছে ; ...“যি সকল লেখাকৰে নতুন পুথি লিখিব খোজে, সাময়িক পত্ৰিকাত প্ৰবন্ধ লিখিব খোজে, বাতৰি কাকত চলাব খোজে, তেওঁলোকে যেন দেশৰ বৰ্তমান অৱস্থা ভালকৈ আলোচনা কৰি কৰ্ম চেষ্টাৰ ফালে মানুহৰ মন ঘূৰাবলৈ যত্ন কৰে।” সেয়ে তেওঁ অৰ্থ বিজ্ঞান কৃষি বিজ্ঞান, শিল্প-বাণিজ্য, স্বাস্থ্যতত্ত্ব, শিক্ষা, সমবায় আদি দৈনন্দিন জীৱনৰ প্ৰয়োজনীয় বিষয় বিলাকৰ বিষয়ে বিশদ চিন্তাচৰ্চা কৰিবলৈ সকলোকে আহ্বান জনাইছিল। কৰ্মসাহিত্যৰ লগে লগে তেওঁ সাহিত্যত পুৰুষ ভাবৰ লক্ষণৰ আৱশ্যকতা ব্যাখ্যা কৰি এনেদৰে কৈছে : —“অকুতোভয়তা, দৃঢ় সংকল্পতা, নীৰৱ কৰ্ম চেষ্টা আৰু গঢ়নমূলক ঐকান্তিক অধ্যবসায় পুৰুষ ভাবৰ লক্ষণ।” এই পুৰুষভাব অসমীয়া সাহিত্যৰ ছত্ৰে ছত্ৰে বিৰিঙি পৰাটোকে তেওঁ কামনা কৰিছিল।

এই উদ্দেশ্য লৈয়ে বৰুৱা ডাঙৰীয়াই “আমাৰ শিল্প”, “অসমত উৎপন্ন বাণিজ্য বস্তু” এনেধৰণৰ কেইটিমান প্ৰবন্ধ লেখিছিল আৰু স্বাক্ষৰ কৰিছিল। সকলোকে আহ্বান জনাইছিল। তেওঁ কৈছিল, “আমাৰ শিল্পৰ উন্নতি আগেয়ে অধিক আছিল। শিলকটা, কাপোৰ বোৱা, অংলকাৰ আৰু কাঁহি বাটি গঢ়া, হাতীৰ দাঁত বা পহুৰ শিঙৰ বনকৰা প্ৰভৃতি কামত বুঢ়াবিলাক আমাতকৈ বহুগুণে শ্ৰেষ্ঠ আছিল। অসম বজাসকলৰ লগে লগে দেৱমন্দিৰ বিলাকত দেৱমূৰ্তি, শিলৰ খুটা, শিলৰ ছুৱাৰ কটাও শেষ হৈ গ’ল। সেই বিদ্যা এতিয়া লোপ হৈছে। কাপোৰ-কানি বোৱা জোলাৰ বংশই লোপ পালে। অসমীয়া পাট সকলোতকৈ শ্ৰেষ্ঠ। কিন্তু বংগদেশৰ পৰা এতিয়া সস্তা ভাবে পাট

আমদানি হোৱাত সেই কাপোৰৰ ব্যৱহাৰ একেবাৰে বন্ধ হ’ল। মেজাংকৰি আৰু কেটকুৰিৰো দশা সেইয়ে। বহুত ঠাইত আমাৰ ডেকা সকলে মুগাৰ মেখেলা গাকৰ গিলিপ বুলি এৰি দিছে।” প্ৰসংগক্ৰমে উল্লেখযোগ্য যে তেখেতে অসমৰ স্বায়ত্বশাসনৰ মন্ত্ৰী হোৱাৰ লগে লগে সৰ্থেবাৰীৰ কাঁহ শিল্পক জীয়াই তুলিলে, পাটসূতাৰ শিল্প বিভাগ নাম দি এটা বিভাগ স্থাপন কৰিলে, বয়ন শিল্পটোও তেওঁৰ যত্নতে গঢ়ি উঠিল। ইয়াৰ দ্বাৰা বহুতৰে অন্ন সংস্থানৰ পথ মুকলি হ’ল। তেওঁৰ মনৰ কৰ্ম সাহিত্যই এইদৰে বাস্তবত ৰূপ লৈছিল। তদুপৰি তেওঁ শিল্প আৰু কৃষি বিভাগৰ সঞ্চালক পদত থকা কালছোৱাত তিতাবৰৰ বেচম প্ৰতিষ্ঠান, গুৱাহাটী এম্পৰিয়াম আৰু উইভিং স্কুল, হাফলঙৰ বেচম ফাৰ্ম, খানাপাৰা ফাৰ্ম আদি প্ৰতিষ্ঠা হয়।

চিন্তাশীল সাহিত্যিক কনকলাল বৰুৱাই ‘জোনাকী’ আৰু ‘বিজুলী’ত ‘সংসাৰত সুখনে দুখ’, ‘শিক্ষা’, ‘সহানুভূতি’, ‘প্ৰাণীতত্ত্ব’, ‘ভূইকপৰ উপকাৰিতা’ আদি ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ উপযোগী আন কেইটিমান প্ৰবন্ধও লেখিছিল। ‘ভূগোল শিক্ষা’ নামৰ আন এখন পঢ়াশলীয়া পুথিও তেওঁ আগভোখৰত ৰচনা কৰিছিল। ‘মানব জাতিৰ সভ্যতা’ ‘কামৰূপ সাম্ৰাজ্য’ ‘কৌটিল্যৰ সময়ত প্ৰাগজ্যোতিষ’, ‘আমাৰ দেশৰ বুৰঞ্জী’, ‘বুৰঞ্জীৰ বিবিধ টোকা’ আদি তেওঁৰ গবেষণামূলক প্ৰবন্ধ। বৈষ্ণৱ ধৰ্ম আৰু দৰ্শন সম্পৰ্কেও তেওঁ বিশদ চিন্তা চৰ্চা কৰিছিল। এই ক্ষেত্ৰত তেওঁ শংকৰদেৱৰ পাণ্ডিত্যৰ কথা সুৰ্ভবিছে। তেওঁৰ ‘মহাপুৰুষীয়া সম্প্ৰদায়ৰ ধৰ্মমত’ অসমীয়া সাহিত্যৰ এটা লেখৰ প্ৰবন্ধ হিচাপে পৰিগণিত হৈছে।

ছাত্ৰাৱস্থাতে ‘জোনাকী’ৰ পঞ্চম বছৰৰ (১৮৯৪) সম্পাদকৰ দায়িত্ব বহন কৰা আৰু ১৮৯৬ চনলৈকে অঃ ভাঃ উঃ সাঃ সভাৰ কামত/আত্ম-নিয়োগ কৰা বৰুৱা ডাঙৰীয়াই বন্ধাকান্ত বৰকাকতীৰ লগত লগ-লাগি সভাৰ নিৰ্দেশক্ৰমে প্ৰকাশিত-অপ্ৰকাশিত ন-পুথিৰ তালিকা এখন ১৮৯৬ চনত যুগুতাই উলিয়ায়। বুৰঞ্জীবিদ সাহিত্যিক বেনুধৰ শৰ্মাৰ মতে—

‘অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰাচীনৰ আৰু সমৃদ্ধি দেখুওৱা সেইখনেই প্ৰথম পুস্তিকা।’ ইয়াৰ আগেয়ে বৰুৱা ডাঙৰীয়াই ১৮৯১ চনত বঙ্গনীকান্ত বৰদলৈ আৰু গোপালকৃষ্ণ দেৱ লগ লাগি ‘সাবিত্ৰী সত্যবান’ নামৰ এখন নাটক ৰচনা কৰিছিল। এই নাটকখন বহুবাৰ অভিনীত হৈছিল। এই নাটক ৰচনা কৰাৰ উপৰিও কলিকতাত পঢ়ি থাকোঁতে তেওঁ শ্বেতা-পীয়েৰৰ ‘কমেডি অব এৰবছ’ৰ অসমীয়া অনুবাদ ‘ভ্ৰমবংগ’ নাটকৰ অভিনয়ত শ্ৰী চৰিত্ৰ ‘মালতী’ৰ ভাও ৰূপায়িত কৰিছিল। এই নাটকখন ভাঙনি কৰিছিল বজ্জৰ বৰুৱা, ঘনশ্যাম বৰুৱা গুজ্ঞানন বৰুৱা আৰু ৰমাকান্ত বৰকাকতীয়ে।

কনকলাল বৰুৱাইয়ো তেওঁৰ সমসাময়িক কবি সাহিত্যিক সকলৰ দৰে কাব্য সাধনাৰ মাজেৰে সাহিত্যিক জীৱন আৰম্ভ কৰিছিল। নগাঁৱৰ পৰা ওলোৱা ‘আসাম বন্ধু’ত (১৮৮৫-৮৬) তেওঁৰ প্ৰথম ‘কবিতা স্তোত্ৰ’ এটি প্ৰকাশ পাইছিল। ‘জ্ঞানাকী’ৰ দ্বিতীয় বছৰ (১৮৯০)ত ওলোৱা ‘বসন্ত বিদায়’ আৰু তৃতীয় বছৰত প্ৰকাশ পোৱা (১৮৯১) ‘ব্ৰহ্মপুত্ৰ’ কবিতা দুটি তেওঁৰ উল্লেখযোগ্য কবিতা। ‘বসন্ত বিদায়’ৰ মাজেৰে বৰুৱা ডাঙৰীয়াই এলাহ ত্যাগ কৰি কৰ্মযন্ত্ৰত আগবাঢ়ি যাবলৈ অসমীয়াক আহ্বান জনাইছে। ‘ব্ৰহ্মপুত্ৰ’ কবিতাটোত তেওঁ যেন নিজৰ জীৱনৰ লক্ষ্যৰ কথাই ক’বলৈ গৈছে। এই কবিতাত তেওঁ কৈছে:

“তোমাৰ নিচিনা যেন লক্ষ্য স্থিৰ কৰি

চলি যাওঁ সেই পথে মহামন্ত্ৰ স্মৰি।

বোগ শোক তাপ ভয়

সকলো কৰিম জয়

অস্তিম কালত যেন সকলোকে এৰি

অনন্তত লীন হ’ব ই জীৱন তৰি॥”

এই কবিতাটি পঢ়ি ভাষাৰ ওজা হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই হেনো কৈছিল—

“এই কবি পোৱালিটি আগলৈ উজ্জল বদ্ব হ’ব।’ উল্লেখযোগ্য যে

স্কুলীয়া অৱস্থাত কনকলাল বৰুৱাই এই গৰাকী ওজা সাহিত্যিকৰ ওচৰত শিক্ষা-দীক্ষা লৈছিল। হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা আৰু পিচৰ কালত কলিকতাত সান্নিধ্য লাভ কৰা কবি-সাহিত্যিক সকলৰ প্ৰেৰণাই তেওঁৰ সাহিত্যিক জীৱনত বিশেষ প্ৰভাৱ পেলাইছিল। হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাক তেওঁ যি দৰে গৃহ শিক্ষকৰ দৰে পোৱাৰ সৌভাগ্য অৰ্জন কৰিছিল সেইদৰে কৰ্মবীৰ নবীন চন্দ্ৰ বৰদলৈয়ে কলিকতাত পঢ়োঁতে কনকলাল বৰুৱাক ঘৰুৱা শিক্ষক হিচাপে পাইছিল।

এই গৰাকী খ্যাতি সম্পন্ন ঐতিহাসিক পণ্ডিতৰ জন্ম হৈছিল ১৮৭২ চনৰ ১৬ ডিচেম্বৰ তাৰিখে গুৱাহাটীত। * তেওঁৰ পিতৃ লক্ষ্মীলাল বৰুৱা আৰু মাতৃ পদ্মাবতী। বৰুৱা ডাঙৰীয়াৰ উপৰিপুৰুষ উজনিৰ বিখ্যাত নামতীয়াল কাকতী বংশৰ। নামতীয়াল কাকতি বংশৰ আদি পুৰুষ পীতাম্বৰ ঘোষ অসমৰ বাহিৰৰ আছিল। পীতাম্বৰ ঘোষে উচ্চ বংশ জাত অসমীয়া জীয়ৰী বিয়া কৰাই অসমত স্থায়ী ভাৱে থাকিবলৈ লয়। পীতাম্বৰৰে অৰ্ধগুন পুৰুষ ছতিৰাম, পুৰন্দৰ সিংহৰ দিনত বৰভাণ্ডাৰ বৰুৱা আছিল। ছতিৰামৰ প্ৰথমা পত্নী স্বাধীনতা আন্দোলনৰ প্ৰথম শ্বহীদ মণিৰাম দেৱানৰ ভনীয়েক। এওঁলোকৰেই এজন পুত্ৰ হ’ল লক্ষ্মীলাল। এই লক্ষ্মীলাল, পদ্মাবতীৰে চতুৰ্থ সন্তান হ’ল কনক লাল।

সম্ভ্ৰান্ত পৰিয়ালৰ কনকলালে ১৮৮৮ চনত দ্বিতীয় বিভাগত গুৱাহাটী ইংৰাজী স্কুলৰ পৰা এণ্ট্ৰেন্স পৰীক্ষাত কৃতকাৰ্য হয়। ঘৰুৱা দুৰ্যোগৰ কাৰণে তেওঁ প্ৰথমবাৰ এফ-এ পৰীক্ষাত কৃতকাৰ্য হ’ব নোৱাৰিলে। ১৮৯১ চনত তেওঁ এফ-এ পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হয়। ১৮৯৪ চনত তেওঁ কলিকতাৰ জেনেৰেল এচেম্বলী কলেজৰ পৰা বি. এ. ডিগ্ৰী লাভ কৰে। কলিকতাত তেওঁ আইন পঢ়ি ১৮৯৬ চনত বি. এল. পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হয়।

* অসম সাহিত্য সভাৰ ভাষাণ্ডালীত জন্মস্থান বৰপেটা বুলি উল্লেখ কৰা আছে।

তাৰ পিছত গুৱাহাটীলৈ আহি আইনৰ ব্যৱসায়ত ধৰে। ওকালতি কৰি থকা অৱস্থাতে তেওঁৰ ১৮৯৮ চনত উত্তৰ গুৱাহাটীৰ ভূবেনেশ্বৰী দেৱীৰ লগত বিয়া হয়। ভূবেনেশ্বৰী দেৱীৰ বিয়োগত তেওঁৰে ভনী প্ৰেমদা দেৱীক কনকলাল বৰুৱাই বিয়া কৰে।

১৯০০ চনত তেওঁ আইন ব্যৱসায় এৰি ই-এ-চি হিচাপে চাকৰিত সোমায়। গুৱাহাটী আৰু শিৱসাগৰত তিনিবছৰমান এই দায়িত্ব সুকলমে পালন কৰাৰ পাছত তেওঁ ক্ৰমে সুনাম গঞ্জ (এতিয়া বাংলাদেশত) আৰু বৰপেটাৰ মহকুমাধিপতি হয়। ১৯১৬ চনত তেওঁ চৰকাৰৰ পৰা “ৰায়-বাহাদুৰ” উপাধি লাভ কৰে। কিছুদিন তেওঁ যোৰহাটত ডেপুটি মেজিষ্ট্ৰেট, আৰু গোৱালপাৰাতো মহকুমাধিপতি হিচাপে কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰে। এনেদৰেই চৰকাৰৰ বিভিন্ন বিভাগত থাকি তেওঁ দোপত-দোপে উন্নতি লাভ কৰে। শিল্প বিভাগৰ সঞ্চালক, সমবায় বিভাগৰ পঞ্জীয়ক, কৃষি বিভাগৰ সঞ্চালক আদি পদ গ্ৰহণ কৰি তেওঁ দক্ষতাৰ পৰিচয় দিছিল। অসম চৰকাৰৰ সমবায় বিভাগৰ তেওঁৰেই প্ৰথম পঞ্জীয়ক আছিল। ১৯২৮ চনত তেওঁ চৰকাৰী চাকৰিৰ পৰা অবসৰ লয়।

অবসৰ লোৱাৰ পিছত ‘অসম ব্যৱস্থাপক সভা’লৈ তেওঁক সভ্য নিৰ্বাচিত কৰা হয়। ১৯২৯ চনৰ পৰা ’৩৭ চনলৈ সুদীৰ্ঘ আঠ বছৰ তেওঁ স্বায়ত্ত শাসন বিভাগৰ মন্ত্ৰী হিচাপে কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰিছিল। ১৯৩৯ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহত বৰুৱাদেৱে কলিকতাৰ ‘ইণ্ডিয়ান হিষ্টৰিকেল বেকৱৰ্ড কমিছন’ত যোগদান কৰে। পিচে এই দায়িত্বত তেওঁ বেছিদিন থাকিবলৈ নাপালে। ১৯৪০ চনৰ ৮ জানুৱাৰী তাৰিখে কলিকতাত এই গৰাকী স্বদেশপ্ৰেমিক, কৰ্মী সাহিত্যিক আৰু অসম মাতৃৰ সু-সন্তানৰ পৰলোক হয়।

— + —

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা

আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ কৰ্ণধাৰ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই তেওঁৰ অপূৰ্ব লেখনীৰে অসমবাসীৰ মনত গভীৰ সাঁচ বহুৱাই গৈছে। মহাপুৰুষ শংকৰদেৱৰ পিচত অসমীয়াৰ জাতীয় জীৱনত ব্যাপক প্ৰভাৱ পেলোৱা ব্যক্তি কেইগৰাকীৰ অন্যতম হ’ল লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা। আধুনিক অসমীয়া ভাষা সাহিত্যসংস্কৃতিক দুৰ্যোগৰ গৰাহৰ পৰা ৰক্ষা কৰাত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই সুযোগ্য নেতৃত্ব দিছিল। তেওঁৰ নেতৃত্বত জোনাকী যুগৰ ৰথীসকলে আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যক বিধে বিধে চহকী কৰি থৈ গ’ল। সেই ফালৰ পৰা তেওঁক আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ কেন্দ্ৰস্থ শক্তি বুলিব পাৰি। বেজবৰুৱাৰ সাহিত্যিক ব্যক্তিত্বই ‘আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যক ঐক্য প্ৰদান কৰিছিল’ বুলি আৰু জোনাকীযুগৰ সাহিত্যিক সঞ্চলৰ ভিতৰত তেওঁ ‘ঐৰাৱতৰ দৰে স-সন্মানে মূৰ দাঙি ফুৰিছিল’ বুলি এই যুগৰ ছগৰাকী বৰেণ্য সাহিত্যিকে কৰা মন্তব্যৰ পৰাই বেজবৰুৱাৰ আমাৰ ভাষা-সাহিত্যত থকা স্থানৰ বিষয়ে নিকপণ কৰিব পাৰি।

অসমীয়া সাহিত্যক কবিতা, নাট, উপন্যাস, গল্প, প্ৰবন্ধ সমালোচনা, শিশু সাহিত্য, ধেমেলীয়া সাহিত্য, জীৱনী আদি বেজবৰুৱাই দি থৈ গৈছে। কেৱল বিধ বিধ সম্ভাৱ দি থৈ যোৱা কাৰণে নহয় এই প্ৰত্যেকটো দিশতে নিজৰ বিশেষত্ব দেখুওৱাৰ কাৰণে বেজবৰুৱাৰ কৃতিত্ব প্ৰকাশ পাইছে। সেই বিশেষত্ব প্ৰকাশ পাইছিল ঘাইকৈ তেওঁৰ নিভাঁজ অসম প্ৰীতিত, অননুকৰণীয় ৰচনাভংগীত আৰু হাঁহিৰে সহস্ৰজনৰ হৃদয় জয় কৰাত। অসমীয়া সাহিত্যৰ অগ্ৰগণ্য সমালোচক ড° বাণী কান্ত কাকতিৰ ভাষাত: “জাগ্ৰত স্বদেশানুৰাগ, অপূৰ্ব ৰচনা পদ্ধতি আৰু প্ৰকৃত হাস্যৰস এই তিনিটা উপাদান লৈ বেজবৰুৱাৰ প্ৰতিভাই আধুনিক সাহিত্যৰ সকলো বিভাগতেই বিকাশ লাভ কৰিছে।” তেওঁৰ অসম

প্ৰীতি প্ৰায় সকলো লেখনীতে আছে। আমাৰ জাতীয় সংগীত ‘অ, মোৰ আপোনাৰ দেশ’ তেওঁ ধেমালিৰ ছলত লিখিছিল। কিন্তু কবিৰ অবচেতন মনত অহৰহ অসম প্ৰেমে ক্ৰিয়া কৰি থকা কাৰণেই হয়তো এই গীত প্ৰাণময় হৈ পৰিছে আৰু ই জাতি বৰ্ণ ধৰ্ম নিৰ্বিশেষে সকলোৰে হৃদয়ত বিশেষ স্থান দখল কৰি আছে। তেওঁৰ “অসম সংগীত”ত থকা:

“আমি অসমীয়া নহওঁ দুখীয়া কিহৰ দুখীয়া হম
সকলো আছিল, সকলো আছে নুগুণো নলও গম।”

ইয়াত তেওঁৰ সৰল আশাবাদী মনোভাব প্ৰকাশ পাইছে। সেই ভাব তেওঁৰ বিখ্যাত “বীণ বৰাগী” কবিতাতো আছে। বেজবৰুৱাই অসমৰ দুখৰ কাহিনী, দুখৰ সংবাদ শুনিবলৈ নিবিচাৰে। তেওঁক লাগে অসমৰ শৌৰ্য-বীৰ্যৰ কাহিনী, বীৰত্বৰ কাহিনী। যি কাহিনী শুনি বা পঢ়ি সকলো উদ্ধুদ্ধ হ’ব পাৰে তেনে কাহিনীহে তেওঁ বিচাৰে। আনহাতে অসমৰ সামান্য ধূলি কণা এটাইয়ো তেওঁৰ প্ৰাণত বিশেষ স্থান লৈছে। এই দেশৰ প্ৰত্যেকটো বস্তুৱেই তেওঁৰ আপোনবোৰ আপোন। কবিয়ে সেয়েহে “আমাৰ জন্মভূমি” কবিতাত এইদৰে গাইছে:

“ক’ত আছে এনে চাউল পানীত দিলে ভাত
ক’ত এনে কুঁজী থেকেৰা টেঙাই যায় দাঁত ?
ক’ত পাবা পকা খৰিচা ক’ত ঢেকীয়া শাক
এঠা দৈ ক’ত এনে নেৰায় ধুলে যাক।”

আমাৰ বাপতি সাহোন বিহুৰ ছচৰিয়েও তেওঁৰ প্ৰাণ খৌকি-বাখৌ কৰে। বিবিধ বাদ্য সম্ভাৰ লৈ ছচৰি গোৱা দৃশ্য তেওঁ কবিতাৰ মাধ্যমত এনেদৰে ফুটাই তুলিছে:

“টক্ টক্ টকাই—পৌ-পৌ-পৌ পেঁপাই
ধুম ধুম ধুম ঢোলোৰে মিলে
খম্ খম্ খম্ তালেৰে চট্ চট্ চট্ হাতেৰে
বিহু খা বিহু খা বোলে।”

তেওঁ এই অসমৰ সকলো গভীৰভাবে হৃদয়ংগম কৰিব পাৰিছিল কাৰণেই তেওঁৰ লেখনী পঢ়িলে কাৰো খোকোজা নালাগিছিল। হেম বৰুৱাই সেয়েহে.....পুস্তিনৰ লগত তুলনা কৰি বেজবৰুৱাৰ বিষয়ে এনেদৰে কৈছিল: “কোনো আড়ম্বৰ নাইবা গতানুগতিকতাক স্বীকাৰ কৰি নোলোৱাকৈয়ে বেজবৰুৱা আছিল এজন চহা কবি।” “কবিতা হয় যদি হওঁক-নহয় যদি নহওঁক” এই বুলি পাতনিত উল্লেখ কৰি এখন মাত্ৰ কবিতাৰ পুথি—“কদম কলি” বেজবৰুৱাই আমাৰ সাহিত্যলৈ আগবঢ়ালে। কিন্তু এই এখন মাত্ৰ কবিতা পুথিৰ দ্বাৰাই—জাতিৰ প্ৰাণৰ সুৰ বা জাতীয় জীৱনৰ প্ৰকৃত চিত্ৰ তেওঁ জীৱন্তকৈ ৰাখি থলে।

বেজবৰুৱাৰ প্ৰবন্ধ সাহিত্যক দুই ভাগত ভগাব পাৰি। এবিধ গহীন আৰু এবিধ ধেমেলীয়া। তেওঁৰ ‘তৰু কথা’, ‘কৃষ্ণ কথা’, ‘ভগবৎ কথা’ আদি গ্ৰন্থ সমূহৰ মাজেদি আৰু সাহিত্য ধৰ্মীয় আৰু সমাজ সম্বন্ধীয় নানা প্ৰবন্ধ ৰাজিৰ মাজেদি যিদৰে পাণ্ডিত্য আৰু জ্ঞানৰ গভীৰতা প্ৰকাশ পাইছে তাৰ বিপৰীতে ‘কৃপাবৰ বৰবৰুৱাৰ কাকতৰ টোপোলা’, ‘ওভতনি’, ‘বুৰবুৰনি’, ‘বুলনি’ আদিৰ মাজেদি প্ৰকৃত হাস্যৰস বচনাতো যে বেজবৰুৱা সিদ্ধহস্ত সেই কথা প্ৰমাণিত হৈছে। ড° কাকতিয়ে প্ৰকৃত হাস্যৰস কেৱল মৌলিক প্ৰতিভা থকা লোকেহে সৃষ্টি কৰিব পাৰে বুলি কৈছে। বেজবৰুৱা তেনে গুণৰে অধিকাৰী আছিল কাৰণে হাস্যৰস বচনাতো অসাধাৰণ দক্ষতা দেখুৱাব পাৰিছিল। বিভিন্ন বিষয় বস্তুক লৈ লেখা এনেবোৰ বচনাত মানবীয় আবেদনো যথেষ্ট আছে। আনহাতে অসমীয়া জাতিৰ দোষ-ক্ৰটি বিলাক এইবিধ বচনাতো তেওঁ সাৰ্থকভাবে ফুটাই তুলিব পাৰিছে। “অসমীয়া জাতি ডাঙৰ জাতি” এই প্ৰবন্ধটিত তেওঁ আমাৰ একতা সম্বন্ধে এইদৰে কৈছে: “একতাৰ বিষয়ে অসমীয়া জাতি পৃথিৱীত অদ্বিতীয়। একতা মানে একেটা অৰ্থাৎ গাইপতি এটা এটা গোট গোট।” সেইদৰে আমাৰ কৰ্মীতকৈ নেতাৰ সংখ্যা বেছি হোৱা দেখি তেওঁ কৈছে: “আগেয়ে

অসমত ঘাই ডাঙৰীয়া আৰু কিছুমান পালি ডাঙৰীয়া আছিল। আজিকালি কিন্তু সেই কেইজন ডাঙৰীয়াৰপৰা পৰোক্ষই বা অপৰোক্ষই অষ্টাদশ অক্ষৌহিণী, লেখী ডাঙৰীয়া, পিজলা ডাঙৰীয়া হৈ অসম দেশখন উৰাই বাঁহ গছৰ আগ পোৱাবলগীয়া কৰিছেগৈ। — এনে ধৰণৰ লেখনীৰ দ্বাৰাই তেওঁ অসমীয়া জাতিটোক সংস্কাৰ কৰিবলৈ বিচাৰিছে। ইহঁতিৰে অসমীয়াৰ অন্তৰ জয় কৰি সং আৰু শুদ্ধ পথৰ সন্ধান দিয়াই আছিল যেন তেওঁৰ জীৱনৰ লক্ষ্য আৰু আদৰ্শ।

অসমীয়া সমাজৰ দোষ-ত্রুটি লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই গল্পটো ফুটাই তুলিছিল। বেজবৰুৱা আছিল অসমীয়া চুটি গল্পৰ প্ৰবৰ্তক। তেওঁ ‘ভোকেল্ল বৰুৱা’, ‘ভেমপুৰীয়া মোজাদাৰ’, ‘জগৰা মণ্ডলৰ প্ৰেমাভিনয়’, ‘ধোৱাখোৱা’ আদি গল্পত সংস্কাৰকামী ভাবধাৰা প্ৰকাশ পাইছে। বেজবৰুৱাই নাৰীৰ ওপৰত চলোৱা নিৰ্যাতন, সামাজিক সংকীৰ্ণতা বা জাত-পাতৰ বিচাৰ, প্ৰেম-প্ৰীতি আৰু মানবতাবোধক লৈয়ো কেবাটাও সাৰ্থক গল্প বচনা কৰিছে। হাস্যৰস সৃষ্টি কৰাত সিদ্ধহস্ত বেজবৰুৱাই কেবাটাও হৃদয় বিদাৰক গল্পও লেখিছে।

প্ৰায় তিনিবিধ গল্প লেখা বেজবৰুৱাৰ একমাত্ৰ উপন্যাসখন হ’ল — ‘পছম কুঁৱৰী’। অসমীয়া উপন্যাস সাহিত্যৰ বুনিনাদ গঢ়াত এইখনৰ অৱদান অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। বেজবৰুৱাই প্ৰহসন আৰু ঐতিহাসিক নাট বচনা কৰিও আমাৰ নাট্য সাহিত্যৰ উঁড়াল চহকী কৰি থৈ গৈছে। তেখেতৰ প্ৰহসন কেইখন হ’ল যথাক্ৰমে ‘লিতিকা’, ‘চিকৰপতি-নিকৰপতি’, ‘নোমল আৰু পাঁচনি’। ‘চক্ৰধ্বজ সিংহ’ ‘জয়মতী কুঁৱৰী’ আৰু ‘বেলিমাৰ’ — এই তিনিখন ঐতিহাসিক নাটকৰ দ্বাৰা বেজবৰুৱাই অসম বুৰঞ্জীৰ উল্লেখযোগ্য কাহিনী কেইটিমান দাঙি ধৰিছে। তেওঁৰ শ্ৰেষ্ঠ নাট ‘জয়মতী’ৰ ডালিমী চৰিত্ৰটি এটি অপূৰ্ব চৰিত্ৰ।

বেজবৰুৱাই ‘জুহুকা’, ‘বুঢ়ী আইৰ সাধু’, ‘ককাদেউতা নাতিলা’ৰা’ এই কেইখন সাধু কথাৰ পুথি লেখি শিশুক উপহাৰ দিছে। ‘কামত

কৃতিত্ব লভিবৰ সংকেত’ আৰু ‘বাখৰ’ নামৰ দুখন উপদেশমূলক পুথিও বচনা কৰিছে। ‘কামত কৃতিত্ব লভিবৰ সংকেত’ত ৫০ টা বাণী আছে। ইয়াত থকা প্ৰত্যেকটো বাণীয়েই জীৱন গঢ়াৰ কাৰণে অপৰিহাৰ্য। যেনে, ‘বিশ্বাসৰ পাত্ৰ হ’বলৈ সদায় লক্ষ্য ৰাখিবা, কেতিয়াও কৰ্তব্য কৰিবলৈ নিপিছুৱাবা, কথা জুখি ঠিককৈ কবা, নিজৰ দোষ ততালিকে স্বীকাৰ কৰিবা, ধনৰ সদ্ব্যয় কৰিবা, কাম পেলাই নথৈ তৎক্ষণাত কৰিবা, ক্ষুদ্ৰ বিষয়তো সবল অকপট আৰু এহাশুধীয়া হবা’ — এনে বাণীসমূহ এই গ্ৰন্থখনত সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে। বাণী সমূহৰ ব্যাখ্যাও দাঙি ধৰা হৈছে। ‘বাখৰ’ নামৰ সৰু পুস্তিকাখনতো চৰিত্ৰ গঠনৰ বিষয়ে নানা পৰামৰ্শ দিয়া হৈছে। “কামত কৃতিত্ব লভিবৰ সংকেত”ৰ পাতনিত লেখকে এইদৰে স্বীকাৰ কৰিছে : “সামৰণিত এই ফেৰা কথা কৈ থওঁ যে ইয়াৰ ভিতৰত লেখা ভালেমান উপদেশ মোৰ ক্ষুদ্ৰ জীৱনৰ অগ্নি পৰীক্ষাত উঠা।”

বেজবৰুৱাই জীৱনী বচনাতো কৃতিত্ব অৰ্জন কৰিছিল। মহাপুৰুষ শংকৰদেৱ-মাধৱদেৱৰ জীৱনী বচনা কৰি গুৰু দুজনৰ তেওঁ সাৰ্থক মূল্যায়ন কৰিলে। আন অৰ্থত মহাপুৰুষদ্বয়ক তেওঁ অসমৰ জনগণৰ মনৰ দাপোনত দৃঢ়ভাৱে প্ৰতিষ্ঠা কৰি থৈ গ’ল। লগতে বৈষ্ণৱ ধৰ্ম, দৰ্শন আৰু আদৰ্শৰ কথা বিশদভাৱে ব্যাখ্যা কৰি থৈ গ’ল। তেওঁ নিজেও জীৱনৰ আগভাগত দিনটোৰ তিনি প্ৰসংগ নাম-কীৰ্তন কৰিছিল। পিচত অসমৰ বাহিৰত থকা কালছোৱাত শংকৰদেৱৰ তিথি বিশেষ আড়ম্বৰেৰে পালন কৰিছিল। শংকৰ-মাধৱ গ্ৰন্থৰ উপৰি বেজবৰুৱাই তেওঁৰ পিতৃ ‘ডাঙৰীয়া দীননাথ বেজবৰুৱাৰ জীৱন চৰিত’ এখন বচনা কৰে। তেওঁ নিজৰ বৰ্ণাঢ্য জীৱন কাহিনীক লৈয়ো ‘মোৰ জীৱন সৌৱৰণ’ নামৰ অনুপম আত্মজীৱনীমূলক গ্ৰন্থ এখন বচনা কৰি থৈ গ’ল। অসমীয়া সাহিত্যত এইখনেই প্ৰথম আত্মজীৱনী বুলি কোৱা হয়। অবশ্যে বেজবৰুৱাই তেওঁৰ ৭০ বছৰীয়া জীৱনটোৰ গোটেইখিনি কাহিনী শুনোৱাৰ পৰা আমাক বঞ্চিত কৰিলে। ইয়াত তেওঁ আবস্তুগিৰপৰা ৩৫ বছৰ-

লৈকে জীৱন কাহিনী বৰ্ণনা কৰিছে। সেয়ে হলেও এই আত্মজীৱনীত উনবিংশ শতিকাৰ শেষ ভাগৰ অসমৰ সামাজিক, সাংস্কৃতিক, ৰাজনৈতিক আদি নানা কথা জ্ঞানিব পাৰি। উপন্যাসৰ দৰে মনোবশ এই আত্ম-জীৱনীখনিত বেজবৰুৱাই সৰু সৰু মানুহৰ মহৎ গুণ যিনি আকৰ্ষণীয়ভাৱে ফুটাই তুলিছে। দুৰ্গেশ্বৰ খনিকৰ, সিন্ধেশ্বৰ সোণাৰী, ৰবিনাথ মাজুদলৰ বৰুৱা আদি অনেক মহৎ মনৰ চৰিত্ৰই বেজবৰুৱাৰ আত্মজীৱনীত ওৰা পাতিছে।

বেজবৰুৱা অসমৰ প্ৰথম কাৰ্টুনিস্ট। তেওঁৰ কাৰ্টুন সমূহত আমাৰ সমাজৰ ভেম-ভণ্ডামিকে ধৰি নানা ধৰণৰ কথাই ঠাই পাইছে। 'কৃপাবৰ বৰবৰুৱাৰ কাকতৰ টোপোলা' আৰু ভালে সংখ্যক লেখনীত কাৰ্টুন ছবি আছে। 'বাঁহী'ৰো প্ৰায় প্ৰতিটো সংখ্যাত কাৰ্টুন দিয়া হৈছিল। উল্লেখযোগ্য যে 'বাঁহী'তে প্ৰথম কাৰ্টুনৰ সৃষ্টি কৰা হয়। সেইসময়ত অৱশ্যে এতিয়াৰ দৰে কাৰ্টুনৰ সমাদৰ নাছিল। তথাপি তেওঁ কাৰ্টুন প্ৰচলন কৰি জনসাধাৰণৰ মন আকৰ্ষণ কৰিবলৈ তেতিয়াই চেষ্টা কৰিছিল।

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই সাংবাদিকতাও কৰিছিল। অসমীয়া সাহিত্যৰ 'আকাশী গংগা', 'জোনাকী'ৰ তেওঁ এজন প্ৰধান উদ্যোক্তা আছিল আৰু চন্দ্ৰকুমাৰ আগবৰালাৰ পিচত তেওঁ আলোচনীখন সম্পাদনাও কৰিছিল। অৱশ্যে তেওঁ 'বাঁহী' সম্পাদনা কৰিছে বিশেষ খ্যাতি আৰ্জিছিল। প্ৰায় কুৰি বছৰ ধৰি তেওঁ এই আলোচনীখন সম্পাদনা কৰি অসমীয়া মানুহৰ অধ্যয়নৰ প্ৰতি ধাউতি বঢ়োৱাৰ কাৰণে সম্ভৱপৰ সকলো ব্যৱস্থাই লৈছিল। 'বাঁহী'ত সাধাৰণতে এখন নহয় এখন সাহিত্য সম্পৰ্কীয় বিবাদ লাগিয়েই আছিল। এনেধৰণৰ বিবাদৰ প্ৰতি সকলো শ্ৰেণী পাঠকৰ স্বাভাৱিক আকৰ্ষণ থাকে। আনকি সাহিত্য সম্পৰ্কীয় বিষয়ত তেওঁৰ বিশিষ্ট সাহিত্যিক বন্ধু হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, ৰজনী কান্ত বৰদলৈ আদিৰ লগত হোৱা 'মতান্তৰ'ৰ কথাও বাঁহীত প্ৰকাশ পাইছিল। আনহাতে কাৰ্টুনৰ কাৰণেও 'বাঁহী' জনপ্ৰিয় হৈ পৰিছিল। ইয়াৰ উপৰি বাঁহীয়ে

অসমীয়া সাহিত্যৰ কেবাটাও দিশ সাৰ্থকভাৱে প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ লগতে জাতীয় জীৱনৰ লগত জড়িত প্ৰত্যেকটো বিষয়তে মাত মাতিছিল। ভিতৰৰ আক্ৰমণতকৈয়ো বাহিৰৰ আক্ৰমণ প্ৰতিহত কৰাত বাঁহীয়ে অগ্ৰণী ভূমিকা লৈছিল।

অসমীয়া সাহিত্য আৰু জাতীয় জীৱনত যুগজয়ী প্ৰভাব পেলোৱা বেজবৰুৱাৰ জীৱনটোৱেই আছিল—বৈচিত্ৰ্যময় আৰু বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ। তেওঁৰ এনে এক জীৱনত কেইটিমান প্ৰভাৱৰ কথা নিশ্চয় অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। পৰিয়ালৰ ঐতিহ্যৰ উপৰি, শংকৰী সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ প্ৰভাৱ, শৈশৱ আৰু কৈশোৰত অসমৰ বিভিন্ন ঠাইৰ লগত হোৱা সংস্পৰ্শ আৰু কলিকতাত পঢ়িবলৈ যোৱাৰ পিচত বৃহৎ সমাজ এখনৰ লগত হোৱা নিবিড় সম্পৰ্কই বেজবৰুৱাৰ ব্যক্তিত্ব গঢ়াত সহায় কৰিছিল। বিশেষকৈ শৈশৱ আৰু কৈশোৰত দেউতাক দীননাথ বেজবৰুৱাৰ লগত অসমৰ বিভিন্ন চহৰত থাকোঁতে অসমৰ মাটি প্ৰকৃতি আৰু জনজীৱনে তেওঁৰ অন্তৰত গভীৰ সাঁচ বহুৱাইছিল। তেওঁৰ সাহিত্যত এইবোৰেই মূৰ্ত্তিমান ৰূপ লৈছিল।

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ জীৱনত প্ৰতিভা আৰু প্ৰভাৱৰ সুসম সমন্বয় ঘটিছিল। তেওঁৰ জীৱনত শংকৰ মহাপুৰুষ, ডাঙৰীয়া দীননাথ বেজবৰুৱা, অসমৰ মনোমোহা প্ৰকৃতি আৰু বংগ তথা বাহিৰৰ সমাজখনে প্ৰভাৱ পেলালেও তেওঁৰ নিজ চিন্তাধাৰাৰ কথা উল্লেখ কৰিবই লাগিব। সৰুৰে-পৰাই লক্ষ্মীনাথ স্বাধীন প্ৰৱৃতিৰ আছিল। স্কুলীয়া কালত তেওঁ ৰবীন্দ্ৰনাথৰ দৰে পঢ়াশালীৰ বন্ধ কোঠাত থাকি ভাল নাপাইছিল। পুথিগত বিদ্যাত গুৰুত্ব নিদিয়াৰ কাৰণেই তেওঁ এণ্ট্ৰেন্স পৰীক্ষাত প্ৰথমে কৃতকাৰ্য হোৱা নাছিল। পিচত ১৮৮৬ চনত দ্বিতীয় বিভাগত উত্তীৰ্ণ হয়। এফ-এ আৰু বি-এ পৰীক্ষাত অৱশ্যে তেওঁ ৰব লগা হোৱা নাছিল। ১৮৯০ চনত কলিকতাৰ এচেম্বলী কলেজৰপৰা বি-এ ডিগ্ৰী লাভ কৰাৰ অন্তত তেওঁক বুটিছ চৰকাৰে উপযাচি অতিৰিক্ত সহকাৰী আয়ুক্ত (ই-এ-চি) পদ দিছিল।

কিন্তু স্বাধীন মনৰ বেজবৰুৱাই সেই পদ গ্ৰহণ নকৰিলে। তেওঁ কৈছে : “স্বাধীনতা হীনতাকৈ মোৰ মৃত্যু শ্ৰেষ্ঠতৰ বুলি মই সদায় ভাবি আহিছোঁ। ...স্বাধীন ব্যৱসায় বা চেপ্টাত মই যদি বৰ ডাঙৰ হ'ব পাৰোঁ তেন্তেই নহলে নাই। তথাপি পেটে-ভাতে খাই থাকি তেনে জীৱন যাপন কৰাটোৱেই মোৰ উচ্চ আকাংক্ষা আছিল।” সেয়ে বেজবৰুৱাই প্ৰথমে সদাগৰ ভোলানাথ বৰুৱাৰ লগত আৰু পিচত ব্ৰাড কোম্পানীৰ লগত কাঠৰ কাৰবাৰ কৰাতহে মনোনিবেশ কৰিলে। ব্যৱসায়ত তেওঁ কিমানখিনি খ্যাতি আৰ্জিছিল সেইটো ডাঙৰ কথা নহয়, কিন্তু স্বাধীন চিন্তা আৰু স্বাধীন ভাবক তেওঁ কোনো কালেই বিসৰ্জন দিয়া নাছিল। জনা যায় কলিকতাৰ বিখ্যাত ঠাকুৰ পৰিয়ালৰ প্ৰজ্ঞা সুন্দৰী দেৱীৰ লগত বিবাহ পাশত আবদ্ধ হওঁতে তেওঁক সেই তেতিয়াই দহ হাজাৰ টকাৰ যৌতুক দিয়া হৈছিল। কিন্তু স্বাধীন মনৰ বেজবৰুৱাই সেই যৌতুক প্ৰত্যাখান কৰি সকলোকে অৱাক কৰি দিছিল। পিচত ককা-শহুৰ মহৰ্ষি দেবেন্দ্ৰ নাথ ঠাকুৰে “সোণৰ কলম” এটা উপহাৰ দি কৈছিল : “তোমাৰ এই কলম খেকে সুনিপুণ লেখা বেকাবে।” ইয়াক তেওঁ আশীৰ্বাদ হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছিল। ঠাকুৰ পৰিয়ালৰ জোঁৱাই হোৱা কাৰণে বেজবৰুৱাৰ আত্মীয় স্বজন শহুৰৰ পৰিয়ালৰ এজন হ'ব বুলি আশংকা কৰিছিল। কিন্তু বেজবৰুৱাই তেওঁৰ লেখনী আৰু কাৰ্যৰ দ্বাৰা নিতান্ত অসম প্ৰীতিৰহে পৰিচয় দি থৈ গ'ল। অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ নিজস্ব মহিমা প্ৰচাৰৰ কাৰণেই তেওঁ দেহ-মন-প্ৰাণ সঁপি দিলে। কবি-সাহিত্যিক নৱকান্ত বৰুৱাদেৱৰ ভাষাত—“অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ স্বকীয় মৰ্যাদা প্ৰতিষ্ঠিত কৰিব নোৱাৰিলে অসমৰ সমগ্ৰ জাতিটোৱে যে ভ্ৰষ্ট হৈ যাব”—এই আদৰ্শৰে উদ্বুদ্ধ হৈ তেওঁ অবিৰাম কলম চলাইছিল, যুক্তি তথ্যৰে বহুতকৈ ধৰাশায়ী কৰিছিল। দাদা শহুৰ ববীন্দ্ৰ নাথ ঠাকুৰেও তেওঁৰ আগত এইদৰে আক্ষেপ কৰিছিল “তোমাবাইতো আসামকে বাৰ কৰে নিয়ে বাংলা ভাষাৰ পৰিসৰ কমিয়ে দিলে।” অকল সেয়ে

নহয় ববীন্দ্ৰনাথে ‘ভাৰতী’ পত্ৰিকাত অসমীয়া ভাষাৰ বিষয়ে বিৰূপ মন্তব্য কৰাত লক্ষ্মীনাথে বাংলা কাকততে লেখি প্ৰতিবাদ কৰিছিল।

বেজবৰুৱাই নিজ ঠাইত অসমীয়া ভাষা সাহিত্য সংস্কৃতিৰ সুনাম বৰ্দ্ধাৰ কাৰণে যি দৰে সাধ্যসাচীৰ ভূমিকা লৈছিল, সেইদৰে অসমৰ বাহিৰতো অসমৰ মহান সাহিত্য সংস্কৃতি প্ৰচাৰত আগভাগ লৈছিল। তেখেতৰ প্ৰতিভা আৰু পাণ্ডিত্যত মুগ্ধ হৈ বৰোদাৰ মহাৰাজাই ১৯৩৩ চনত বৈষ্ণৱ ধৰ্ম আৰু মহাপুৰুষ শংকৰদেৱৰ বিষয়ে বক্তৃতা দিবলৈ আমন্ত্ৰণ কৰি নিছিল।

অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ জৰিয়তে গভীৰ স্বদেশ প্ৰীতিৰ বিৰল নিদৰ্শন দেখুওৱা লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই কলিকতাত পঢ়ি থাকোঁতে অসমীয়া ভাষা উন্নতি সাধিনী সভাৰ লগত জড়িত হৈছিল। সেই তেতিয়াৰ-পৰাই সাহিত্য সাধনাত একাগ্ৰপতীয়া ভাবে লাগি নিজৰ বহুমুখী প্ৰতিভা আৰু ব্যক্তিত্বৰ দ্বাৰা অসমীয়া সাহিত্যত নিজৰ নামেৰে এটা যুগ (১৮৮৯-১৯৪০) সৃষ্টি কৰিব পৰা গুণৰ অধিকাৰী লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাক সেয়েহে অসম সাহিত্য সভাই ১৯২৪ চনত গুৱাহাটীত অনুষ্ঠিত সপ্তম অধিবেশনত সভাপতি হিচাপে বৰণ কৰে। সভাপতি হিচাপে দিয়া তেওঁৰ এই ভাষণ-খনিক ‘বজা যেন’ বুলি কোৱা কথাষাৰৰ পৰাই ভাষণখনৰ মহত্বৰ কথা উপলব্ধি কৰিব পাৰি। এই অধিবেশনত জাতীয় সাহিত্য সম্পৰ্কে তেওঁ কোৱা প্ৰত্যেকটো উক্তিৰেই গভীৰ দেশাত্মবোধক আৰু অনুপ্ৰেৰণা-মূলক। তেওঁ উদাত্ত কণ্ঠেৰে কৈছিল : “অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতি, অসমৰ উন্নতিৰ প্ৰথম চাপ।”

সেই চিন্তাত ব্ৰতী হোৱা লক্ষ্মীনাথৰ জীৱনৰ আন কেইটিমান কথাও বৰ মন কৰিবলগীয়া। তেওঁৰ মাক বৈষ্ণৱ কবি অনন্ত কন্দলীৰ ঘৰৰ জীয়ৰী থানেশ্বৰী। পিতৃ দীননাথ বেজবৰুৱাক আহোম স্বৰ্গদেউ পুৰন্দৰ সিংহই ৰাজপৰিয়ালৰ বেজবৰুৱা পদত নিযুক্তি দিছিল। লক্ষ্মীনাথ জন্ম হৈছিল ব্ৰহ্মপুত্ৰই দি ভটিয়াই যাওঁতে নাৱত, বালিচাপৰিত। জন্মৰ

দিনটোও (লক্ষীপুৰ্ণিমা-১৮৬৮) আছিল উল্লেখনীয়। জীৱনৰ সবহভাগ দিন অতিবাহিত কৰিছিল ভাগবতী আৰু মহানদীৰ পাৰত আৰু শেষত মৃত্যু বৰণ কৰিছিল (২৬ মাৰ্চ, -১৯৩৮) ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰতে। তেওঁৰ জীৱনত ঘটা এইবোৰ ঘটনাৰো যেন বিশেষ একোটি তাৎপৰ্য আছে।

অসমীয়া জাতিক নতুন প্ৰাণ, নতুন চেতনাৰে উদ্ধুদ্ধ কৰা বেজবৰুৱাই সগৌৰৱে ঘোষণা কৰিছিল :

“শংকৰে দিলে   বিগুৰু ধৰম
লাচিতে বাহুত বল
সতী জয়মতী   সতীহ তেজোৰে
অসমী আই প্ৰবল
বাজক দবা,   বাজক শংখ
বাজক মৃদঙ্গ খোল
অসম আকৌ   উন্নতি পথত
জয় আই অসম ৰোল।

এই “জয় আই অসম” মহামন্ত্ৰৰ স্ৰষ্টা লক্ষ্মীনাথ অসমৰ জন-মানসত চিৰদিন অমৰ হৈ থাকিব।

— + —

ৰজনীকান্ত বৰদলৈ

জোনাকী যুগৰ কেবাগৰাকী কবি সাহিত্যিক অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰায় সকলো কেইটা দিশতে অৱদান আগবঢ়াই গৈছে। সেয়ে হ'লেও ছগৰাকীয়ে কিন্তু বিশেষ একোটা বিষয়তহে বিশেষভাবে মনোনিবেশ কৰিছিল। ইয়াৰে এগৰাকী হ'ল অসমীয়া বমন্যাস কবিতাৰ গুৰি ধৰোতা চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা আৰু ইগৰাকী ঔপন্যাসিক ৰজনীকান্ত বৰদলৈ। আগৰৱালাদেৱে যেনেকৈ কবিতাৰে অসমীয়া কাব্য সাহিত্যৰ ভড়াল সমৃদ্ধ কৰি তোলে তেনেকৈ বৰদলৈদেৱে মনোৰম কাহিনী কিছুমান ৰচনা কৰি অসমীয়া উপন্যাস সাহিত্যক প্ৰতিষ্ঠা কৰি তোলে। দুটা সম্পূৰ্ণ পৃথক দিশত হাত দি এই ছগৰাকী বৰেন্য কবি-সাহিত্যিক অসমীয়া সাহিত্যত অভিনবত্বৰ সূচনা কৰিলে বুলি নিঃসন্দেহে ক'ব পাৰি।

উপন্যাসৰ সকলো বৈশিষ্ট্য ৰক্ষা নপৰিলেও ১৮৮০ চনত পদ্মাবতী দেৱী ফুকননীয়ে “সুধৰ্মাৰ উপাখ্যান” ৰচনা কৰি অসমীয়াত এই বিধ সাহিত্যৰ ভেঁটি তৈয়াৰ কৰে বুলিব পাৰি। পিছত বেজবৰুৱাই জোনাকীৰ পাতত (১৮৮২) আৰু গোহাঞি বৰুৱাই “বিজুলী”ৰ পাতত (১৮৯০) ক্ৰমে “পছম কুঁৱৰী” আৰু “ভানুমতী” ছোৱা ছোৱাকৈ প্ৰকাশ কৰি অসমীয়া উপন্যাস সাহিত্যক এখোপ আগুৱাই নিয়ে। এই কেইগৰাকীয়ে বাট মোকলাই দিয়াৰ পাছত বৰদলৈ ডাঙৰীয়াই ইখনৰ পিছত সিখনকৈ মুঠ ৯ খন উপন্যাস ৰচনা কৰি অসমীয়া উপন্যাস সাহিত্যক সাৰ্থক ভাবে প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে।

বৰদলৈৰ প্ৰথম উপন্যাস “মিৰি জীৱৰী” এখন সামাজিক উপন্যাস। ১৮৯৫ চনত প্ৰকাশ পোৱা এই উপন্যাসখনৰ কেবাটাও দিশৰ পৰা বিশেষত্ব আছে। জনজাতীয় জীৱনক লৈ ৰচনা কৰা এইখনেই প্ৰথম অসমীয়া উপন্যাস। উপন্যাসখনৰ প্ৰত্যেকটো ঘটনাৰ লগতেই প্ৰাকৃতিক

পটভূমি একোটি মনোমোহাকৈ অংকন কৰা হৈছে। আনকি সৌৰণ-শিৰি নদীখনকো যেন এটা চৰিত্ৰ হিচাপে লোৱা হৈছে। জাতীয় উৎসৱ বিহুকে ধৰি অসমৰ বিভিন্ন উৎসৱৰ চিত্ৰও এই উপন্যাসখনত দাঙি ধৰা হৈছে। এনেবোৰ কাৰণতেই অসমৰ সহস্ৰজনৰ হৃদয়ত মিৰি জীয়ৰীয়ে বিশেষ স্থান অধিকাৰ কৰি আছে। ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাদেৱৰ ভাষাত, “প্ৰকাশৰ দিনৰ পৰা এতিয়ালৈকে মিৰি জীয়ৰীৰ আকৰ্ষণ টুটা নাই, বৰং বাঢ়িছেহে।” এই বুলি, তেখেতে মিৰি জীয়ৰীৰ বিষয়ে যথার্থ মন্তব্যই কৰিছে। এই উপন্যাসখনৰ বাহিৰে ‘মনোমতী’, ‘দন্দুৱা দ্ৰোহ’, ‘বঙ্গিলী’, ‘নিৰ্মল ভকত’, ‘তাম্ৰেশ্বৰীৰ মন্দিৰ’, ‘বহুদৈ লিগিৰী’, ‘ৰাধা-কল্পিনীৰ বগ’ আৰু ‘খান্ধাথুইবীৰ সাধু’ এই ৮ খন বুৰঞ্জীমূলক উপন্যাস। অসম বুৰঞ্জীৰ দুৰ্যোগৰ কালএছোৱা সাৰ্থক ভাবে দাঙি ধৰাৰ লগতে অতীত অসমৰ শৌৰ্য-বীৰ্যৰ নানা কাহিনী এই উপন্যাস কেইখনত মনোৰম ভংগীত বৰ্ণনা কৰা হৈছে। এই ক্ষেত্ৰত তেখেতক বিশেষ ভাবে প্ৰভাৱান্বিত কৰিছিল বিখ্যাত ইংৰাজী ঔপন্যাসিক স্কট, মেৰী কবেলী আৰু বাংলা সাহিত্যিক বংকিমচন্দ্ৰই। এই কথা স্বীকাৰ কৰিবই লাগিব যে জোনাকী যুগৰ সেই দেশপ্ৰেমিক ছাত্ৰ সকলে কলিকতাত পঢ়ি থকা অৱস্থাত ইংৰাজী আৰু বাংলা সাহিত্য বিস্তৰ ভাবে অধ্যয়ন কৰি তাৰ মূলখুঁনি নিজস্ব বৈশিষ্ট্য ৰাখি আমাৰ সাহিত্যত দিছিল। এনে কৰাত কাহিনী সমূহৰো মৰ্যাদা বাঢ়িছিল। ওৱালটাৰ স্কটে তেওঁৰ উপন্যাস ৰাজিত একোখন ইতিহাস প্ৰসিদ্ধ ঠাই, ঐতিহাসিক গৌৰৱময় চৰিত্ৰ আৰু একো একোটি পৰিয়ালৰ চিত্ৰ জীবন্ত কৰি তুলিছিল। বৰদলৈদেৱে সেই দৃষ্টি ভংগী লৈয়ে বুৰঞ্জীমূলক উপন্যাস কেইখন ৰচনা কৰি অসমীয়া সমাজৰ নীচতা-হীনতা দূৰ কৰিবলৈ সংকল্প লৈছিল। অসমীয়া জাতিৰ সৰ্বাংগীন উন্নতিৰ কথা চিন্তা কৰি জাতীয় ভাব, জাতীয় অনুভূতিক তেওঁৰ উপন্যাসত ঠাই দিছিল। অতীত অসমৰ ৰাজনৈতিক আৰু সামাজিক অৱস্থাৰ চিত্ৰ একোখন ফুটাই তুলিছিল। অসমীয়াৰ

দেশাত্মবোধৰ নিদৰ্শন দাঙি ধৰি উত্তৰ পুৰুষক সেই ভাবে উদ্ধৃদ্ধ হ’বলৈ তেওঁ প্ৰেৰণা যোগাইছিল। নাৰীৰ ধৈৰ্য সততা আৰু সংযম-শীলতাৰ কথাও তেওঁৰ উপন্যাসত আছে। ইয়াকে কৰিবলৈ যাওঁতে তেওঁ উপন্যাসত কেতিয়াবা ধৰ্ম আৰু আধ্যাত্মিকতাৰ গুণগান গাইছে। সু-সমালোচক ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীদেৱে “ৰজনীকান্ত বৰদলৈৰ উপন্যাস”ৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি এই দৰে কৈছে “তেওঁৰ সহানুভূতি, দেশাত্মবোধ আৰু সংস্কাৰৰ প্ৰতি আগ্ৰহ অকপট। অসমীয়া জাতীয় উৎসৱ আদিৰ প্ৰতি তেওঁ শ্ৰদ্ধাশীল, অসমীয়া বীৰ-বীৰাঙ্গনা তেওঁৰ গৌৰৱৰ স্থল আৰু অসমীয়া জাতিৰ উন্নতি তেওঁৰ আদৰ্শ।”

কলিকতাত পঢ়ি থকা অৱস্থাতে বৰদলৈদেৱৰ মনত এনেবোৰ ভাব গভীৰ ভাবে শিপাইছিল। বি-এ পৰীক্ষা দি আহিবৰ সময়ত তেওঁৰ নিজা ককায়েকৰ তুল্য ৰমাকান্ত বৰকাকতীৰ পৰা বিদায় ল’বলৈ যাওঁতে বৰকাকতীদেৱে তেওঁক সাহিত্যৰ হকে কি কৰিব বুলি প্ৰশ্ন কৰাত বৰদলৈয়ে উপন্যাস লিখিব বুলি উত্তৰ দিছিল। বৰকাকতীয়ে তেতিয়া উপন্যাস লেখি উঠি অহা অসমীয়া ডেকা-গাভৰু সকলৰ মন নৈতিক অবনতিৰ ফালে নিনিবলৈ বৰদলৈক সোৱৰাই দিছিল। বৰদলৈয়ে হেনো তাৰ উত্তৰত কৈছিল যে তেওঁ উপন্যাস ৰচনা কৰি পঢ়ুৱৈ সমাজ এখন গঢ়ি পাঠকৰ চৰিত্ৰ গঠনত সহায় কৰিব। বৰকাকতীক প্ৰতি-শ্ৰুতি দিয়া মতেই তেওঁ তেনে ধৰণৰ কাহিনী লেখাত হাত দি সুনাম অৰ্জন কৰিছিল। অসমীয়া সাহিত্যত সেয়েহে ঔপন্যাসিক হিচাপে বৰদলৈদেৱৰ এখন সুকীয়া আসন আছে। অসমীয়া পাঠক সমাজেও স্বতঃ স্ফূৰ্ত ভাবেই “উপন্যাস সম্ৰাট” বুলি তেওঁক সন্মান যাচিছে।

এনে বিৰল সন্মানৰ অধিকাৰী হোৱা বৰদলৈদেৱে ১৯২৫ চনত নগাঁৱত অনুষ্ঠিত অসম সাহিত্য সভাৰ সন্মানীয় সভাপতি পদো অলংকৃত কৰিছিল। সভাপতি হিচাপে দিয়া অভিভাৱণ খনো অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ এখন বুৰঞ্জীয়েই বুলি ক’ব পাৰি। তদুপৰি অসমত একাদি-

ক্ৰমে ঘটা বাঞ্ছনৈতিক বিপৰ্যয়ৰ লগে লগে অসমীয়া সাহিত্য-সংস্কৃতি জগতত ঘটা বিপৰ্যয়ৰ কথা তেওঁ অভিভাষণ খনিত উল্লেখ কৰিছে। ১৭৮৮ খ্ৰীষ্টাব্দত বাণী ফুলেশ্বৰী কুঁৱৰীয়ে মোহাম্মদীয়া মহন্তৰ ওপৰত কৰা অত্যাচাৰৰ দিনাৰ পৰাই “অসমীয়াৰ সুখৰ দিন ওৰ পৰিল” বুলি তেওঁ উল্লেখ কৰা কথাৰ তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। বৰদলৈৰ দিনত অসমত কানিৰ ব্যাপক প্ৰচলন হৈছিল। কানিৰ লগে লগে মদ, ভাং আৰু ধূমপানৰো অবাধ প্ৰচলন আছিল। এই কেইবিধ বাণীয়াল বস্তুয়ে অসমবাসীক সৰ্বস্বান্ত কৰা দেখি তেওঁৰ অন্তৰ দেই পুৰি গৈছিল। সেয়েহে অভিভাষণ খনিত তেওঁ এইদৰে উল্লেখ কৰিছিল: “অসমীয়াই কানি, ভাং খাই কলা-আজাৰত, মাৰি-মৰকত অন্ত হ’ব লাগিছে। কানি, ভাং, চিগাৰেট অসমীয়াই এবক। দেখিব তেতিয়াহ’লে অসমীয়াৰ শৰীৰলৈ এটা নতুন জীৱনী শক্তি আহিব। জীৱন-শক্তি আহিলেই কানীয়া অসমীয়াৰ ঘৰ-হুৱাৰ আৰু চোতালৰ আগৰ পৰা জাবৰ-জোঁথৰ গুচিব।” কানি নিবাৰনৰ বিষয়ে দিহা-পৰামৰ্শ দিয়াৰ লগে লগে তেওঁ শিক্ষা বিস্তাৰতো জোৰ দিছিল। সেই তেতিয়াই তেওঁ চাহ বাগিছাৰ বনুৱা আৰু পমুৱা মুছলমান সকলক আপোন কৰি ল’বলৈ সঁকিয়াই দিছিল। বৰদলৈদেৱে অসম চুতীয়া সন্মিলন, মিৰি (মিছিং) সন্মিলন আৰু কছাৰী সন্মিলন আদি বিভিন্ন সন্মিলনত দিয়া ভাষণতো নিজ নিজ ধৰ্ম আৰু অনুষ্ঠানৰ মাজেদি এক অসমীয়া হিচাপে পৰিচয় দিবলৈ আহ্বান জনাইছিল। তেখেতে যতেই সুকণ্ঠ পাইছে তাতে সংকীৰ্ণতা পৰিহাৰ কৰিবলৈ অনুৰোধ কৰিছে। তেখেতে কৈছে: যেতিয়াৰে পৰা “মই বৰ তই সৰু, মই শুচি, তই অশুচি, তোহলৈ যা, মোক নুচুৰি” এনেকুৱা ভাবৰ ধৰ্মত ধৰিলে, তেতিয়াৰে পৰাই মোৰ বিশ্বাস, আমাৰ অসমীয়া জাতিটো শাপগ্ৰস্ত হ’ল।”

অসমীয়া জাতিৰ মনে প্ৰাণে উন্নতি কামনা কৰা বৰদলৈদেৱে ১৮২৭ চনত পঢ়াশলীয়া পাঠ্যপুথিৰ অভাৱ পূৰণৰ বাবে “জ্ঞান সোপান”

নামৰ শিশুপাঠ্য এখন ৰচনা কৰে। “জোনাকী”, “বাঁহী”, “আবাহন”, “উবা” আদিত প্ৰকাশ পোৱা “শৰীৰ তত্ত্ব” “চেতন প্ৰাণী আৰু উদ্ভিদৰ পাৰ্থক্য কি?” “বক্তাহাৰী পাদপ”, “মনোবিজ্ঞান”, “প্ৰাণৰ স্পন্দন”, “অসমীয়ানীৰ সাজপাৰ”, “অসমত উপন্যাসৰ সঁজুলি” আদি কেইটিমান উল্লেখযোগ্য চিন্তামূলক প্ৰবন্ধ তেখেতে আমাক দি গৈছে। ই. এ. গেইট চাহাবৰ অনুৰোধত তেওঁ Religion of the Miris আৰু The Potteries of Assam নামৰ দুখন পুস্তিকাও লেখিছিল। উল্লেখযোগ্য যে এই গৰাকী বিদ্যোৎসাহী আৰু অনুসন্ধিৎসু ইংৰাজ বিষয়াৰ এবাৰ কথাই তেওঁক বুৰঞ্জী ঘাটিবলৈ প্ৰেৰণা দিছিল। কৰ্নেল গৰ্ডন চাহাবৰ অনুৰোধতো তেওঁ চুতীয়া সকলৰ বিষয়ে এটি টোকা লেখি থৈ যায়। “দেব দামোদৰদেব আৰু হিন্দুধৰ্ম” (১৯২০) নামেৰে তেওঁৰ আন এখন পুস্তিকাও প্ৰকাশ পাইছে। আনহাতে ভোলাই শৰ্মা হুদা নামত তেওঁ কেবাখনিও ধেমেলীয়া ৰচনা “বাঁহী”, “আবাহন” আদিত প্ৰকাশ কৰিছিল। “অসম প্ৰদীপিকা” নামৰ ধৰ্মমূলক আলোচনী এখনৰো তেওঁ সম্পাদনা কৰিছিল। সেয়ে হ’লেও অসমৰ পাঠক সমাজে তেওঁক ঔপন্যাসিক বা উপন্যাস সম্ৰাট বুলিহে জানে।

১৮৬৭ চনৰ ২৪ নবেম্বৰ তাৰিখে গুৱাহাটীত জন্ম গ্ৰহণ কৰা বৰ্জনীকান্ত বৰদলৈৰ শৈশৱৰ কালছোৱা নানা দুখ কষ্টৰ মাজেৰে গৈছিল। তেওঁৰ পিতৃ নৰকান্ত বৰদলৈ। সৰুতেই মাতৃহীন হোৱা বৰ্জনীকান্ত বৰদলৈয়ে উত্তৰ গুৱাহাটীৰ মোমায়েকৰ ঘৰত থাকি শিক্ষা আহৰণ কৰিছিল। মোমায়েকৰ তত্ত্বাবধানত থাকি তেওঁ দ্বিতীয় বিভাগত এণ্ট্ৰেন্স মহলাত উত্তীৰ্ণ হৈ কুৰি টকীয়া ইলিয়ট বৃত্তি লৈ কলিকতাত পঢ়িবলৈ যায়। কলিকতাত থাকোতে তেওঁৰ চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা, বেঙ্গলকুমাৰ, হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী আদিৰ লগত বন্ধুত্ব গঢ়ি উঠে। ১৮৮৭ চনত এফ-এ আৰু ১৮৮৯ চনত কলিকতাৰ চিটি কলেজৰ পৰা বি-এ ডিগ্ৰী লাভ কৰি তেওঁ প্ৰথমে গুৱাহাটীৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ত তৃতীয় শ্ৰেণীৰ চাকৰি

এটিত সোমায়। পিচত নিজৰ প্ৰতিভা আৰু যোগ্যতাৰ বলত এছ-ডিচি (উপপ্ৰতি সমাহৰ্তা) পদ লাভ কৰি উত্তৰ লক্ষীমপুৰলৈ যায়। গেইট চাহাবেও এই পদৰ কাৰণে তেওঁৰ নাম অনুমোদন কৰিছিল। উল্লেখ-যোগ্য যে উত্তৰ লক্ষীমপুৰত থাকোঁতেই তেওঁ “মিৰি জীয়াৰী” উপন্যাসখন ৰচনা কৰে। কৰ্ম জীৱনে তেওঁক এই উপন্যাস লেখাত বহুখিনি সহায় কৰিছিল। সেই সময়ত তেওঁ মিৰি (মিছিং) সকলৰ সুখ দুখৰ সমভাগী হৈ পৰিছিল। উপপ্ৰতি সমাহৰ্তাৰ পিছত তেওঁ অতিবিক্ত সহকাৰী আয়ুক্ত (ই-এ-চি) হিচাপে কেবাবছৰো কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰে। শেষত তেওঁ নগাঁৱৰ উপায়ুক্ত পদতো অধিষ্ঠিত হয়। ১৯১৮ চনত চাকৰিৰ পৰা অবসৰ লৈ চাহ খেতিত লাগে আৰু পিচত মাকুমৰ ওচৰৰ হাবেদা চাহ বাগিছাখন তদাৰক কৰে। অবসৰ লোৱাৰ পিছত তেওঁ সাহিত্যচৰ্চাত একাণপতীয়া কৈ লাগে। শেষ বয়সত ভালেমান দিন একাংগী ৰোগত চেগাত ভুগি ১৯৬০ চনৰ ২৫ মাৰ্চৰ দিনা বৰদলৈদেৱে মৃত্যু বৰণ কৰে।

— + —

বেণুধৰ ৰাজখোৱা

অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰথম দহগৰাকী সভাপতিৰ পাঁচ গৰাকীয়েই আছিল বুঢ়িছ ৰাজত্বৰ উচ্চ পদস্থ চৰকাৰী বিষয়া। এই পাঁচ গৰাকীৰ ভিতৰৰে এগৰাকী বেণুধৰ ৰাজখোৱাৰ অসমীয়া সাহিত্যলৈ অৱদান কোনো গুণে কম নহয়। তেওঁৰ পূৰ্বসূৰী কালিৰাম মেধি, হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, কনকলাল বৰুৱা আৰু ৰজনীকান্ত বৰদলৈ, এই চাৰি গৰাকী উচ্চপদস্থ বিষয়া সাহিত্যিকে যিদৰে অসমীয়া সাহিত্যৰ কেইবাটাও দিশত বাটকটীয়াৰ ভূমিকা লৈছিল, বেণুধৰ ৰাজখোৱায়ে অসমীয়া সাহিত্যত আনে নকৰা কাম কেইটিমান কৰি আমাৰ ভাষা সাহিত্যক চহকী কৰি থৈ গৈছে।

জীৱনৰ আধাতকৈয়ো বেছি কাল সাহিত্য সেৱাত মন প্ৰাণ উচৰ্গা কৰা বেণুধৰ ৰাজখোৱাৰ অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ প্ৰতি আন্তৰিক শ্ৰদ্ধা আৰু তীব্ৰ অসম প্ৰীতি তেওঁৰ প্ৰায়বোৰ লেখনিতে প্ৰকাশ পাইছে। ১৯২৬ চনত অসম সাহিত্য সভাৰ নৱম অধিবেশনত সভাপতিৰ আসন গুৱনি কৰি তেওঁ আৰম্ভণিতে কৈছিল: “স্কুলত পঢ়া কালৰে পৰা মই অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ কাৰণে উদ্বাউল। হনুমন্তৰ হিয়া ফলিত যেনেকৈ ৰাম নাম লিখা আছিল, মোৰো হিয়া ফলিত সেইদৰে অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্য এই কথা লিখা আছে। দুখৰ বিষয়, হনুমন্তৰ দৰে মই আপোনালোকৰ আগত নখেৰে বুকু চিৰি মোৰ কথাৰ সত্যতা দেখুৱাব নোৱাৰো।” কিন্তু তেওঁ অসমীয়া সাহিত্যৰ কাৰণে যিখিনি কৰি থৈ গ’ল তাৰ তুলনা নাই। গীত, কবিতা, নাটক, প্ৰবন্ধ, “অসমীয়া ধণ্ডাক্য কোষ”ৰ লেখীয়া মহান গ্ৰন্থ আগবঢ়াই তেওঁ জাতীয় সাহিত্যৰ মৰ্যাদা বঢ়ালে। অকল সেয়ে নহয় অসম সম্পৰ্কীয় কেবাখনো ইংৰাজীত পুথি লেখি তেওঁ আমাৰ গোঁৰব বঢ়াইছিল। এই গ্ৰন্থ সমূহৰ ভিতৰত

‘Short Account of Assam’, ‘Historical Sketches of old Assam’, ‘Some Superstitions of Assam, Assamese Demonology’, ‘A Note on the Miri Tribe in Assam, Brochure in Assamese Language আদি উল্লেখযোগ্য। মন কৰিবলগীয়া যে ইয়াৰে কেইখন মান গ্ৰন্থ অগতানুগতিক পৰ্যায়ৰ। ইয়াৰ উপৰি তেওঁ কুৰি শতিকাৰ ২য় দশকতে মহাপুৰুষ শংকৰদেৱ-মাধবদেৱ প্ৰমুখ্যে লেখক সকলৰ কেইবাখনো গ্ৰন্থ ইংৰাজীলৈ অনুবাদ কৰি আমাৰ সাহিত্যৰ ঐতিহ্য বাহিৰত দাঙি ধৰিছিল। এই গ্ৰন্থ সমূহৰ ভিতৰত ‘বিপ্ৰ দামোদৰৰ আখ্যান’, ‘কাণখোৱা’, ‘গুণমালা’ আৰু ‘নামঘোষা’ উল্লেখযোগ্য। ইয়াৰে ‘বিপ্ৰ দামোদৰৰ আখ্যান’ৰ ইংৰাজী পাতনি লেখিছিল দাৰ্শনিক কবি দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাই আৰু কাণখোৱাৰ পাতনি লেখিছিল আগশাৰীৰ গল্পকাৰ শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে।

ৰাজখোৱাৰ “অসমীয়া খণ্ড বাক্য কোষ” অসমীয়া সাহিত্যৰ এক মূল্যবান সম্পদ। ইয়াত মুঠ ২৩০৭টা খণ্ড বাক্য আছে। ১৯১৭ চনত প্ৰকাশ পোৱা এই গ্ৰন্থত অসমীয়া ফকৰা-যোজনা, পটন্তৰ আৰু জতুগ্ৰা বাক্যবোৰ সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে। ইয়াত প্ৰত্যেকটোৰে সহজ-সৰল অৰ্থ দিয়াৰ উপৰি ইংৰাজী প্ৰতিশব্দ দিয়া হৈছে। এই গ্ৰন্থ উলিয়াই ৰাজখোৱাই আমাৰ সাহিত্যৰ এক ডাঙৰ অভাব পূৰণ কৰিলে। এই গ্ৰন্থ পঢ়ি কবিশুৰ ৰবীন্দ্ৰনাথে—“বংগভাষাৰ তুলনামূলক পাঠৰ নিমিত্তে মোৰ বৰকৈ, কামত লাগিব” বুলি অভিমত দিছিল। সাহিত্যৰথী লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই কৈছে: “ৰাজখোৱা Silent worker তেওঁ সাতদিন খাপ দি এটা এন্দুৰ মাৰি জয়ঢোল বজোৱা গ্ৰন্থকাৰ নহয়। তেওঁৰ কিতাপ দুখন (খণ্ডবাক্য কোষ আৰু প্ৰাচীন অসমৰ বুৰঞ্জীমূলক টোকা) গবেষণা পূৰ্ণ আৰু অসমীয়া ভাষা আৰু প্ৰকৃত অসম বুৰঞ্জীৰ সঁজুলি স্বৰূপে বহু মূল্যবান। তেওঁ যে এই দুটা বিষয়ত কি Substantial কাৰ্য্য কৰিব লাগিছে সেইটো আজি-কালিৰ ওপৰচকুৱা সকলৰ চকুত সিমানকৈ নপৰিলেও সি কেতিয়াও নেহেৰায়।”

১৭ বছৰ বয়সত ‘নীতিপাঠ’ নাম দি প্ৰাচীন সাধুৰ আৰ্হিত নীতি শিক্ষা বিষয়ক এখনি সৰু পুথি লেখি সাহিত্য জগতত প্ৰবেশ কৰা ৰাজখোৱাই ‘পঞ্চ কবিতা’, ‘অসমীয়া ভাই’, ‘সিপুৰীৰ বাতৰি’, ‘দেহাৰ প্ৰলয়’ এই কেইখন খণ্ড কবিতাৰ পুথি, ‘চন্দ্ৰ সমুদ্ৰকাব্য’ ‘দশগীত’ ‘সৰু ল’ৰাৰ গান,’ ‘বাঁহী’ এই কেইখন গীতৰ পুথি আমাৰ সাহিত্যলৈ আগবঢ়াই গৈছে। আধুনিক গীত ৰচনাৰ তেৱোঁ এগৰাকী পথ প্ৰদৰ্শক। তেওঁৰ ‘বাঁহী’ত প্ৰায় ৬০টা গীত অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে। ইয়াত ইংৰাজীত ৰচনা কৰা অসম সম্পৰ্কীয় গীত এটিও সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে। সতী জয়মতীৰ বিষয়ে তেওঁ কেইবাটাও গীত লেখি সেই সময়ত বিশেষ জনপ্ৰিয়তা অৰ্জন কৰিছিল। এই গীতবোৰৰ মাজেদি ঘাইকৈ অসম প্ৰীতিয়েই প্ৰকাশ পাইছে। ‘বাঁহী’ পুথিৰ পাতনিত গীতিকাৰে কৈছে: “বৰ্তমান কালত অসমীয়াৰ পক্ষে সংঘাতৰ যুগ, কৰ্মক্ষেত্ৰত প্ৰাণটাকি যত্ন নকৰিলে অসমীয়া তৰিব নোৱাৰে।” এই ভাবলৈ ৰচনা কৰা গীত সমূহৰ দুই এটি শাৰীয়েই কবি-গীতিকাৰ জনৰ তীব্ৰ স্বদেশ প্ৰীতিৰ পৰিচয় দিয়ে। উদাহৰণ স্বৰূপে:

(ক) উঠা একেচিপে অসমীয়া ভাই
বান্ধা কঁকালত টঙালি আঁটি।

(খ) অসম মাতৃৰ দুৰ্ভাগি দেখি প্ৰাণ
মোৰ মন্দে অতি

এলুৱা বিলাই গোঁসায়ে কিয়নো দিলে।

সভা-সমিতিত গাবৰ নিমিত্তে তেওঁ প্ৰায়বোৰ গীত ৰচনা কৰিছিল। মঙলদৈত চৰকাৰী চাকৰিয়াল হিচাপে কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰি থাকোঁতে তেওঁ ভালেখিনি গীত ৰচনা কৰিছিল। তাতে তেওঁ “মঙলদৈ অসমীয়া মজলিচ” নামৰ সংস্কৃতিমূলক অনুষ্ঠান এটা প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল। এই মজলিচত সু-সংগীতজ্ঞ কীৰ্ত্তিনাথ বৰদলৈ, প্ৰখ্যাত সাহিত্যিক পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱা আদিয়ে অংশ গ্ৰহণ কৰিছিল। শিৱসাগৰতো ‘বাল্যাশ্ৰম’

নামৰ অনুষ্ঠানটিৰ ছাত্র-ছাত্রী সকলৰ আগত প্ৰায়ে তেওঁ বিভিন্ন বিষয়ে বক্তৃতা দিছিল। সাহিত্য-সংস্কৃতিমূলক অনুষ্ঠানৰ লগত তেওঁ সততে যোগাযোগ ৰাখি ভাল পাইছিল। কলিকতাত পঢ়ি থকা অৱস্থাত তেওঁৰ এনেবোৰ অনুষ্ঠানলৈ ধাউতি বেছিকৈ বাঢ়ে। তাত অসমীয়া ভাষা উন্নতি সাধিনী সভাৰ লগত তেওঁ প্ৰথমে জড়িত হৈ পৰে। ১৮৯০ চনত ৰাজখোৱাদেৱে কৃষ্ণ প্ৰসাদ ছুৱা আৰু গোহাঞি বৰুৱাৰ লগ লাগি ‘বিজুলী’ আলোচনী উলিয়ায়। ‘বিজুলী’ৰ তৃতীয় বছৰৰ সম্পাদক আছিল ৰাজখোৱা ডাঙৰীয়া।

প্ৰসংগক্ৰমে উল্লেখ কৰিব পাৰি যে গোহাঞি বৰুৱাৰ লগত তেখেতৰ ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক আছিল। ১৮৮৯ চনত গোহাঞি বৰুৱা আৰু ৰাজখোৱা দুয়ো লগ লাগি ‘ডেকা-গাভৰু’ নামে এখন নাটক লেখিছিল। এই নাটকখনৰ সম্পৰ্কে বেজবৰুৱাই বৰ বেয়াকৈ ‘জোনাকী’ত সমালোচনা কৰিছিল। ‘বিজুলী’ৰ জন্ম এই কাৰণেই বুলি কোনো কোনো সাহিত্যিকে কব খোজে। যিহেতু, এই খনৰ পিছত তেওঁ একাদিক্ৰমে কেবাখনো নাটক লেখে। ইয়াৰ ভিতৰত ‘সেউতী কিৰণ’ হ’ল কাল্পনিক নাটক, ‘দুৰ্যোধনৰ উকভংগ’ আৰু ‘দক্ষজন্তু’ হ’ল পৌৰাণিক নাটক। এই দুখন নাট সেই সময়ত অসমৰ বহু ঠাইত বহুবাৰ অভিনীত হৈছিল। তেওঁৰ সামাজিক নাটক চাৰিখন হ’ল—‘কুৰি শতিকাৰ সভ্যতা’ (১৯০৮) ‘লখিমী তিবোতা’, ‘অশিক্ষিতা ঘৈণী’ আৰু ‘যমপুৰী’। ৰাজখোৱাই ধেমেলীয়া নাটকো ৰচনা কৰিছিল। ধেমেলীয়া নাটক কেইখন হ’ল—‘কলিযুগ’ (১৯০৪), ‘তিনিঘৈণী’, ‘চোৰৰ সৃষ্টি’ আৰু ‘টোপনিৰ পৰিণাম’। ‘কলিযুগ’খন সেই কালৰ আন এজন প্ৰখ্যাত সাহিত্যিক দুৰ্গা প্ৰসাদ মজিন্দাৰ বৰুৱাৰ লগ লাগি ৰচনা কৰে। গতিকে এইখন ৰাজখোৱা-দেৱৰ একান্ত নিজা বুলি ক’ব পৰা নাযায়। যিহেতু সামাজিক আৰু প্ৰহসন বা ধেমেলীয়া নাটক কেইখনৰ জৰিয়তে তেখেতে সমাজক শুধৰোৱাৰ চেষ্টা কৰিছিল। আনহাতে সেইকালত অসমীয়া নাটকৰ

অভাব গুচোৱাত ভালেখিনি সহায় কৰিছিল। তেখেতে নাট লেখাৰ লগতে অভিনেতা হিচাপেও সুনাম অৰ্জন কৰিছিল। কলিকতাত পঢ়ি থাকোঁতে তেওঁ ‘ভ্ৰমংগ’ নাটকত ‘ডিউক’ৰ ভাও লৈছিল। পিছত শিৱসাগৰ আৰু ডিব্ৰুগড়ৰ নাট্যমঞ্চত তেওঁ নিয়মিত ভাবে অভিনয়ত অংশ গ্ৰহণ কৰিছিল।

ছাত্ৰাৱস্থাতে ‘জোনাকী’ আৰু ‘বিজুলী’ত লেখাৰ উপৰিও তেওঁ বাংলা ‘সঞ্জীবনী’ কাকততো মাজে সময়ে লেখিছিল। ১৮৮৯ চনত ডিব্ৰুগড় হাইস্কুলৰপৰা এণ্ট্ৰেন্স পৰীক্ষাত দ্বিতীয় বিভাগত কৃতকাৰ্য হৈ কলিকতাৰ প্ৰেছিডেন্সী কলেজত নাম লগালেগৈ যদিও তাত ‘জোনাকী’ ‘বিজুলী’, এ-এছ-এল ক্লাব, অ. ভা উ. সা. সভা আদিৰ লগতহে বেছিকৈ জড়িত হৈ পৰিল। বংগৰ বৰেন্য নেতা সকলৰ সান্নিধ্যো তেওঁক আকৃষ্ট কৰিলে। বাহিৰৰ সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ জগতখনক লৈ ব্যস্ত থকা বাবে তেওঁ ১৮৯১ চনত এফ-এ পৰীক্ষাত আৰু পিছত ১৮৯৪ চনৰ বি, এ. পৰীক্ষাত অকৃতকাৰ্য হ’ল। উল্লেখযোগ্য যে সেই সময়ত কলিকতাত পঢ়া অসমীয়া ডেকাইতে বহুতৰ স্বাৰ্থৰ কাৰণেই সাধাৰণতে পৰীক্ষাত বেয়া কৰিছিল। বেণুধৰ ৰাজখোৱাৰ জীৱন পৰিচয় দিবলৈ গৈ ড° নেওগে সেয়েহে এনেদৰে মনোগ্ৰাহী বৰ্ণনা দিছে : “এই সময়ত কলিকতাত থকা অসমীয়া ডেকাইতৰ দেশোদ্ধাৰৰ তেজ মূৰত উঠি পৰীক্ষাত কি দুৰ্গতি হৈছিল, জোনাকী যুগৰ আমাৰ কেয়োজন সাহিত্যিকে তাৰ জনাজাত সাক্ষী।”

যিহেতু ১৮৯৬ চনত তেওঁৰ বি, এ. পৰীক্ষাত কৃতকাৰ্য হ’ল। তাৰ পিছত তেওঁ মনস্তত্ত্ব বিষয় লৈ এম, এ. পঢ়িবলৈ লয়। ইতিমধ্যে তেওঁ ছব্‌ডেপুটি কলেক্টৰ হিচাপে চৰকাৰী চাকৰিত যোগ দিয়ে। পিছত তেওঁ ক্ৰমান্বয়ে পদোন্নতি লাভ কৰি জিলাধিপতি পৰ্যন্ত হয়গৈ। চৰকাৰী চাকৰিত নানা ঠাইত থাকি তেওঁ বিভিন্ন ধৰণেৰে ৰাইজৰ সেৱা আগবঢ়ায়। চাকৰিৰ ব্যস্ততাৰ মাজতে থাকিলেও তেওঁ নিয়মিত ভাবে সাহিত্যকৰ্মত

মনোনিবেশ কৰিছিল। এজন সাহিত্যিকৰ ভাষাত তেওঁ লেখা মেলাত 'লেকেটীয়া পৰিশ্ৰম' কৰিছিল। আনহাতে ইংৰাজী আৰু অসমীয়া দুয়োটা ভাষাতে সমানে দক্ষ কাৰণে তেওঁ লেখা-মেলাতো সন্মান অৰ্জন কৰিব পাৰিছিল।

তেওঁৰ আত্মজীৱনী 'মোৰ জীৱন দাপোন'তো তেওঁৰ জীৱনৰ বৰ্ণনা কাহিনী জানিবলৈ পোৱা যায়। ইয়াত তেওঁ ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষ আৰু কুৰি শতিকাৰ আগভাগৰ অসমীয়া সমাজখনৰ নানা তৰহৰ চিত্ৰ অংকণ কৰিছে। জীৱনজোৰা সাহিত্য সাধনাৰ স্বীকৃতি স্বৰূপে ৰাজখোৱা ডাঙৰীয়াৰ ধুবুৰীত অনুষ্ঠিত হোৱা অসম সাহিত্য সভাৰ অধিবেশনত সভাপতিৰ পদত বৰণ কৰা হয়। এই সভাৰ সভাপতি হিচাপে তেখেতে অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ প্ৰাচীনত্বৰ বিষয়ে আলোচনা কৰোঁতে বহুতো পুৰণি তথ্য দাঙি ধৰিছিল। অভিভাষণ খনত তীব্ৰ অসম প্ৰীতি প্ৰকাশ পাইছে। অভিভাষণত বাংলা আৰু অসমীয়া ভাষাৰ পাৰ্থক্য তেওঁ পুংখানুপুংখ ভাবে দেখুৱাই দিছিল। এই প্ৰসংগতে তেওঁ বঙালী সকলক উদ্দেশ্য কৰি এইদৰে কৈছিল: "বঙালী সকলে নিজে ভালে-কল্যাণে থাকক, আমাকো ভালে-কল্যাণে থাকিবলৈ দিয়ক। ভাৰতৰ সকলো জাতিয়েই নিজৰ বাটে উধাওক। ব্ৰহ্মপুত্ৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ভাগে, গংগা গংগাৰ ভাগে, যমুনা যমুনাৰ ভাগে, কাবেৰী কাবেৰীৰ ভাগে, সিন্ধু সিন্ধুৰ ভাগে বাঢ়ক আৰু বৈ যাওক। কাকো কাৰো লগত লগ লগাবলৈ যেন যত্ন কৰা নহয়। আটাইবিলাক গৈ শেষত ভাৰত মহাসাগৰত পৰিবগৈ আৰু সেয়ে ভাৰতীয় মহাজাতি। ভাৰতীয় মহাজাতি সৃষ্টি কৰিবলৈ আন উপায়েৰে কাৰিবাৰ কৰিলে লেঠা বাঢ়ি যাব আৰু ভাৰতীয় মহাজাতি পানীৰ ওঁ-টেঙা হ'ব।" অভিভাষণ খনিত তেখেতৰ গভীৰ অধ্যয়নশীলতাৰ পৰিচয় পোৱা যায়। "সাহিত্যৰ উন্নতিয়েই জাতিৰ উন্নতি" বুলি কৈ তেওঁ উন্নতিৰ পথত উধাবৰ কাৰণে ভালেমান পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল। ১৯২৬ চনতে আগবঢ়োৱা সেই পৰামৰ্শবলীৰ ভালে

কেইটি এতিয়ালৈকে কাৰ্যকৰী হোৱা নাই। তেওঁ দিয়া সেই সূচিস্থিত পৰামৰ্শবোৰ আজিৰ এই পৰিস্থিতিতো ভাবি চাবলগীয়া।

১৮৭২ চনৰ ১১ ডিচেম্বৰ তাৰিখে ডিব্ৰুগড়ৰ দিহিং নৈ পাৰৰ খোৱাঙত জন্ম গ্ৰহণ কৰা বেণুধৰ ৰাজখোৱা এটি সম্ভ্ৰান্ত আৰু বিখ্যাত সাহিত্যিক পৰিয়ালৰ। তেওঁৰ পিতৃ বুঢ়ীছৰ দিনৰ সন্মানীয় মৌজাদাৰ সূচান্দৰাম ৰাজখোৱা, মাক হীৰাৱতী ৰাজখোৱানী আৰু পৰিবাৰ বহুকুমাৰী ৰাজখোৱানী।

—+—

তৰুণৰাম ফুকন

“তৰিলে দেশ মৰিলে স্বৰ্গ”—এই অমোঘ বাক্যৰ সৃষ্টি কৰি সহস্ৰ জনক উদ্ধুদ্ধ কৰা দেশভক্ত তৰুণৰাম ফুকনৰ গুণ আৰু প্ৰতিভাৰ পৰিচয় কেৱল অসমতে আবদ্ধ হৈ থকা নাছিল। ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক ইতিহাসত তৰুণৰাম ফুকনৰ এনে বিশিষ্ট স্থান আছে। বিচক্ষণ বাগ্মী পুৰুষ ফুকনদেৱে ১৯২২ চনত নিখিল ভাৰত কংগ্ৰেছৰ গয়া অধিবেশনত বিভিন্ন ৰাজ্যৰ প্ৰতিনিধি সকলৰ আগত কংগ্ৰেছৰ নতুন নীতি সম্পৰ্কত এটি উদাত্ত ভাষণ দিছিল। ফুকনৰ এই বক্তৃতাটো “আটাইবোৰ বক্তৃতা-তকৈ উত্তম আছিল” বুলি সেই সময়ৰ ভাৰতৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰ লোকে মন্তব্য কৰাৰ কথা বাতৰি কাকতত প্ৰকাশ পাইছিল। উল্লেখযোগ্য যে এই অধিবেশনতে দেশবন্ধু চিত্ৰবৰ্জ্জন দাস, পণ্ডিত মতিলাল নেহৰু আদিৰ নেতৃত্বত স্বৰাজ্য দল গঠিত হৈছিল। ফুকনে স্বৰাজ্য দলৰ নীতি আৰু আদৰ্শৰ পোষকতা কৰি দিয়া ভাষণ শুনি দেশবন্ধু চিত্ৰবৰ্জ্জন দাস প্ৰমুখ্যে নেতৃবৃন্দ অভিভূত হ’ল আৰু কংগ্ৰেছৰ নতুন নীতি প্ৰচাৰৰ কাৰণে তেওঁক লগত লৈ ভাৰতৰ বিভিন্ন ঠাইলৈ গ’ল। দক্ষিণ ভাৰতকে ধৰি ভাৰতৰ বিভিন্ন ঠাইত ফুকনে ভাষণ দিব লগা হৈছিল। তেওঁৰ ভাষণে জনসাধাৰণৰ অন্তৰত গভীৰ সাঁচ বহুৱাইছিল আৰু তেতিয়াৰ পৰাই তেওঁ সৰ্বভাৰতীয় নেতাৰ পৰ্যায়লৈ উঠিছিল। নিজৰ যোগ্যতা আৰু প্ৰতিভাৰ বলত তেওঁ দেশবন্ধু দাস আৰু পণ্ডিত নেহৰুৰ সোহাত স্বৰূপ আছিল।

মহাত্মা গান্ধীৰ নেতৃত্বত দেশজুৰি হোৱা স্বাধীনতা আন্দোলনত তৰুণৰাম ফুকনে বিশেষ ভূমিকা লৈছিল। ইয়াৰ কাৰণে তেওঁ ব্যৱস্থাপক সভাৰ সদস্যপদ আৰু আইন কলেজৰ অধ্যাপকৰ পদ ত্যাগ কৰি বিৰল আদৰ্শ দেখুৱাইছিল। অকল সেয়ে নহয় ১৯৪১ চনত বিদেশী বস্তু বৰ্জন

আন্দোলনত ফুকনদেৱে গান্ধীজী প্ৰমুখ্যে দেশৰ নেতা সকলৰ উপস্থিতিত নিজৰ ঘৰৰ চৌহদত তেওঁৰ নিজৰ আৰু কৰ্মবীৰ নবীন চন্দ্ৰ বৰদলৈ প্ৰমুখ্যে দেশপ্ৰেমিক সকলৰ হাজাৰ হাজাৰ টকা মূল্যৰ মূল্যবান কাপোৰ দম কৰি পুৰি পেলাইছিল। এগৰাকী সু-সাহিত্যিক আৰু শিক্ষাবিদৰ ভাষাত—“ভবলুমুখ আমাৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ এক তীৰ্থক্ষেত্ৰ স্বৰূপ .....সেই টোলত হোৱা বিদেশী কাপোৰ দাহ অসমৰ জাতীয় আন্দোলনৰ পোন প্ৰথম যন্ত্ৰ স্বৰূপ। কংগ্ৰেছৰ কাৰণে ত্যাগৰ মহামন্ত্ৰত উদ্ধুদ্ধ হৈ তেওঁ নিজৰ ঘৰৰ মাটি-ভেটিও বন্ধক দিব লগা হৈছিল। ১৯২৬ চনত গুৱাহাটীত অনুষ্ঠিত হোৱা ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছৰ অধিবেশনৰ ফুকন আছিল অভাৰ্থনা সমিতিৰ সভাপতি আৰু প্ৰধান সম্পাদক আছিল কৰ্মবীৰ নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ ডাঙৰীয়া। শংকৰ-মাধৱৰ দৰে তৰুণ নবীনৰ মণিকাঞ্চনৰ সংযোগে অসমৰ জাতীয় জীৱনত সুদূৰ প্ৰসাৰী প্ৰভাব পেলাই থৈ গৈছে। বিশেষকৈ অসমৰ ৰাজনীতিৰ ইতিহাসত তৰুণ নবীন এই ছয়োগৰাকীৰ নাম স্মৰণীয় হৈ থাকিব। কংগ্ৰেছৰ গুৱাহাটী অধিবেশনত (১৯২৬) ত্ৰিশ হাজাৰৰো বেছি টকাৰ ধাৰ লাগিছিল। ঘাইকৈ এই ছগৰাকী লোকেই সেই ধাৰ মাৰিবলগীয়া হৈছিল। কংগ্ৰেছৰ কাৰণে, দেশৰ কাৰণে মাটি-ভেটি বন্ধক দিয়া দৃষ্টান্ত সাধাৰণতে পোৱা নাযায়।

ইংৰাজী, সংস্কৃত, বাংলা, হিন্দী, উৰ্দু এই চাৰিটা ভাষাত অনৰ্গল কৈ যাব পৰা আৰু সুন্দৰ আবৃত্তি কৰিব পৰা ফুকন অসম দেশৰ তৃতীয় বেৰিষ্টাৰ আছিল। সৰস্বতীয়ে লাগ দিয়া তৰুণৰামে মাত্ৰ ১৫ বছৰ বয়সতে বৃত্তি লৈ প্ৰবেশিকা পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হৈছিল। ইয়াৰ পিচত কলিকতাৰ প্ৰেচিডেন্সী কলেজৰপৰা এফ-এ পৰীক্ষাত কৃতকাৰ্য হৈ বি-এ ডিগ্ৰী নোলোৱাকৈ তেওঁ ১৯০১ চনত লণ্ডনত ‘বেৰিষ্টাৰী’ পঢ়িবলৈ যায়। প্ৰায় ৪ বছৰৰ মূৰত তেওঁ স্বদেশলৈ ঘূৰি আহি কলিকতাত আইন ব্যৱসায় কৰিবলৈ লাগিল। কলিকতাত ২ বছৰ আইন ব্যৱসায় কৰাৰ পিছত ১৯১২ চনত ফুকন গুৱাহাটীলৈ আহে। তেতিয়াৰপৰা

গুৱাহাটী আদালতত এবাধবাকৈ আইন ব্যৱসায় কৰাৰ উপৰিও গুৱাহাটী লোকেল বৰ্ডৰ চেয়াৰমেন, গুৱাহাটী আইন কলেজৰ প্ৰতিষ্ঠাপক অধ্যাপক আদি দায়িত্ব গ্ৰহণ কৰে। লগে লগে নানা ধৰণৰ জনহিতকৰ কামতো জড়িত হৈ পৰে। মাজতে দিল্লীৰ ব্যৱস্থাপক সভাৰো দহ বছৰ ধৰি সদস্য আছিল। কিন্তু দেশৰ স্বাধীনতা আন্দোলনত তেওঁ থিৰেৰে থাকিব নোৱাৰিলে। ১৯২১ চনত মহাত্মা গান্ধীক অসমলৈ আমন্ত্ৰণ কৰি আনি তেওঁৰ ঘৰত অতিথি হিচাপে বাথি বিদেশী বস্ত্ৰ দাহ কাৰ্য্যৰে অসমত স্বাধীনতা আন্দোলনৰ অগনি জ্বলালে। গান্ধীজীয়ে তেওঁৰ 'ইয়ং ইণ্ডিয়া' কাকতত অসমৰ এই আন্দোলনৰ বিষয়ে এনেদৰে উল্লেখ কৰিছিল: "Under the brave leader of the brave Assamese" সাহিয়াল অসমীয়া বাইজৰ এই সাহসী নেতাজনেই আছিল দেশতকৈ তৰুণবাম ফুকন। তেতিয়াৰপৰা মৃত্যুৰ দিনলৈকে তেওঁ দেশ আৰু দহৰ কামতেই আত্মনিয়োগ কৰিলে।

অসীম সাহসী ফুকনৰ সাহ পিত দেখি সেই সময়ৰ বৃটিছ চৰকাৰেও ভয় কৰিছিল। ইংৰাজ চৰকাৰে দিয়া চাকৰি তেওঁ প্ৰত্যাখান কৰিছিল। এবাৰ বৃটিছ চৰকাৰৰ চীফ কমিছনাৰে (মুখ্য আয়ুক্ত) এক নৈশ ভোজৰ আয়োজন কৰি ফুকনক নিমন্ত্ৰণ কৰাৰ কথা চিন্তা কৰিলে। ফুকনে নিমন্ত্ৰণ গ্ৰহণ কৰিলে ভালৰে কথা আৰু নিমন্ত্ৰণ গ্ৰহণ নকৰিলে বৃটিছৰ সন্মান হানি হব। সেয়ে তেতিয়াৰ অসম উপত্যকাৰ কমিছনাৰ কৰ্ণেল পি-আৰ-টি গৰ্ডনে পণ্ডিত হেম চন্দ্ৰ গোস্বামীক এই সম্পৰ্কত ফুকনৰ লগত ভিতৰকটাকৈ যোগাযোগ কৰিবলৈ এখন গোপনীয় চিঠি দিছিল। ফুকনক যে বাধা যেন দেখিছিল এই চিঠিয়েই প্ৰমাণ কৰে। তেওঁৰ কাৰ্য আৰু আচৰণতে বিশাল ব্যক্তিত্বৰ প্ৰমাণ পোৱা গৈছিল। তৰুণবাম ফুকনৰ কাৰ্তিক হেন চেহেৰা দেখি বিশ্ব কৰি ৰবীন্দ্ৰ নাথ ঠাকুৰে জোৱাই কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰি প্ৰস্তাৱ দিছিল। এনে এঘৰৰ জোৱাই হব পৰাটো কম সৌভাগ্যৰ কথা নহয়। ফুকন কিন্তু এই প্ৰস্তাৱত ভোল

নগ'ল। তেওঁ বিনীতভাবে কবি গুৰুক জনালে: "আপোনাৰ জোঁৱাই হৈ বংগদেশত থাকিলে মোক ইয়াত সকলোৱে ৰবি বাবুৰ জামাই বুলিহে চিনি পাব। পিছে মোৰ পিতৃ-পুৰুষৰো মোৰ দেশত অলপ নাম আছে। মই পিতৃ-পিতামহৰ সেই নাম ফেৰাৰ মোহ এৰিব নোৱাৰো। তেতিয়া হোনো তেওঁ কৈ গ'ল বোলে, "ঠকাব বলে এনুম, কিন্তু নিজেই ঠকে চল্লুম।" ফুকনে অসমৰ বিৰুদ্ধে বিৰূপ মন্তব্য কৰা সকলক সহ্য নকৰিছিল। কলিকতাত তেওঁ বেৰিষ্টাৰী কৰি থাকোতে বংগভংগ আন্দোলন আৰম্ভ হৈছিল। ১৯০৪ চনত বংগ ভংগৰ প্ৰস্তাৱ ঘোষণা কৰা হ'ল। ইয়াৰ বিৰুদ্ধে প্ৰায় সকলোৱে প্ৰতিবাদ জনালে। এই প্ৰস্তাৱৰ সংক্ৰান্তত বংগদেশত হোৱা কোনো কোনো সভা-সমিতিত অসম আৰু অসমীয়া মানুহৰ বিৰুদ্ধে বহুতো অপযশ ৰটিছিল। ফুকনে ইয়াৰ প্ৰতিবাদকল্পে কলিকতাৰ উচ্চ ন্যায়ালয়ৰ ওকালতিকে বাদ দিলে বুলি বিশিষ্ট ৰাজনীতিবিদ মহেন্দ্ৰ মোহন চৌধুৰীদেৱে এঠাইত উল্লেখ কৰিছে।

বহুখিনি গুণৰ অধিকাৰী সাধাৰণতে খুব কম সংখ্যক লোকহে হয়। তৰুণবাম ফুকন একেধাৰে বাগ্মী, স্বাধীনতা প্ৰিয়, স্বাবলম্বী, চতুৰ, সাহসী উদাৰ, পৰিপাটী, অমায়িক, খেলুৱৈ সুলভ মনোবৃত্তি সম্পন্ন আৰু দৃঢ় মনোবলৰ লোক আছিল। ইমান বোৰ গুণৰ অধিকাৰী হোৱা সত্ত্বেও তেওঁৰ প্ৰতিভাৰ জোখাৰে আমি যিখিনি পাব লাগিছিল সেইখিনি নাপালোঁ বুলি তেওঁৰ গুণ মুক্ত গোপীনাথ বৰদলৈ প্ৰমুখ্যে কেবাগৰাকী নেতাই আক্ষেপ কৰিছে। ইয়াৰ কাৰণ হিচাপে ফুকনৰ আবাম প্ৰিয় স্বভাৱ, জীৱনক বৰ সহজভাবে লোৱা প্ৰবৃত্তি আৰু মানসিক শক্তিৰ যথাযথ প্ৰয়োগ নকৰা—ঘাইকৈ এই তিনিটা কাৰণেই তেওঁ বিলাকে আঙুলিয়াই দিছে। বহুমুখী প্ৰতিভাসম্পন্ন এনে লোকৰ কাৰণে ব্যক্তিগত সচিবৰ প্ৰয়োজন বুলি তেওঁলোকে যুক্তি দিছে। ফুকন আৰু কৰ্মবীৰ নবীন চন্দ্ৰ বৰদলৈক নানা তথ্য পাত্ৰিৰে সহায় কৰিছিল দেশ প্ৰাণ চন্দ্ৰ নাথ শৰ্মাই। এই কথা উল্লেখ কৰি বিশিষ্ট সাংবাদিক হৰেন্দ্ৰ নাথ বৰুৱাই

কৈছে : “আমাৰ দুৰ্ভাগ্য যে দেশপ্ৰাণ চন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা অকালতে স্বৰ্গী হ’ল। তেওঁ জীৱিত থকা হ’লে আমি ফুকন ডাঙৰীয়াৰ অন্তৰ্নিহিত পূৰ্ণভাৱে বিকাশ হোৱা আৰু তাৰ দ্বাৰা দেশ অধিকতৰ উপকৃত হোৱা দেখিলোহেঁতেন।”……সেই সৌভাগ্যৰপৰা দেশ বঞ্চিত হ’ল যদিও দেশ-ভক্তই যিখিনি দি থৈ গ’ল তাক কেতিয়াও উলাই কৰিব নোৱাৰি। ফুকনৰ বাগ্মীতা আৰু নিৰ্ভীকতাক দেশে স্বীকাৰ কৰি লোৱাতো অসমৰ কাৰণে কম গৌৰৱৰ কথা নহয়।

ব্যক্তিগত জীৱনত তেওঁ শেষৰ ফালে নানা বিপৰ্যয়ৰ সন্মুখীন হৈছিল, কিন্তু কোনো দিন বিচলিত হোৱা নাছিল। একে সময়তে অগা-পিচাকৈ নিজৰ জীয়েক, খ্যাতিসম্পন্ন লেখক তেওঁৰ জোৱাই লক্ষ্মীধৰ শৰ্মা, স্ত্ৰী আৰু বৰ ককায়েকক হেৰুৱাইছিল। ৰাজহুৱা আৰু ঘৰুৱা ধাৰৰ বোজাও বহন কৰিবলগীয়া হৈছিল। দুটাকৈ নিৰ্বাচনতো পৰাজয় বৰণ কৰিছিল। কিন্তু তেওঁ নিৰ্বিকাৰ হৈয়ে থাকিল। ফুকনৰ এনে দৃঢ় মনোবলক লোক-প্ৰিয় বৰদলৈয়ে ‘মহা শক্তি’ৰ গৰাকী বুলি আখ্যা দিছে। স্থিতপ্ৰজ্ঞৰ দৰে ফুকনে সকলোবোৰ কথা খেলুৱৈ সুমভ দৃষ্টিভংগীৰেই লৈছিল। ফুকনৰ চৰিত্ৰত এই দুয়োটি প্ৰবৃত্তিৰ সাৰ্থক মিলন ঘটিছিল। একেলগে কেবাটাও বিপৰ্যয়ৰ সন্মুখীন হওঁতে তেওঁ হেনো কৈছিল : “সন্যাসীৰ ঘৰৰহে লোক আমি। আজি মহানুখত আছোঁ, দৰ্কাৰ হ’লে কমণ্ডলু হাতত লৈ বাহিৰ ওলাম।” তেওঁ আৰু কৈছিল : “পৰৰ দুখ পতিয়াবলৈ শিকা, নিজৰ দুখত, আপুনি উৱলি যাব। পৰৰ দুখ পতিয়াবলৈ গাঁঠিৰ ধন ভাঙিব নেলাগে, কেৱল মনতে বিজন কৰিবা। তোমাৰ এশ টকা লোকচান হৈছে, হেজাৰ টকা লোকচান হোৱাজনৰ কথা ভাবা, তোমাৰ এশৰ দুখ পাতলিব। তোমাৰ এজন পুতেৰ মৰিছে, নিবংশ হোৱাজনৰ কথা ভাবা, তোমাৰ শোক লঘু হব।”—এনে চিন্তাধাৰাৰ গৰাকী আছিল তৰুণ ৰাম ফুকন।

তেওঁৰ এই চিন্তাধাৰা তেওঁৰ লেখনীতো প্ৰকাশ পাইছে। অসম সাহিত্য সভাৰ গোৱালপাৰাত অনুষ্ঠিত দশম অধিবেশনৰ (১৯২৭) সভা-

পতি হিচাপে দিয়া ভাষণত তেওঁ অতীতক ৰোমন্থন কৰাৰ লগে লগে অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন অভাববোৰ হুচোৱাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিছে। তেওঁ কৈছে : “ভাই অসমীয়া! অতীত গৌৰৱৰ কথা স্মৰণ কৰি বৰ্তমান অৱস্থা উপলব্ধি কৰা, যুক্তিযুক্ত অনুমানৰ দ্বাৰা ভবিষ্যত প্ৰত্যক্ষ কৰা, শৰীৰত তেজ মাংস যদিহে প্ৰকৃততে আছে, তেন্তে গা শিয়ৰি উঠিব, মন উত্ৰাবল হব, হৃদয় অশান্তিৰে ভৰি পৰিব। কিন্তু শোক কৰিলেই নহব। শোকৰ ঘাই কাৰণ গুচাবলৈ যথাসাধ্য চেষ্টা কৰিব লাগিব। মৃত প্ৰায় জননীক জাতীয়তাৰ দ্বাৰাই অনুপ্ৰাণিত কৰিব লাগিব।

সেই সময়ৰ ৰাজনীতিত ফুকন জড়িত হৈ নপৰা হ’লে তেওঁ এগৰাকী শ্ৰেষ্ঠ সাহিত্যিকেই হ’লহেঁতেন। বিশেষত : তেওঁ আনে হাত নিদিয়া বিষয় কেইটিমানত হাত দি অসমীয়া সাহিত্যক চহকী কৰি থৈ গৈছে। অসমীয়া সাহিত্যত চিকাৰ-কাহিনীৰ তেওঁয়েই প্ৰথম সূচনা কৰে। তেওঁৰ ‘চিকাৰ-কাহিনী’ খনৰ দৰে মনোৰম গ্ৰন্থ এতিয়াও আমাৰ ভাষাত ওলোৱা নাই। ইয়াত হাতী চিকাৰৰ বাহিৰেও হাবিৰ বিভিন্ন জীৱ-জন্তু, চৰাই-চিৰিকতি আদিৰ সুন্দৰ বৰ্ণনা একোটাইত আছে। তেওঁৰ ভাষাও বেছ মনোগ্ৰাহী। চিকাৰ অভিযানত তেওঁ নানা ৰোমাঞ্চকৰ অভিজ্ঞতাৰ সন্মুখীন হৈছিল। এবাৰ হাতী চিকাৰ কৰিবলৈ খোজ কাঢ়ি যাওঁতে সন্মুখত দঁতাল হাতী এটা দেখি তেওঁ লগে লগে কালিদাসৰ কবিতা এটা আবৃত্তি কৰিছিল। এনে অদ্ভুত প্ৰকৃতিৰ ফুকনৰ কেতবোৰ কাম-কাজে আনকো হাঁহিৰ খোৰাক যোগাইছিল। এবাৰ নবীন চন্দ্ৰ বৰদলৈৰ ভায়েক গিৰীশ চন্দ্ৰ বৰদলৈয়ে, ফুকনৰ ঘৰত বন্দুক এটা লিৰিকি বিদাৰি আছিল। ফুকনে আঁতৰৰপৰা কথাটো লক্ষ্য কৰি আছিল। পিচত ফুকনে গিৰীশ চন্দ্ৰক—“তোৰ বৰ পছন্দ হৈছে নে কি অ’ ? হোঁ লৈ যা, তোকে দিলো এই বন্দুকটো”—এই বুলি হেনো বন্দুকটোকে দি দিছিল। নবীন চন্দ্ৰ বৰদলৈয়ে লক্ষ্মীনাথ ফুকনক কোৱা এই কথা ফুকনে লেখি থৈ গৈছে।

চিকাৰ কাহিনীৰ উপৰিও আন এবিধ নতুন বস্তু—যৌন বিষয়ক সাহিত্য ফুকনে আমাৰ সাহিত্যত পোন প্ৰথম দি থৈ যায়। ১৯৩৩ চনত ৰচনা কৰা তেখেতৰ ‘যৌনতত্ত্ব’ত যৌন জীৱন সম্পৰ্কীয় সকলো কথাই ঠাই পাইছে। অসমীয়া ভাষাত এনে চিন্তা-চৰ্চাৰ বাটকটীয়া হিচাপে তেখেতৰ এখন সুকীয়া আগম আছে। ‘যৌনতত্ত্ব’ গ্ৰন্থত বাৰটা অধ্যায় আছে। প্ৰত্যেকটো অধ্যায়তে তেওঁ যৌনতত্ত্ব সম্পৰ্কীয় বিধ বিধ বিষয় আলোচনা কৰিছে।

তৰুণ ৰাম ফুকনৰ প্ৰথম পুথি “স্তুতিমালা” ১৯২৬ চনত প্ৰকাশ পায়। শিলচৰ ছেলত থাকোঁতে তেওঁ এই আধ্যাত্মিক বিষয়ক পুথিখন ৰচনা কৰে। ইয়াত সংস্কৃত স্তোত্ৰ আৰু স্মৃতিৰ ৫৪ টা গীত বা কবিতাৰ ভাবানুবাদ আছে। প্ৰায় সকলোবোৰ গীতেই স্তুতি বিষয়ক। সেই সময়ৰ বিদ্যালয় সমূহৰ পৰিদৰ্শক ছুৰ্গাধৰ বৰকটকীয়ে এই পুথিখন প্ৰকাশ কৰিছিল। ‘স্তুতিমালা’ত দুই ধৰণৰ কবিতা আছে। এবিধ প্ৰশস্তি মূলক স্তোত্ৰ-কবিতা আৰু ইবিধ সাধাৰণ ভক্তিমূলক স্তুতি কবিতা। এই আধ্যাত্মিক পুথিখনিত ইষ্টদেৱ স্তুতি, শ্ৰীমধুসূদন স্তোত্ৰ-গুৰুস্তুতি, গোপাল স্তোত্ৰ, পিতৃ স্তোত্ৰ, মাতৃ স্তোত্ৰ, কৃষ্ণ নাম স্তুতি, গুৰু মহিমা স্তৱ, বিশ্বেশ্বৰ স্তোত্ৰ, মহেশ্বৰ স্তোত্ৰ, বিশ্বৰূপ বন্দন আদি গীত আছে। ‘স্তুতিমালা’ৰ অধিকাংশই সংস্কৃত স্তোত্ৰৰ অনুবাদ যদিও ভগবৎ ভক্তি বিষয়ক পুথি হিচাপে ইয়াৰ বিশেষ মূল্য আছে। ফুকনদেৱে অন্তিকা-গিৰী ৰায়চৌধুৰী সম্পাদিত চেতনা আলোচনীতো “নিংনি ভাৱৰীয়াৰ গীত” নামৰ এবিধ ধেমেলীয়া গীত লেখিছিল। কামৰূপী কথা ভাষাত ৰচনা কৰা এই গীত সমূহ এসময়ত বৰ জনপ্ৰিয় আছিল। ফুকন যে হাস্যৰস ৰচনাতো সিক্তহস্ত এই পুথিখনেই প্ৰমাণ কৰে। এই থিনিৰ বাহিৰে সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত তেখেতে আৰু বিশেষ অৰিহণা আগবঢ়োৱা নাই। সেয়েহেও তেখেতে যি থিনি দি থৈ গৈছে অসমীয়া সাহিত্যত সেইথিনিৰ আদৰ সদায় থাকিব। সাহিত্যাচাৰ্য অতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকাদেৱৰ

ভাষাত ক’বলৈ হ’লে—“দেশতৰু ফুকনে অসমীয়া সাহিত্যলৈ আগ-বঢ়োৱা অৰিহণা লেখত তাকৰ হ’লেও জোখত গধুৰ।”

পাণ্ডু কংগ্ৰেছৰ অভাৱনা সমিতিৰ সভাপতি হিচাপে দিয়া ভাষণ, তেজপুৰত অনুষ্ঠিত অসম ছাত্ৰ সন্মিলন (১৯২৮)ত দিয়া ভাষণ আৰু আন আন সভা-সমিতিত দিয়া তেওঁৰ ভাষণে সকলোৰে অন্তৰ জয় কৰিছিল। চিন্তা গধুৰ আৰু তথ্যপূৰ্ণ এই ভাষণসমূহত দেশাত্মবোধক অনেক কথাই আছে। অসমবাসীক নিজস্ব বোধেৰে উদ্ধৃত্ত হ’বলৈ তেওঁ সততে সঁকিয়নি দিছিল। ছাত্ৰ সন্মিলনত দিয়া ভাষণত ছাত্ৰসকলক উদ্দেশ্য কৰি তেওঁ এইদৰে কৈছিল—‘গৌৰৱময় অতীতক মনত ৰাখি, বৰ্তমান ছুৰস্বস্থালৈ চাই ভৱিষ্যৎ গঢ়ি তুলিবৰ প্ৰবল আকাংক্ষা অন্তৰত জগাই তুলিবা। প্ৰাণপণে দাসত্ব মোচনৰ চেষ্টা কৰি ছাত্ৰ জীৱন সাৰ্থক কৰা, দেশবাসীৰ শলাগৰ পাত্ৰ হোৱা, জননীৰ গৌৰৱ বঢ়োৱা, জগতৰ আদৰ্শ হোৱা, এয়ে মোৰ সবল গোহাৰি।’

উত্তৰাধিকাৰী সূত্ৰে জাতীয় ভাব, জাতীয় চিন্তাৰ গৰাকী তৰুণ ৰাম ফুকন স্বনামধন্য আনন্দ ৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ বংশৰ। ১৮৭৭ চনৰ মাঘ মাহত গুৱাহাটীৰ ভৰলুমুখত তেখেতে জন্ম গ্ৰহণ কৰে। ফুকনৰ দেউতাক বলোৰাম ফুকন আছিল সুনিপুণ চিকাৰী, সাহিত্য-সংগীত প্ৰিয় আৰু আগশাৰীৰ সমাজ সংস্কাৰক। বলোৰাম ফুকনৰ কম বয়সতে মৃত্যু ঘটে। তৰুণ ৰাম ফুকনৰ মাক ভাগ্যবতী দেৱী আৰু পৰিবাৰ হ’ল ডিব্ৰুগড়ৰ বিখ্যাত খাওন্দ পৰিয়ালৰ বিদ্যাপ্ৰভা। ১৯৩৯ চনৰ ২৮ জুলাই তাৰিখে এই গৰাকী পুৰুষ সিংহলোকৰ আপেক্ষিকভাৱে অকাল বিয়োগত অসমৰ পুৰাব নোৱাৰা ক্ষতি হ’ল।

পৰিশিষ্ট :

প্ৰাসংগিক গ্ৰন্থপঞ্জী :

- অসম সাহিত্য সভাৰ
ভাষণাবলী (প্ৰথম ভাগ) সম্পাদনা : অধ্যাপক অতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকা
অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা : ড° মহেশ্বৰ নেওগ
অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত : ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা
বেণুধৰ শৰ্মা ৰচনাবলী : তৃতীয় খণ্ড
অৰ্ঘ্যাবলী : বেণুধৰ শৰ্মা
সাহিত্য কলা আৰু তাৰ বিচাৰ : ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামী
মোৰ জীৱন সৌৱৰণী : পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱা
পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱা : সম্পাদনা চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া
অসম প্ৰকাশন পৰিষদ
লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা : অসম প্ৰকাশন পৰিষদ
বসবাজ বেজবৰুৱা : অধ্যাপক শশী শৰ্মা
চন্দ্ৰধৰ বৰুৱা ৰচনাবলী : অসম সাহিত্য সভা
চন্দ্ৰধৰ বৰুৱা স্মৃতিগ্ৰন্থ : অধ্যাপক ডিহেশ্বৰ শৰ্মা
কালিবাম মেধি স্মৃতিমালা : অসম সাহিত্য সভা
অসমীয়া সাহিত্যৰ
পৰমাচাৰ্য পণ্ডিত হেম চন্দ্ৰ গোস্বামী : বেণুধৰ শৰ্মা
হেম চন্দ্ৰ গোস্বামী ৰচনাবলী : অসম সাহিত্য সভা
কনকলাল বৰুৱা ৰচনাবলী : অসম সাহিত্য সভা
ঔপন্যাসিক ৰজনীকান্ত বৰদলৈ
(শতবাৰ্ষিকী স্মৃতিগ্ৰন্থ) : অসম সাহিত্য সভা
অসমীয়া উপন্যাসৰ ভূমিকা : ড° সত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা
অসমীয়া সংস্কৃতি আৰু সাহিত্য : শ্ৰীপৰাগ চলিহা
চিত্ৰ - বিচিত্ৰ : শ্ৰীপৰাগ চলিহা
অসমীয়া খণ্ডবাক্য কোষ : বেণুধৰ ৰাজখোৱা
তৰুণবাম ফুকন স্মৃতিমালা : অসম সাহিত্য সভা
জোনাকী : ড° সূৰ্যকুমাৰ ভূঞা
তৰুণবাম ফুকন (প্ৰবন্ধ) : লক্ষ্মীনাথ ফুকন
লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা গ্ৰন্থাবলী সম্পাদনা : অতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকা

